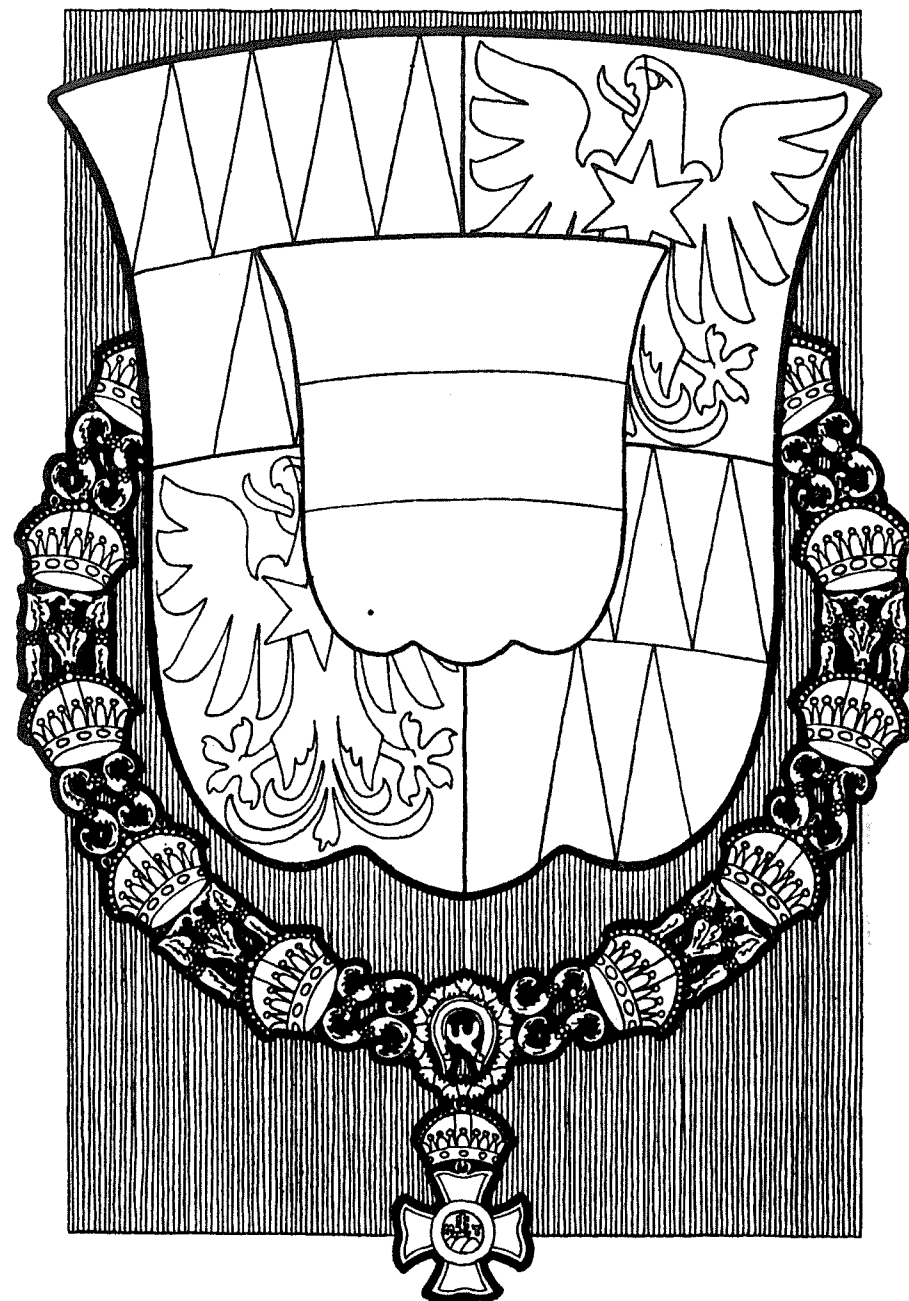
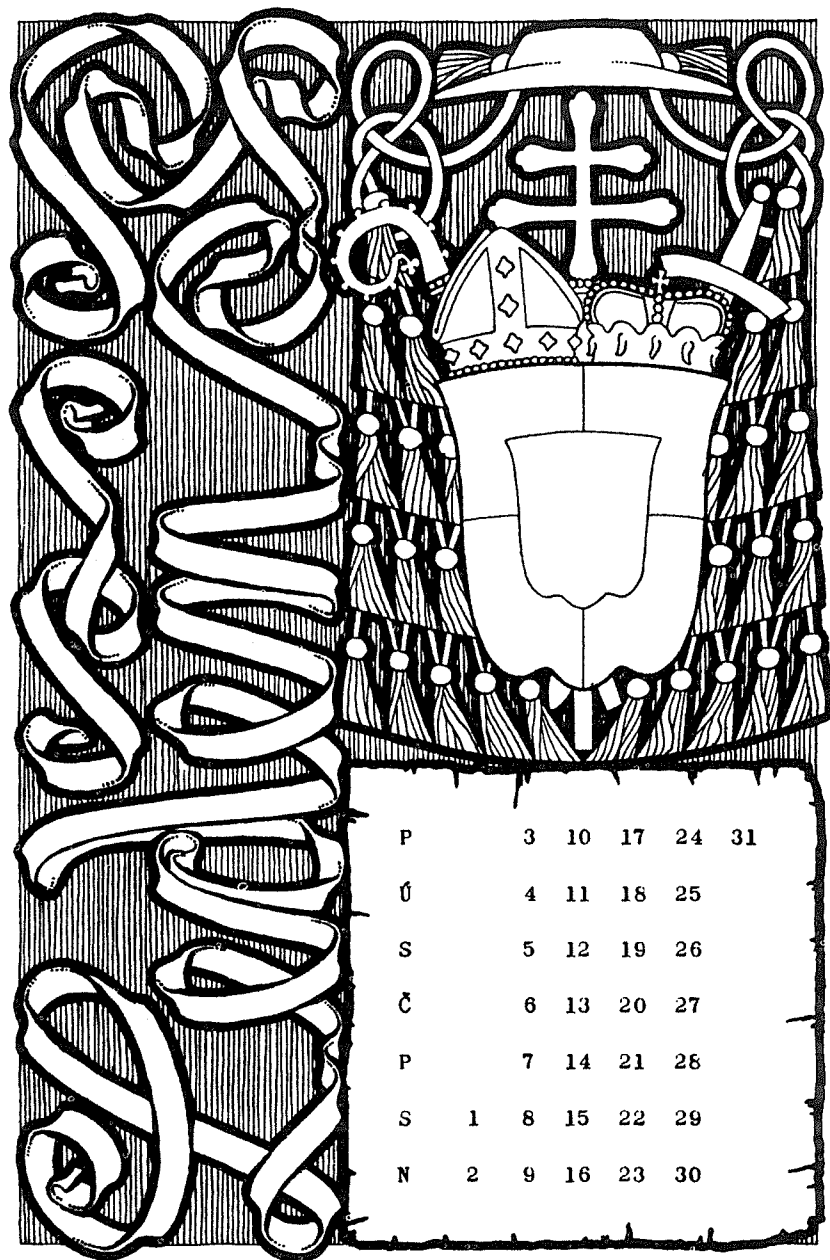
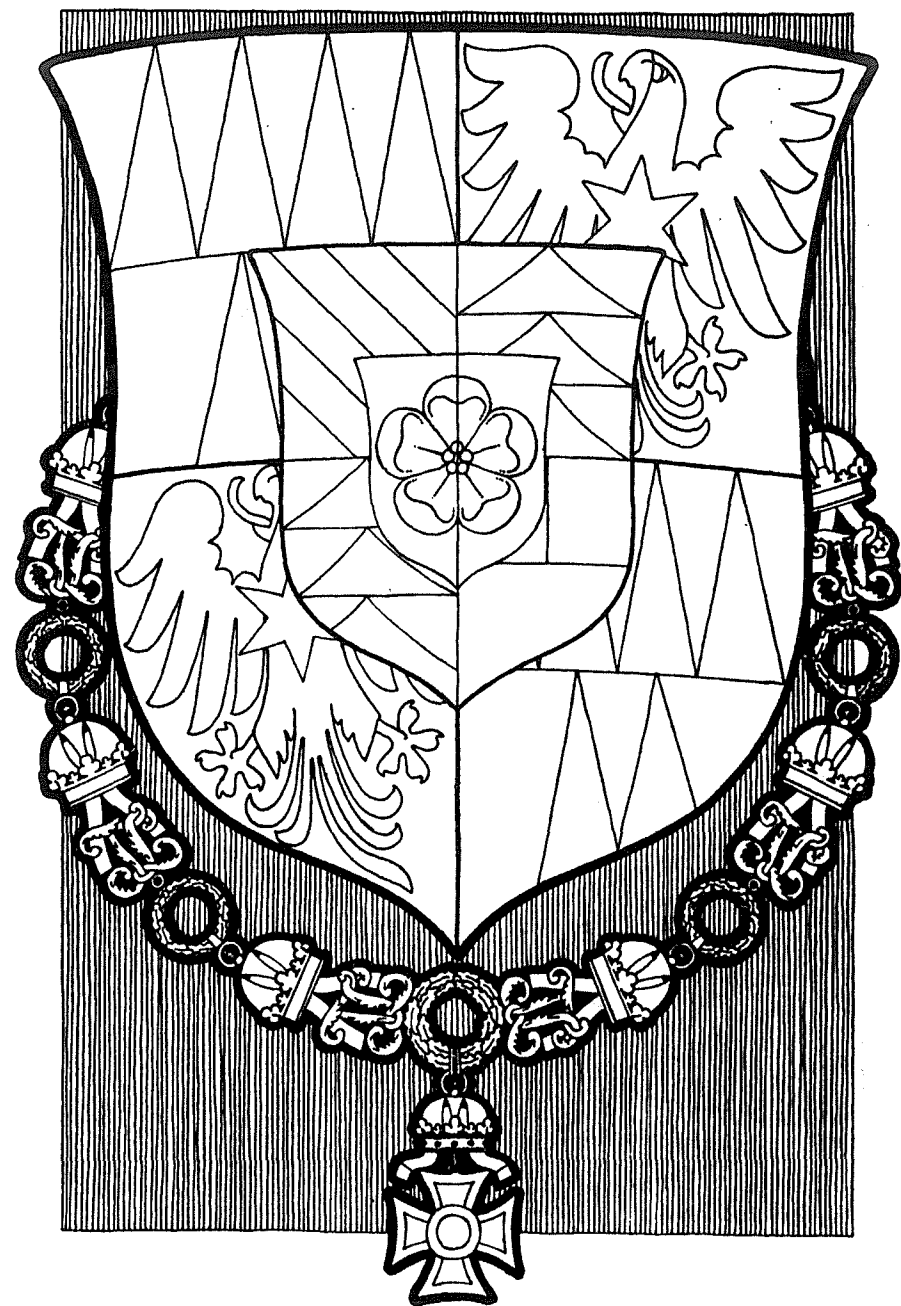
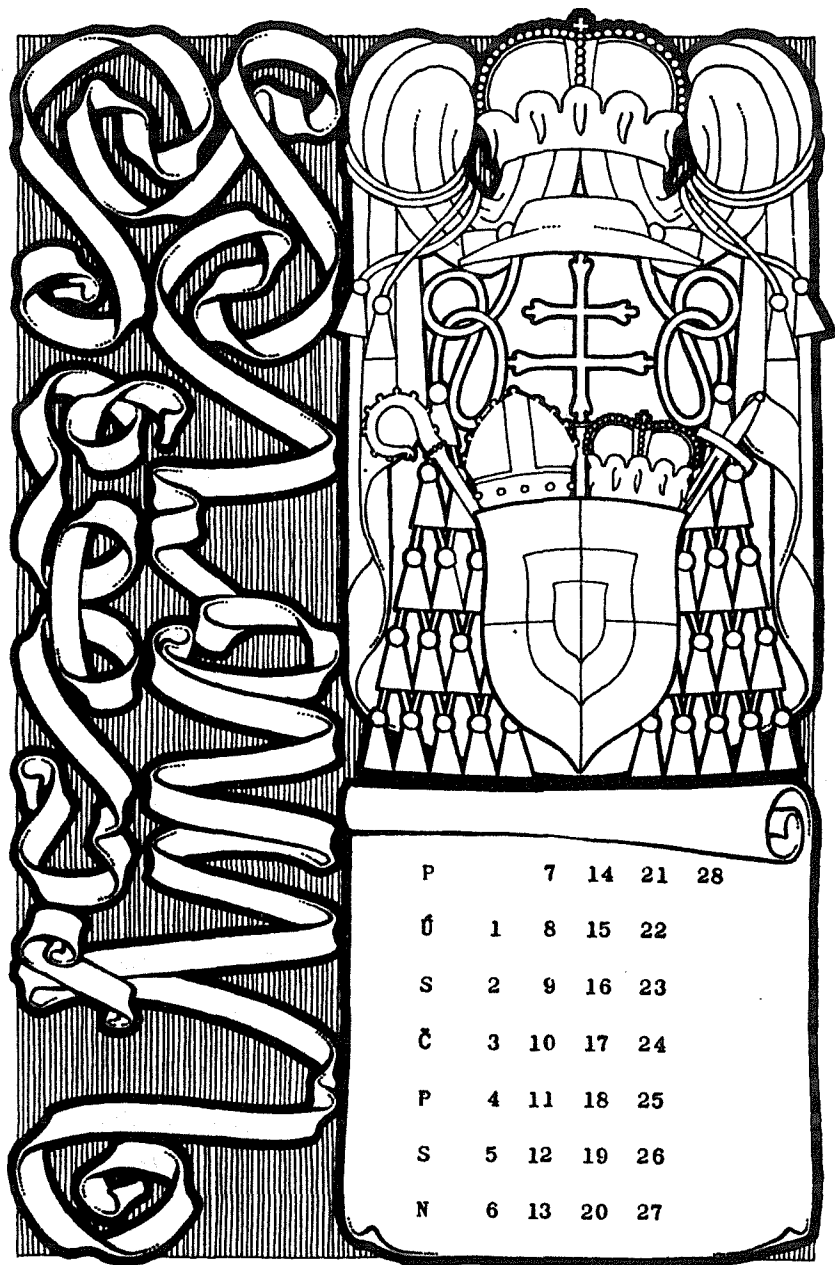
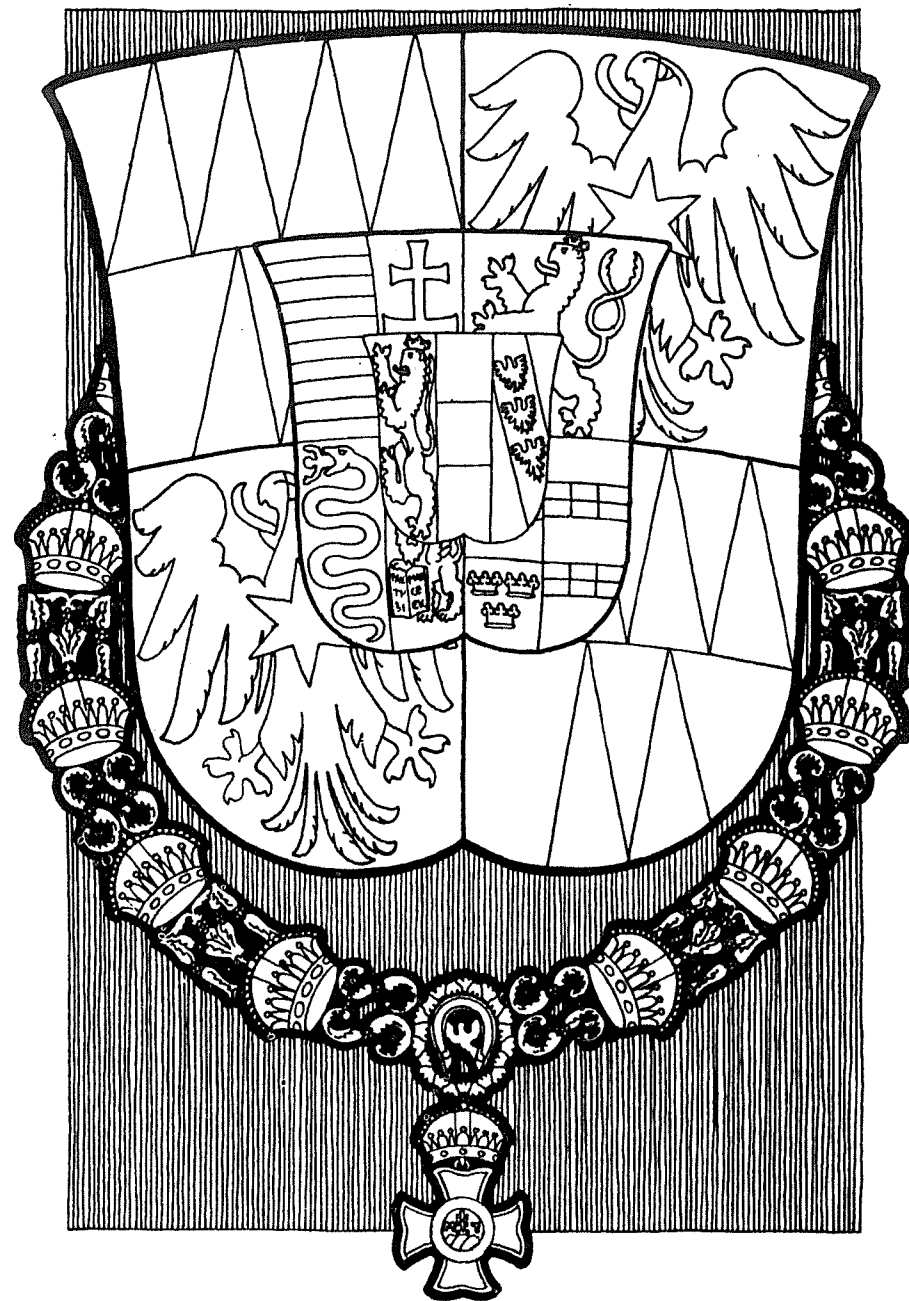
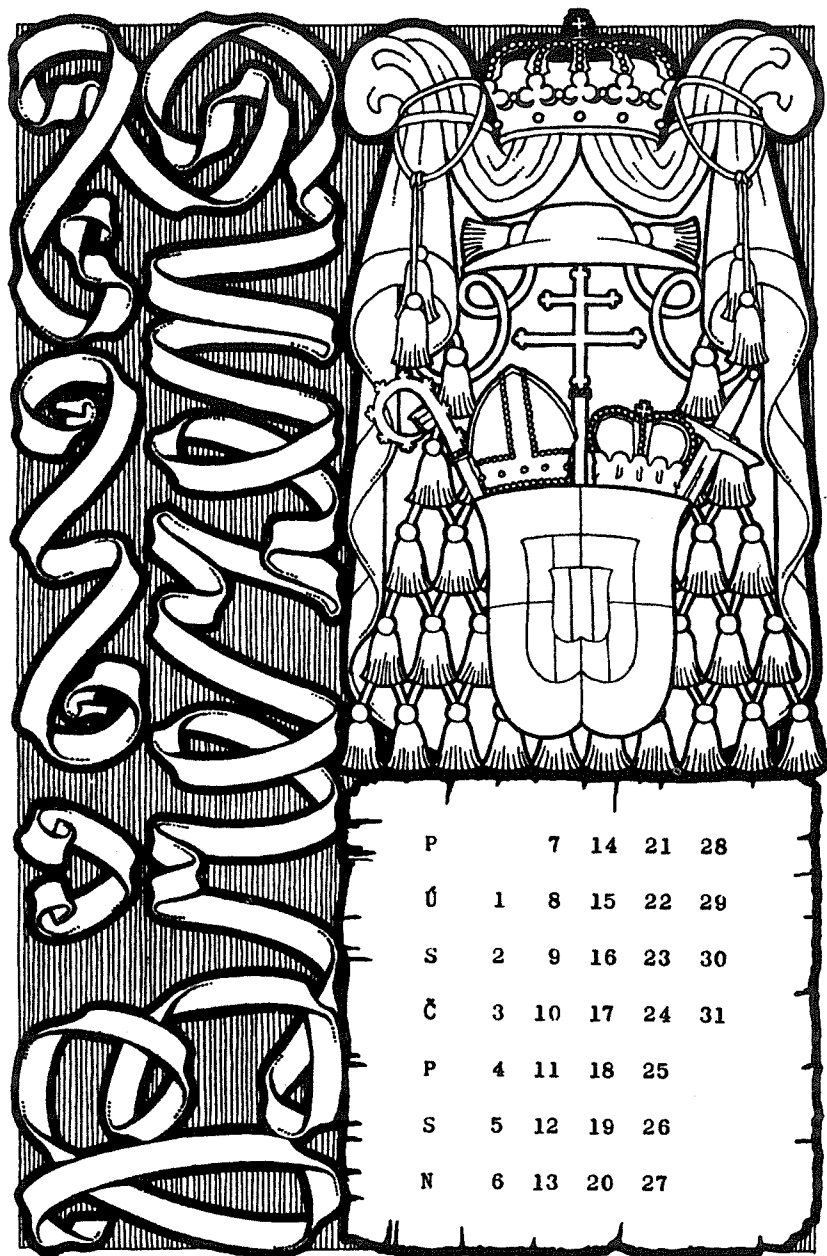
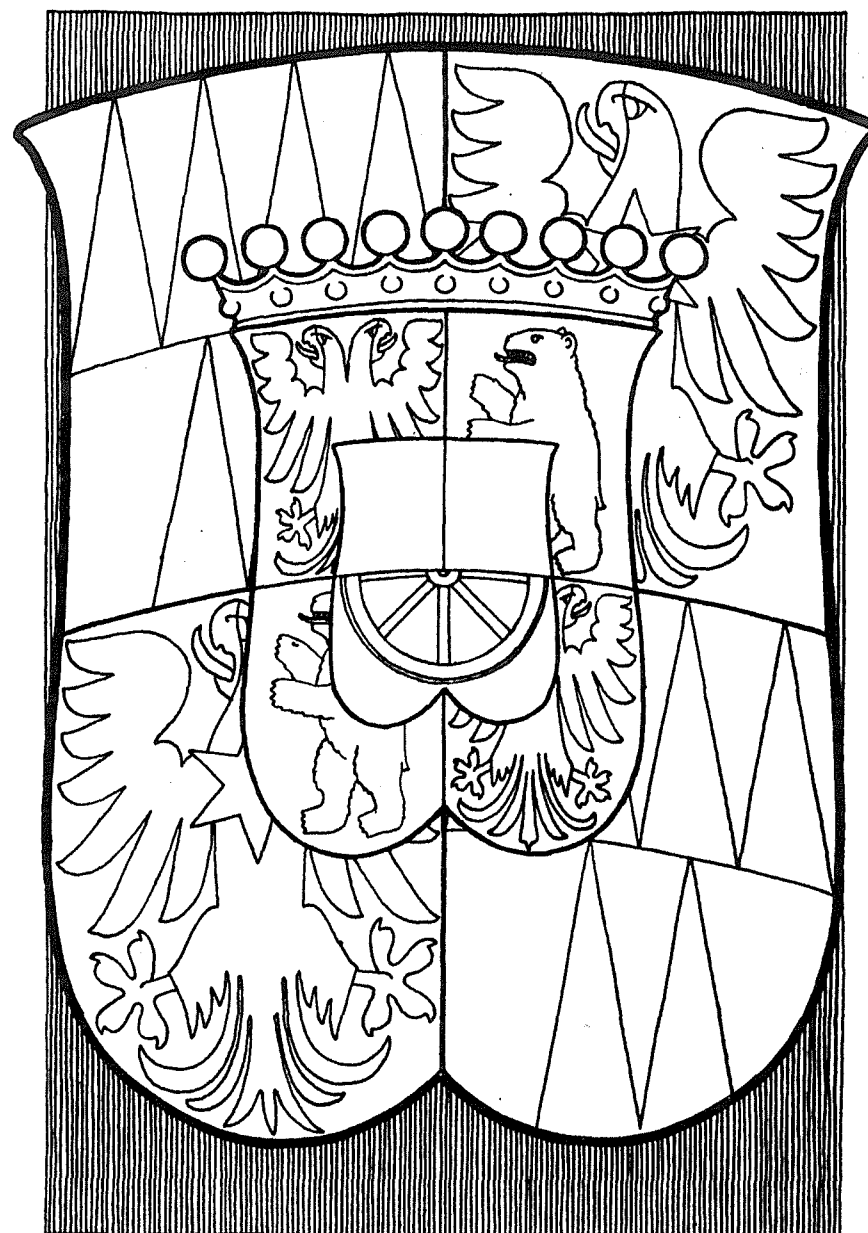
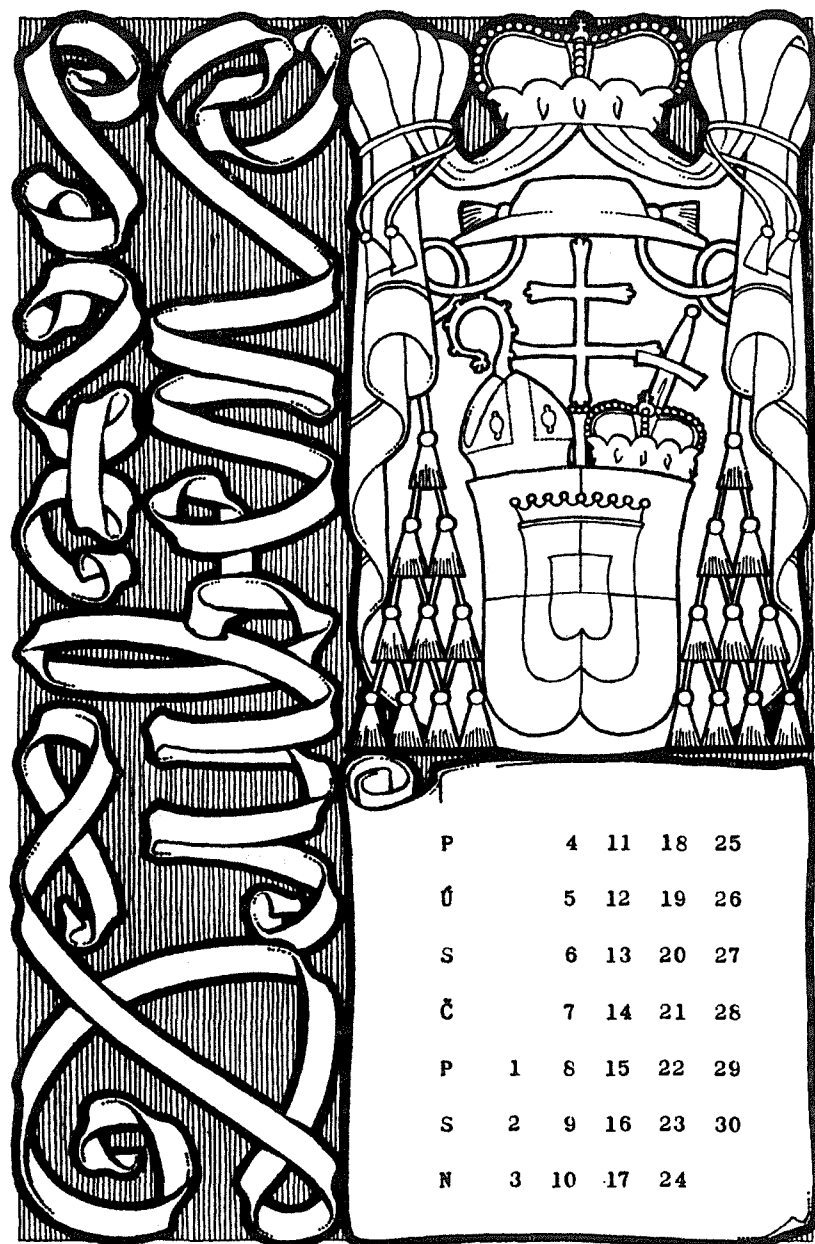

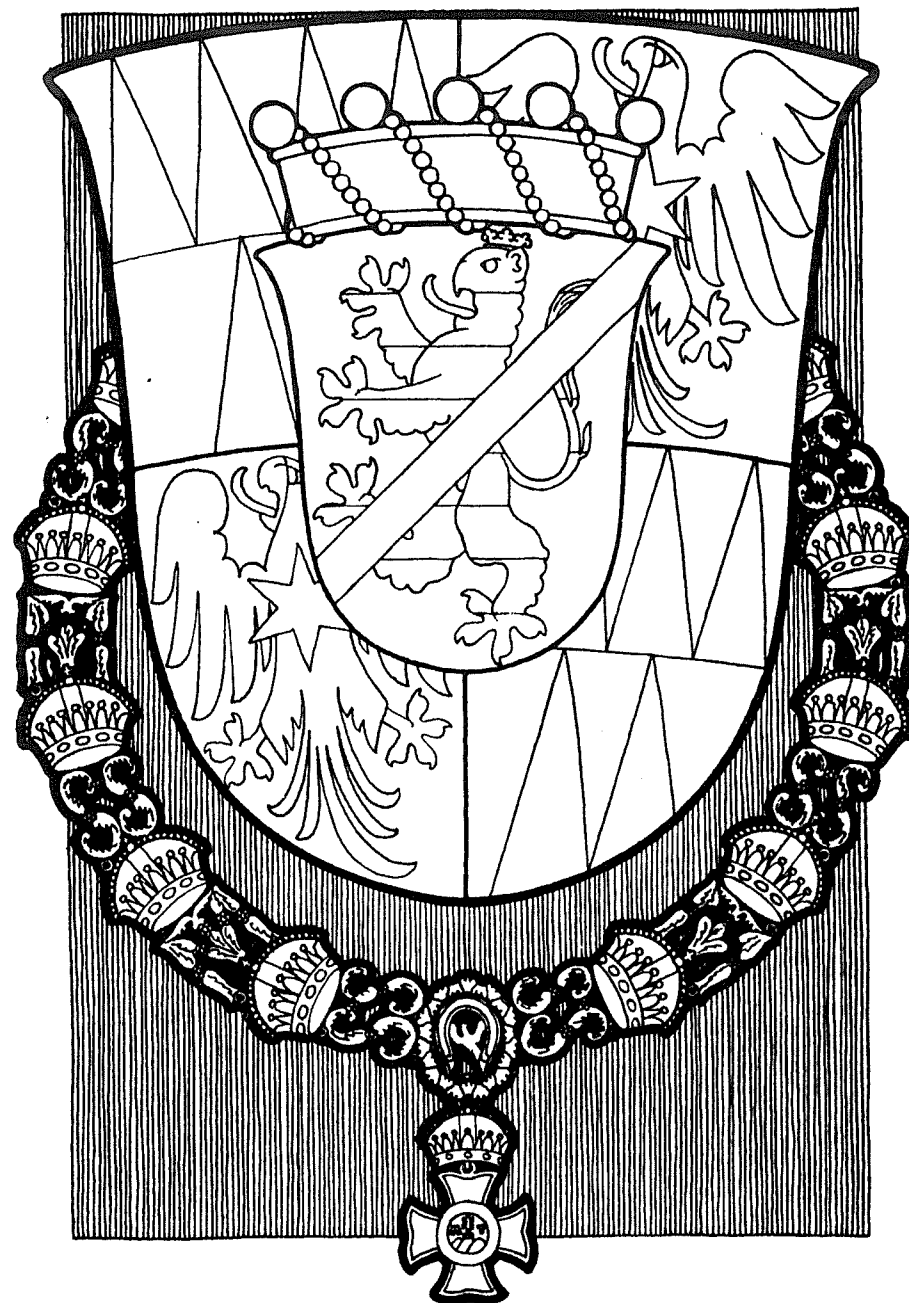
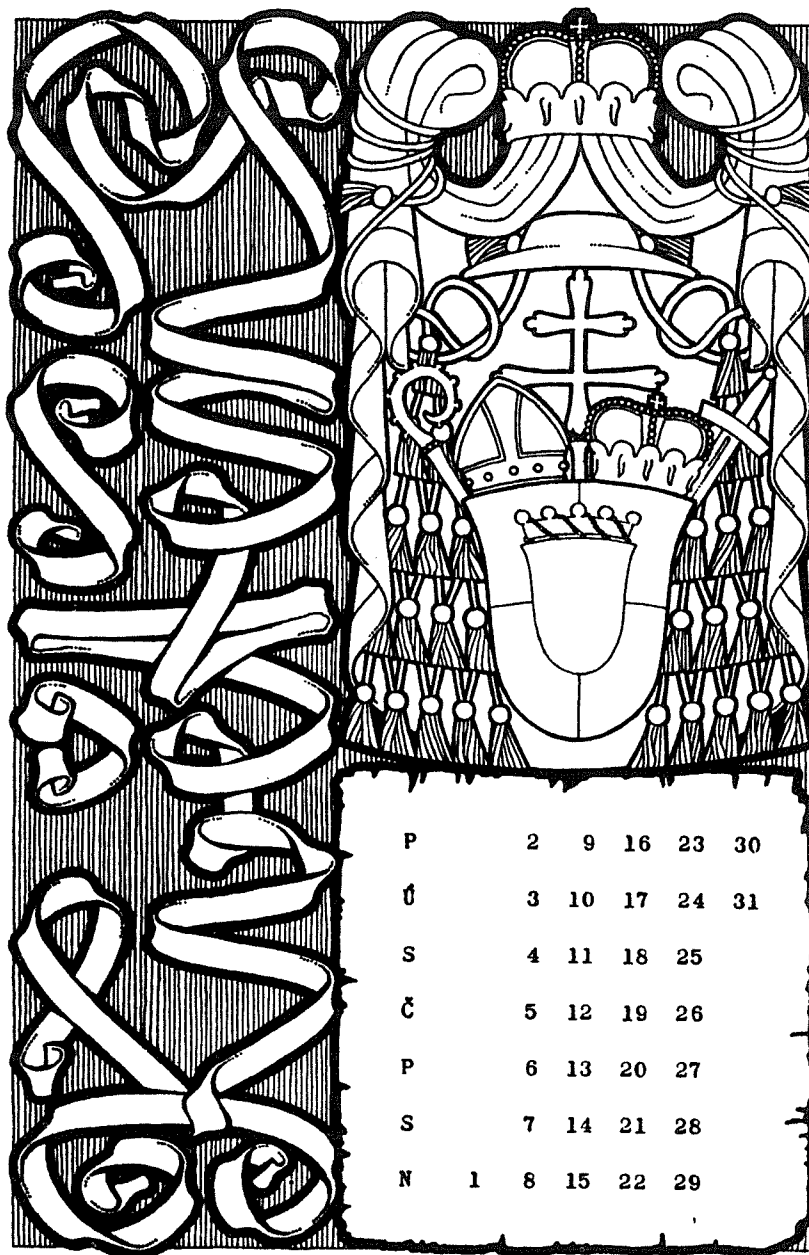

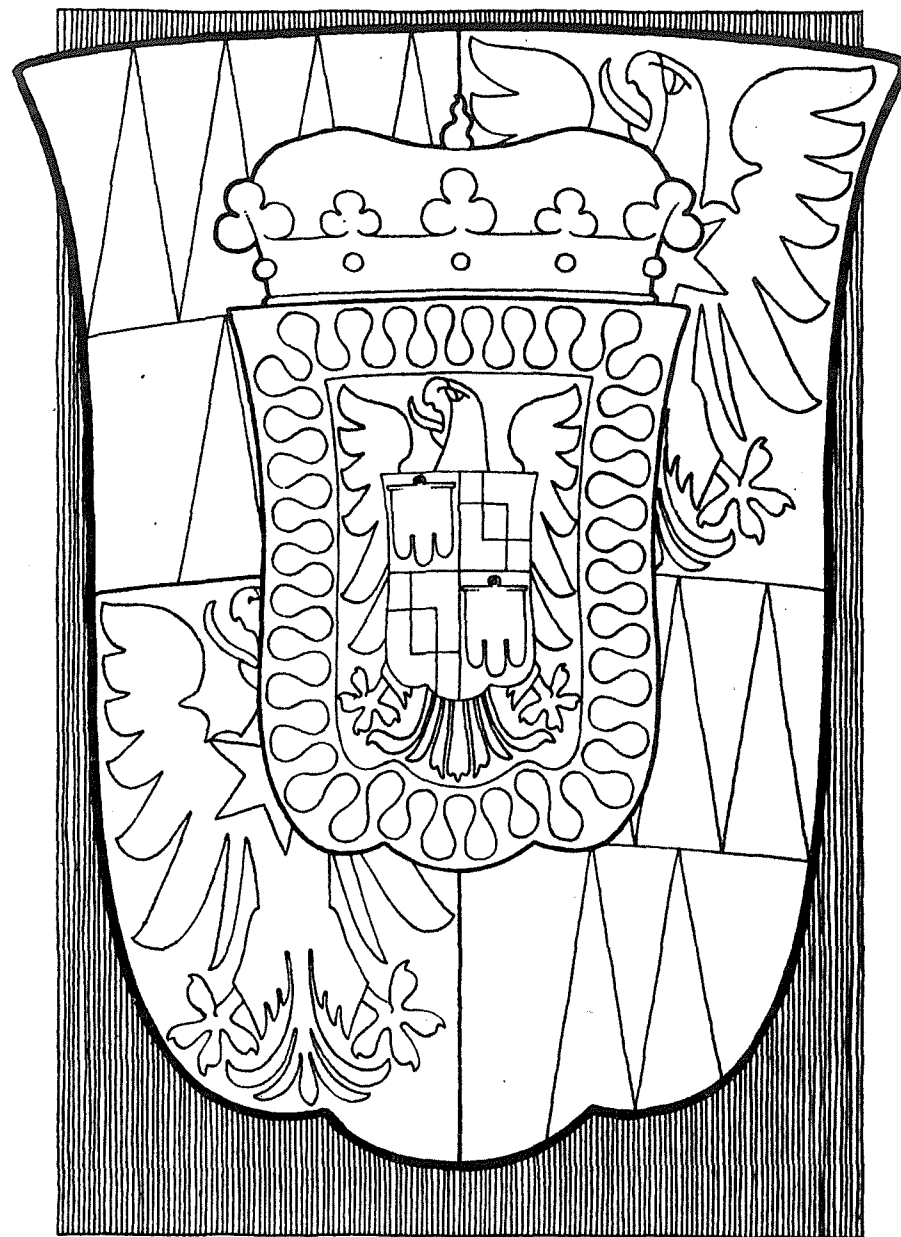
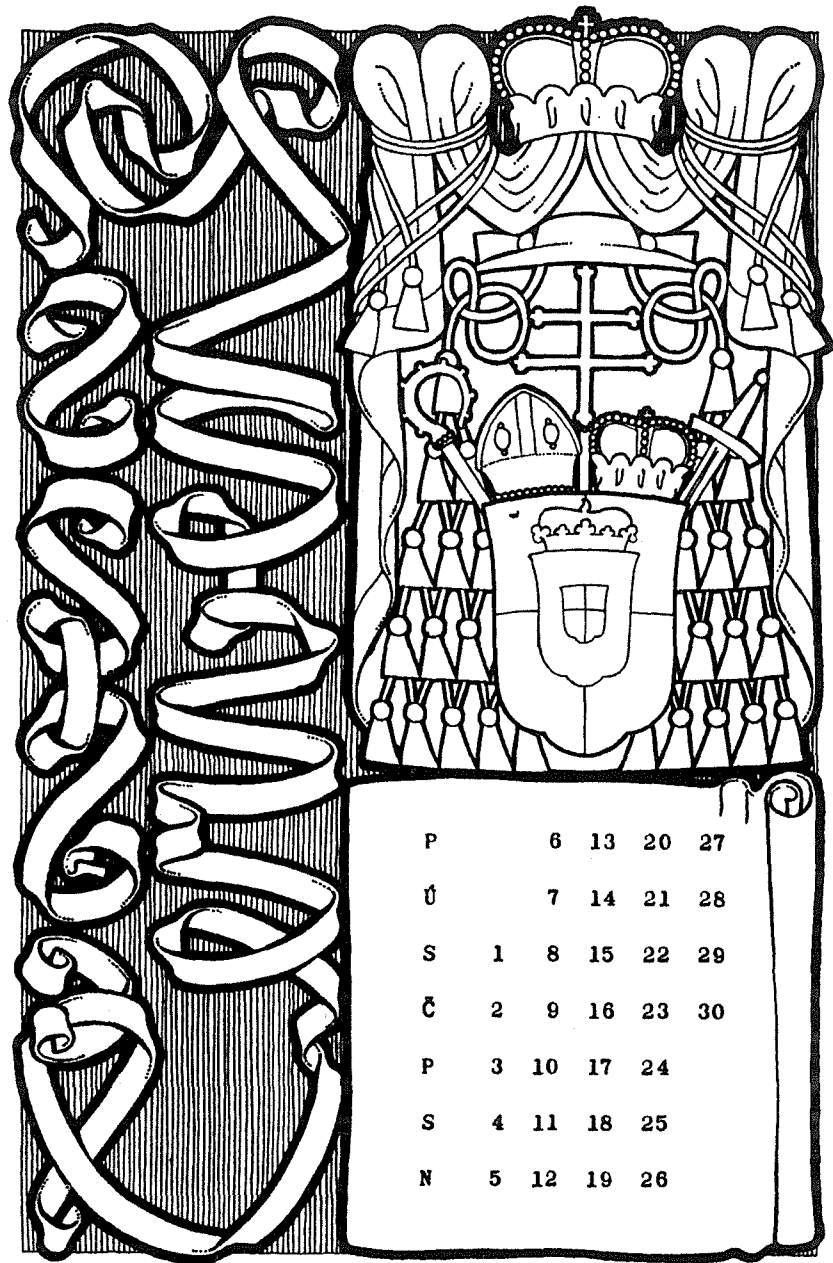

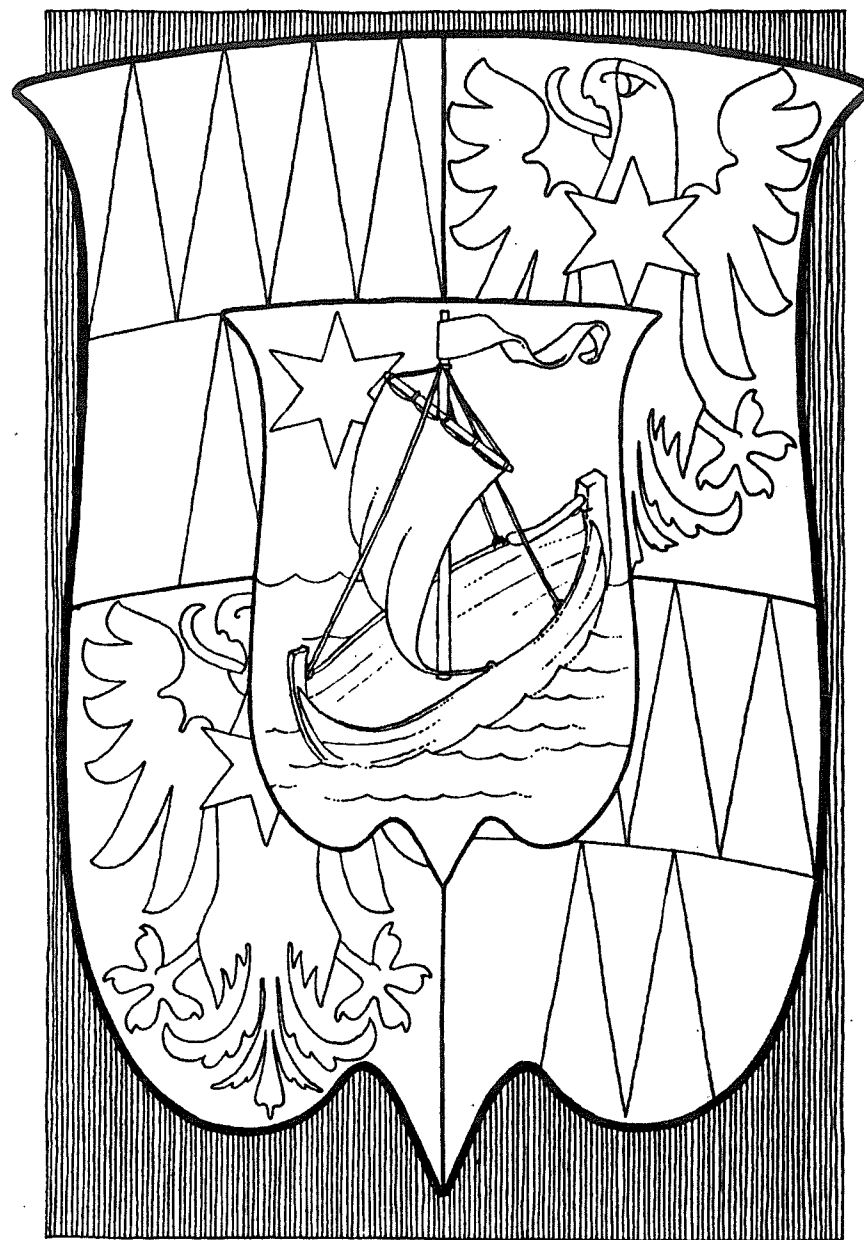
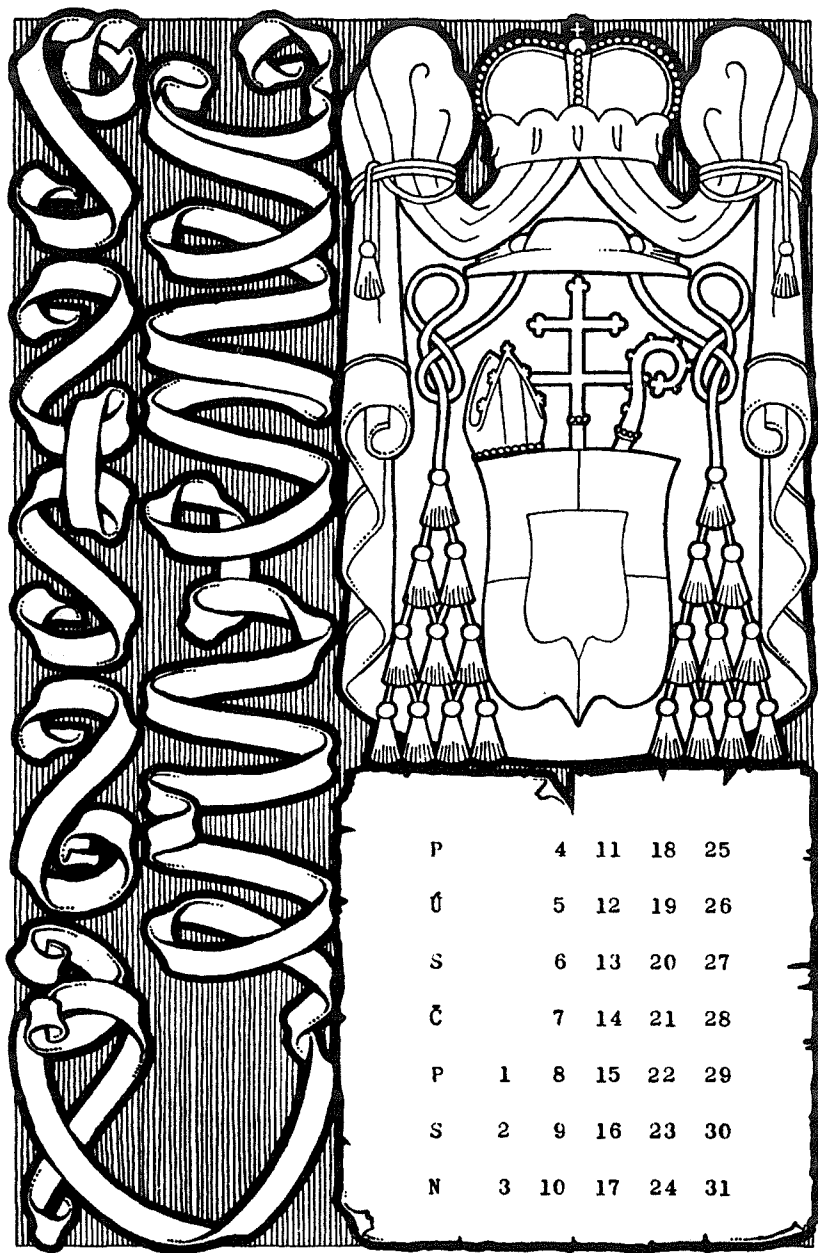

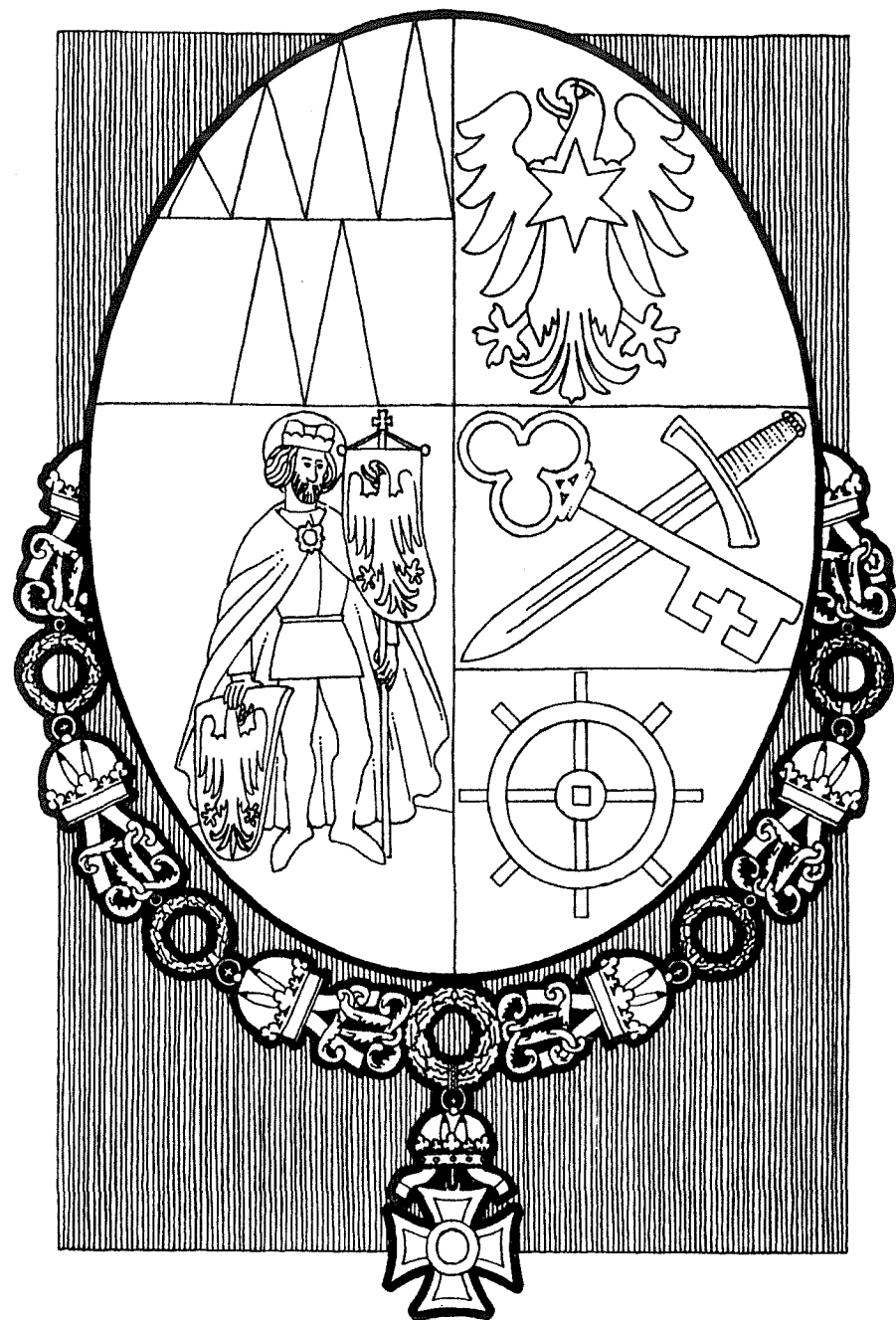
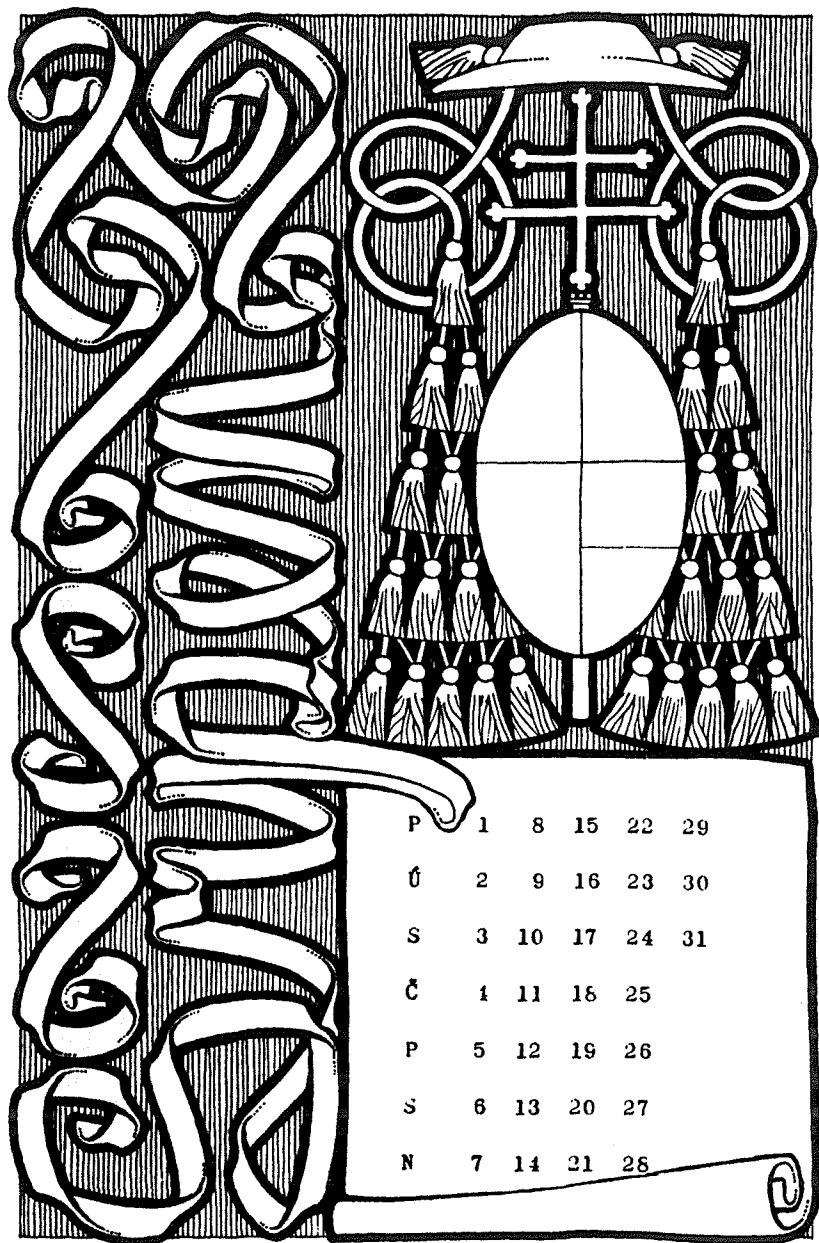

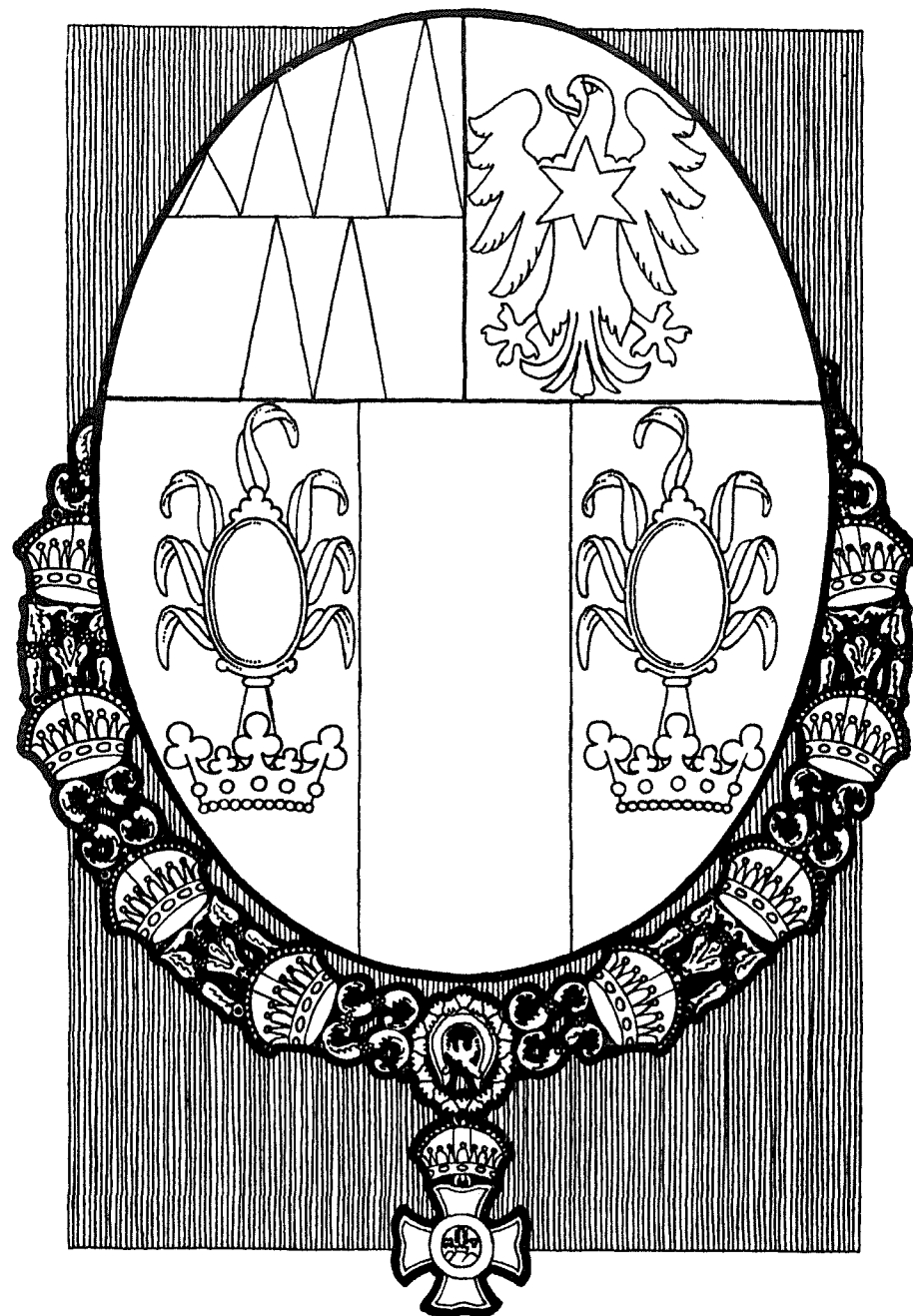
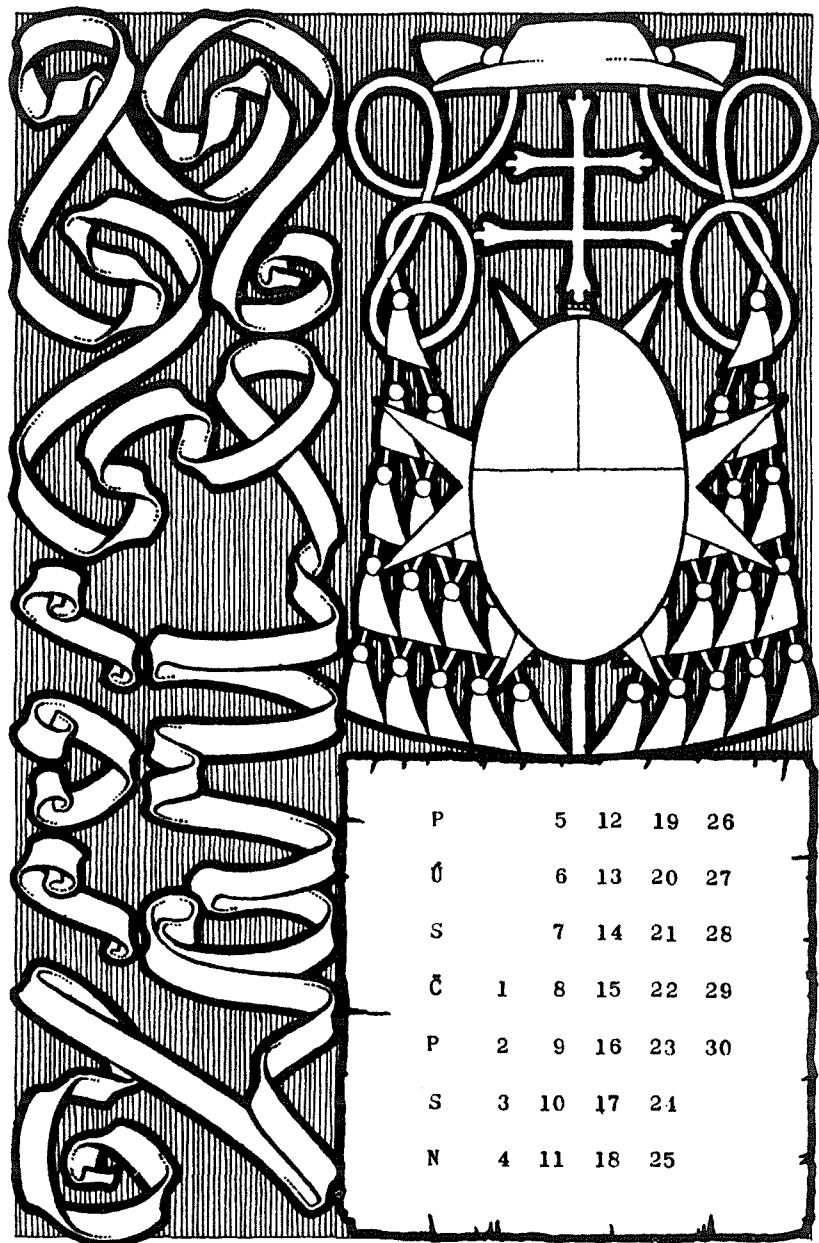

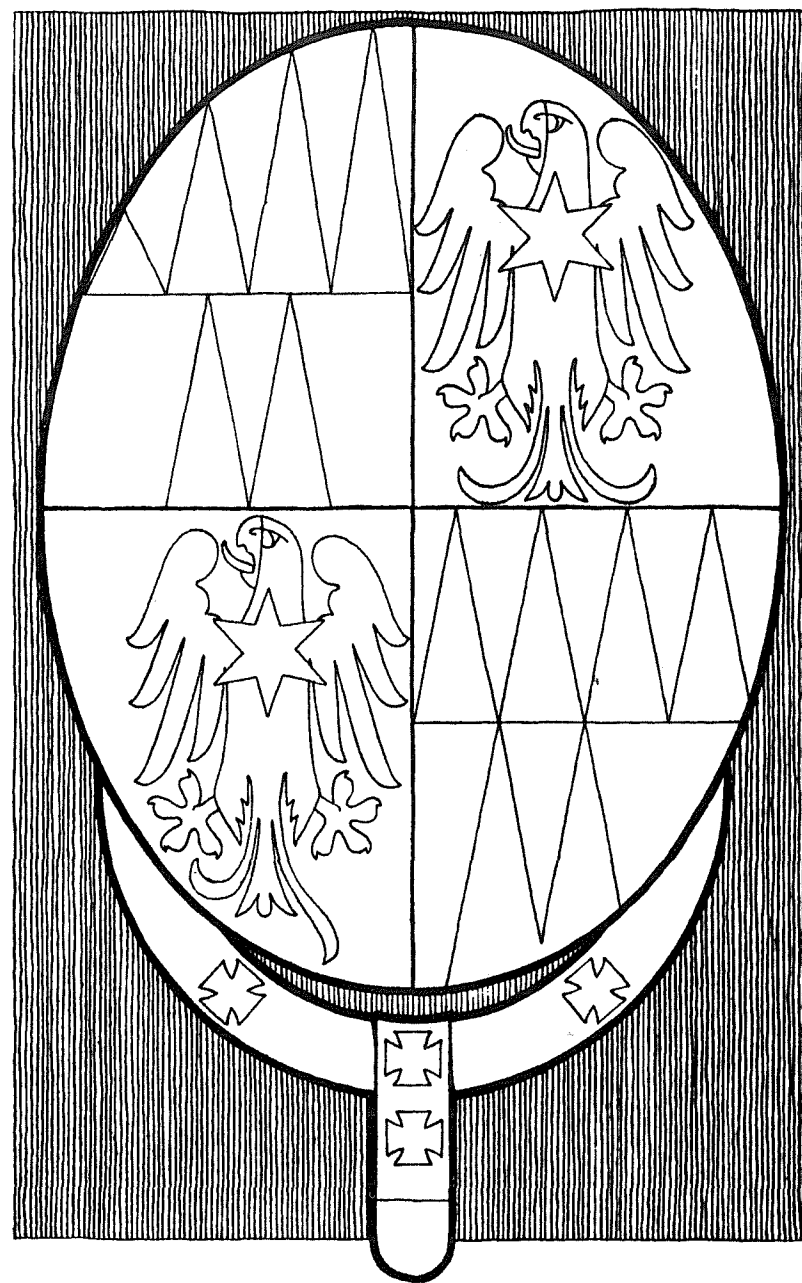
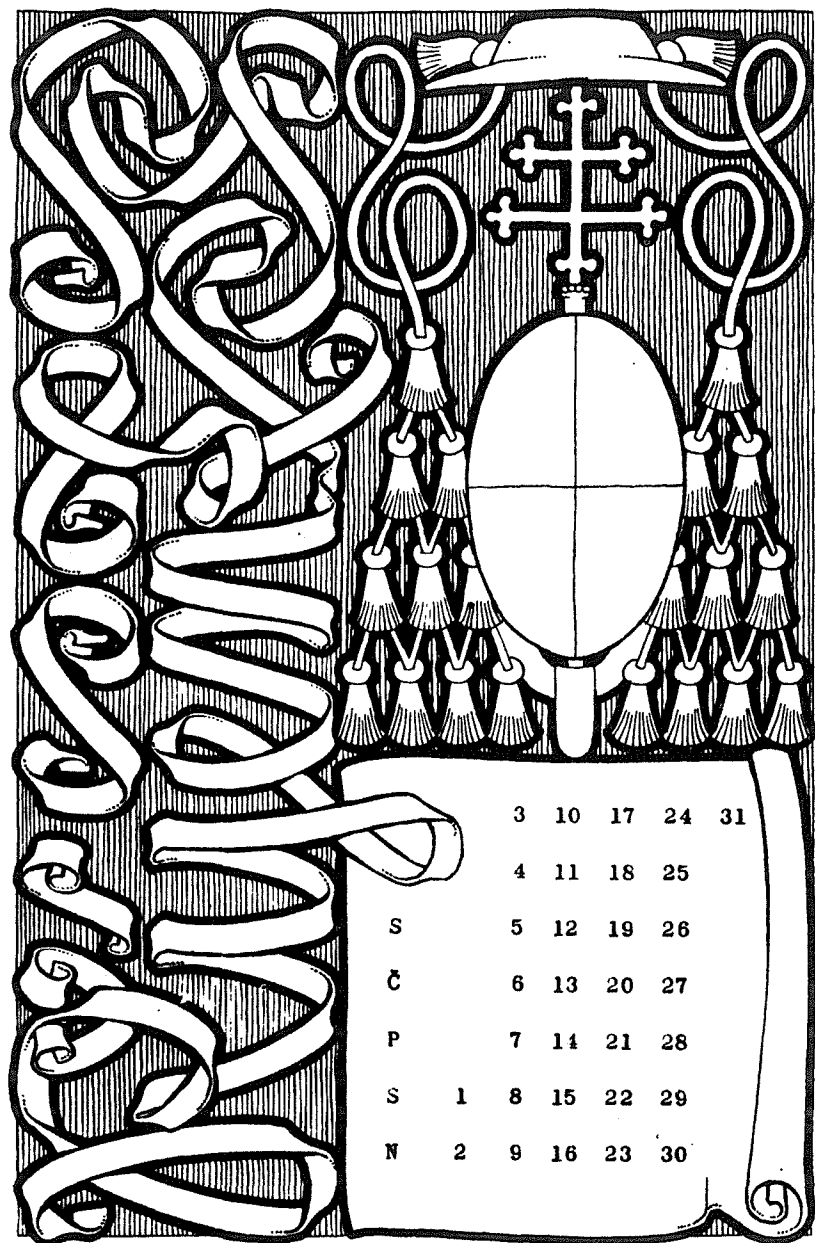

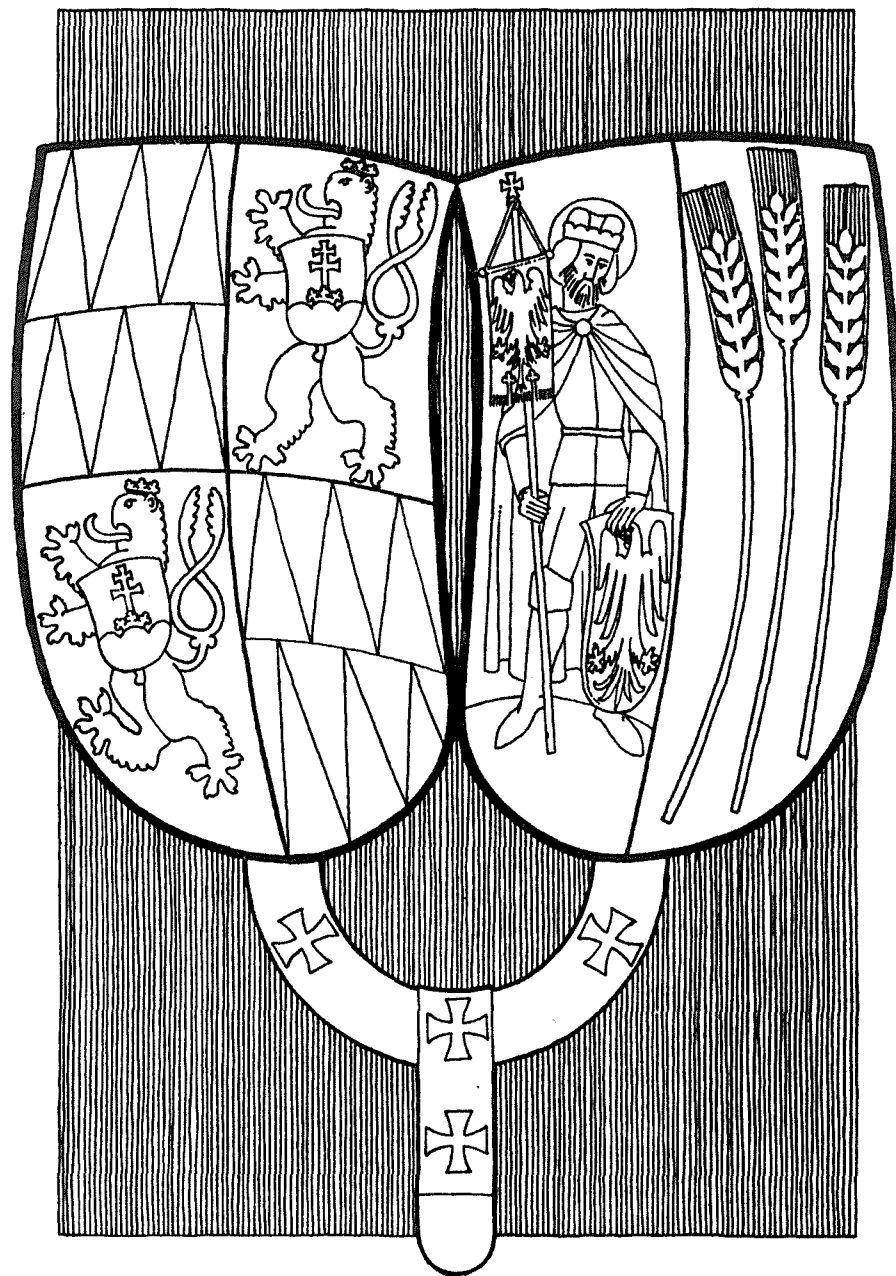
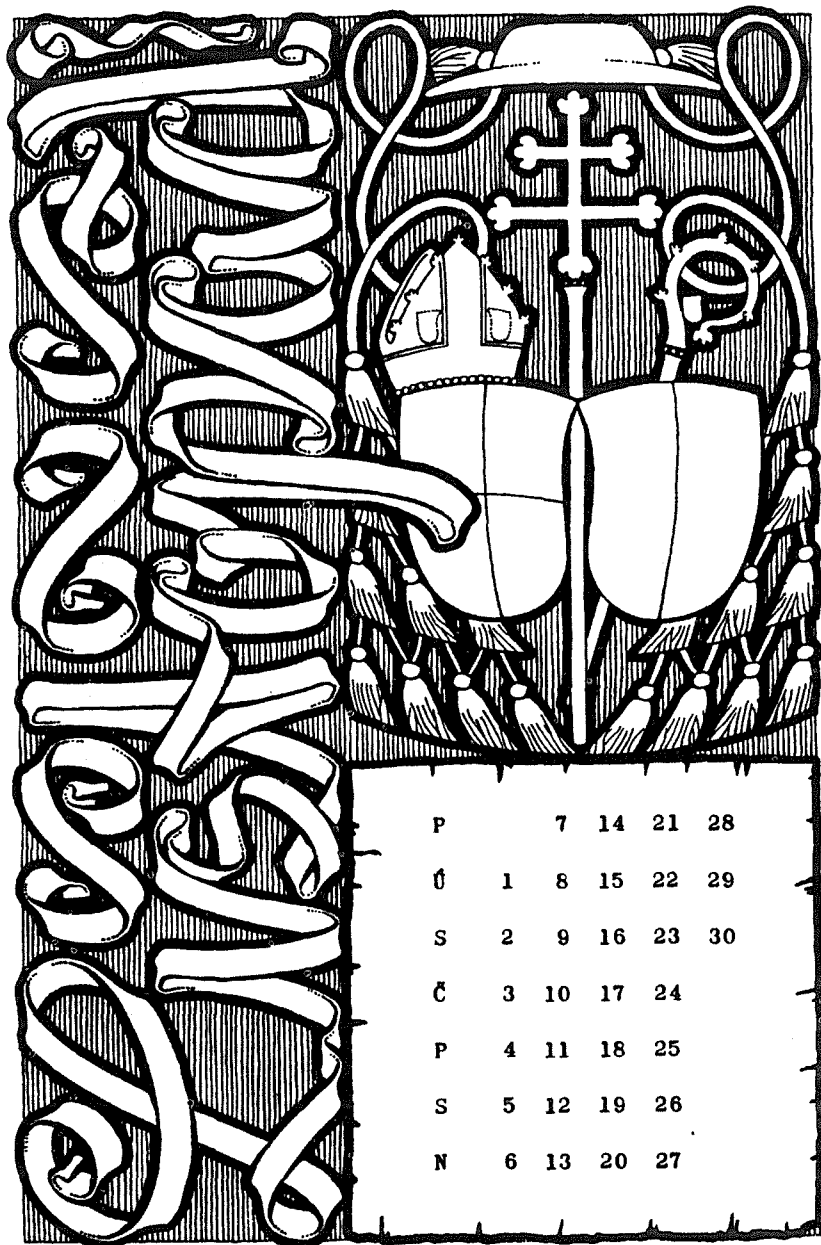

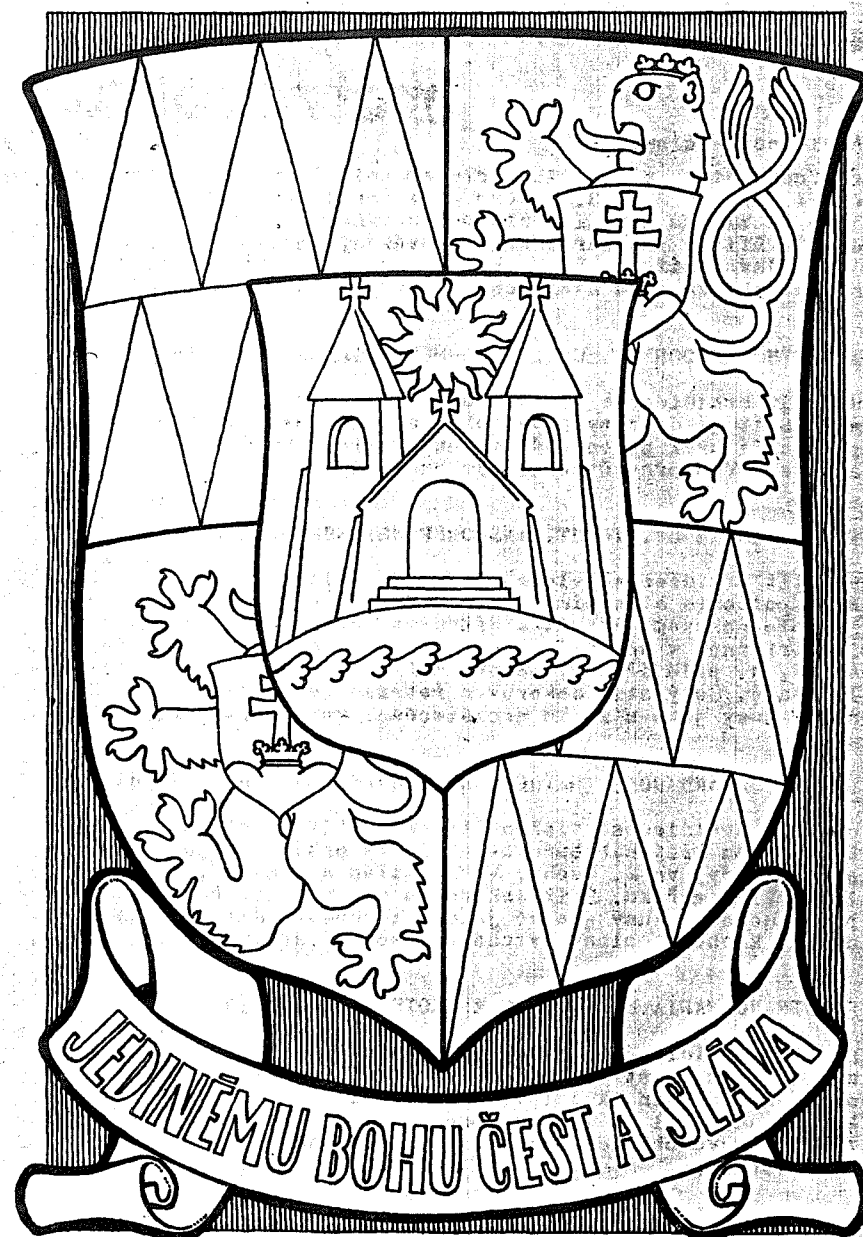
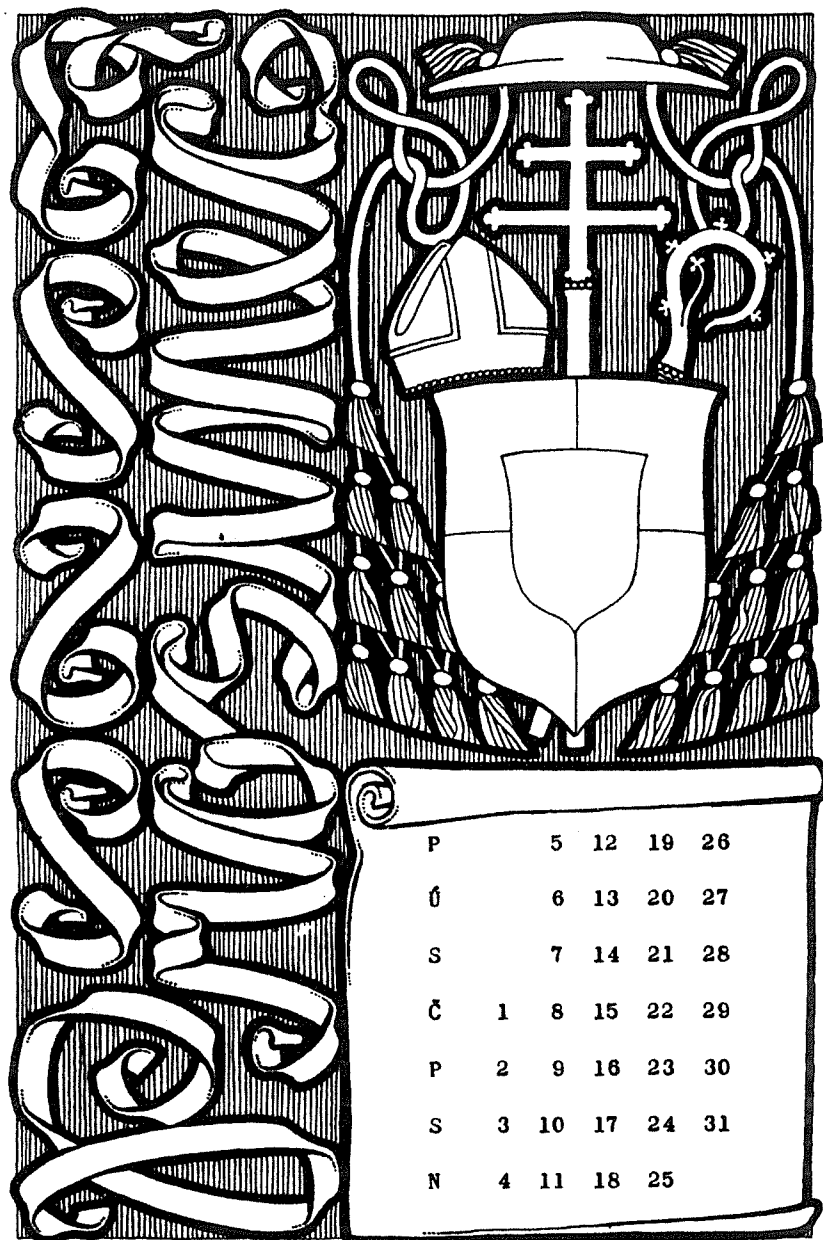

Znaky olomouckých metropolitů

Arcidiecése olomoucká:

čtverceny štít; v 1. a 4. červeném poli šest stříbrných špic /4, 2/, ve 2. a 3. zlatém poli černá vpravo hledící orlice se zlatou zbrojí a zlatou šestihrotou hvězdou na hrudi. Za štítem patriarchální kříž provázený vpravo mitrou a berlou, vlevo knížecím kloboukem a mečem. Vše převýšeno zeleným arcibiskupským kloboukem a vloženo na knížecí plášť.

ANTONÍN THEODOR hr. COLLOredo-MELZ-WALLSEE, kardinál,

1777 - 1811

na štít arcidiecése vložen černý štítek se stříbrným břevnem. Štít je dekorován velkokřížem řádu sv. Štěpána, za ním patriarchální kříž provázený mitrou, berlou, knížecím kloboukem a mečem. Vše převýšeno kloboukem kardinála.

MARIA TADEÁŠ hr. TRAUTMANSdorFF-WEINSBERG, kardinál,

1811 - 1819

na štít arcidiecése vložen čtverceny štít s červeně a stříbrně polceným středním štítkem, v němž růže opačných barev; 1. pole pokosem pětkrát stříbrně a červeně dělené, 2. a 3. pole stříbrné, v něm nad sebou tři červené klobouky ve tvaru špic, 4. pole dělené, nahoře stříbrně a červeně polcené, dole zlaté. Celý štít dekorován řetězem Leopoldova řádu. Honosné kusy jako u znaku arcidiecése, kardinálský klobouk.

RUDOLF JOHANN JOSEF RAINER, arcivévoda Rakouský, kardinál

1819 - 1831

na štít arcidiecése vložen čtverceny štít se středním štítkem, v něm malý habsbursko-lotrinský erb; v 1. poli Staré a Nové Uhry, ve 2. Čechy, ve 3. Milán a Benátky, ve 4. Halič a Vladiměřsko. Štít dekorován velkokřížem řádu sv. Štěpána. Honosné kusy stejné jako u znaku arcidiecése, kardinálský klobouk, plášť vychází z koruny arcivévodů.

FERDINAND MARIA hr. CHOTEK z CHOTKOVA a WOJNÍNA

1831 - 1836

na štít arcidiecése vložen čtverceny štít s červeným středním štítkem se stříbrnou horní čtvrtí, v něm stříbrná dolů obrácená polovina kola; v 1. a 4. zlatém poli černý, zlatě korunovaný orel se zlatou zbrojí, ve 2. a 3. modrém poli zlatý vpravo obrácený medvěd ve skoku. Na rodovém erbu hraběcí koruna.

MAXMILIÁN svob. pán SOMMERAU-BECK, kardinál,

1837 - 1853

na štít arcidiecése vložen modrý štít se sedmkrát stříbrno červeně děleným zlatě korunovaným lvem, přeložený červeným šikmým břevnem. Na rodovém erbu baronská koruna. Celý štít dekorován velkokřížem řádu sv. Štěpána. Honosné kusy shodné jako u znaku arcidiecése, kardinálský klobouk.

FRIDRICH lankrabě z FÜRSTENBERGU, kardinál,

1853 - 1892

na štít arcidiecése vložen rodový erb korunovaný rodovou korunou: ve zlatém stříbrně a modře oblakem lemovaném štítkě červená orlice s modrou zbrojí; na hrudi čtverceny štítek: v 1. a 4. červeném poli stříbrná korouhev, ve 2. a 3. stříbrném poli pokosem černé kostky, dotýkající se v rozích. Honosné kusy jako u znaku arcidiecése. Kardinálský klobouk.

Dr. THEODOR KOHN

1892 - 1904

na štít arcidiecése vložen osobní znak: v modrém poli na stříbrném moři zlatá loďka se stříbrnou plachtou, v pravém horním rohu zlatá hvězda. Za štítem patriarchální kříž provázený vpravo mitrou a vlevo berlou. Další honosné kusy jako u znaku arcidiecése.

Dr. FRANTIŠEK SALESIUS BAUER, kardinál,

1904 - 1915

arcibiskup: na štít arcidiecése vložen osobní znak: v pravé zlaté polovině štítu na zeleném trávníku dovnitř obrácená postava sv. Václava, levá půle dělená, nahoře v modrém poli zkřížený zlatý klíč a stříbrný meč se zlatým jílcem, dole ve stříbrné modré lopatkové kolo. Štít nese zlatou pětistolistou korunu, ze které vyniká patriarchální kříž, a je dekorován velkokřížem Leopoldova řádu. Další honosné kusy jako u znaku arcidiecése. kardinál: v hlavě osobního štítu je vložena horní polovina štítu arcidiecése. Za štítem, dekorovaným Leopoldovým řádem, vyniká patriarchální kříž. Vše převýšeno kardinálským kloboukem.

LEV svob. pán SKRBENSKÝ z HRÁŠTĚ, kardinál,

1916 - 1920

horní polovina znaku arcidiecése je vložena do hlavy rodového erbu: ve stříbrném černým kálem rozděleném štítkě dvě zlatá zrcadla postrkaná černými kohoutími páry, pod každým z nich zlatá koruna. Štít je podložen křížem maltéžského řádu a dekorován velkokřížem řádu sv. Štěpána. Za vším patriarchální kříž. Převýšeno kardinálským kloboukem.

Dr. ANTONÍN CYRIL STOJAN

1921 - 1923

za čtvrceným štítem arcidiecése patriarchí kříž, u paty štítu pallium. Vše převýšeno arcibiskupským kloboukem.

Dr. LEOPOLD PREČAN

1923 - 1947

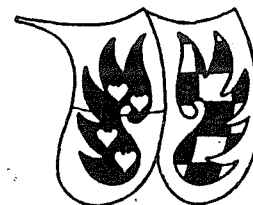
dva štíty: pravý čtvrcený: v 1. a 4. červeném poli šest /3, 3/ stříbrných špicí, ve 2. a 3. poli znak Republiky československé; levý štít polcený: vpravo ve zlatě na zeleném trávníku dovnitř obrácená postava sv. Václava, vlevo v modrém poli tři zlaté pšeničné klasy. Mezi oběma štíty patriarchí kříž, vpravo mitra, vlevo berla. Vše převýšeno arcibiskupským kloboukem.

Dr. KAREL JOSEF MATOCHA

1947 - 1961

na štítě arcidiecése upraveném předchůdcem osobní znak: v modrém štítě na zelené půdě za vzdutým mořem stříbrné průčelí chrámu se dvěma věžemi se zelenými střechami a kříži, mezi nimi zářící slunce. Za štítem patriarchí kříž provázený mitrou a berlou, nad ním arcibiskupský klobouk. Devisa: JEDINÉMU BOHU ČEST A SLÁVA.

FRP

Od posledních řádných voleb výboru Heraldického klubu České numismatické společnosti, které se konaly 27. dubna 1976, probíhaly členské schůzky se čtrnáctidenní periodicitou v zasedací síni Pražského střediska státní památkové péče a ochrany přírody v Praze 1, Malé náměstí č. 13.

Účastníci měli možnost vyslechnout kromě jiného zejména tyto přednášky:

- 11. května 1976 - Změna znaku města Tábora /Karel Liška/,
Zákonná ochrana erbů ve Velké Británii
/PhDr. Milan Buben/
- 8. června 1976 - František Palacký a heraldika /PhDr. Pavel R. Pokorný/
- 28. září 1976 - Heraldik arch. Bohumír Šimek /PhDr. Stanislav Hošťálek/, Mé heraldické práce /Arch. Bohumír Šimek/
- 12. října 1976 - Heraldická praxe v Polsku /PhDr. Pavel R. Pokorný/
- 23. listopadu 1976 - Znak města Brna /Karel Liška/
- 7. prosince 1976 - Karlštejnští manové /František Šírl/
V rámci kulturně osvětové činnosti provedl Heraldický klub ČNS následující expertisy:
1/ pro sochaře Jiřího Prádlera zajistil podklady ke znaku města Hodonína pro plaketu k 750. výročí povýšení na město /PhDr. Pavel R. Pokorný/
2/ pro výtvarnici Jarmilu Malátovou, Praha 10, pověřenou vytvořením pamětní medaile k 25. výročí založení pobočky ČNS v Českých Budějovicích, nakreslil znak Českých Budějovic z doby kolem roku 1600 /Karel Liška, PhDr. Pavel R. Pokorný/
3/ pro Středočeský podnik pro obnovu a konzervaci kulturních památek - projektový útvar Velká Chuchle, oddělení stavebně historického průzkumu /Dr. Klára Benešová/ zpracoval určení a podklady ke znaku Khevenhüller-Metsch pro dokumentaci opravy objektů na Komorním Hrádku /PhDr. Pavel R. Pokorný/
4/ pro Dr. Jaroslavu Jelínkovou, Praha 1, provedl určení erbů na portrétech v soukromém majetku /PhDr. Pavel R. Pokorný/.
Na schůzi dne 23. listopadu 1976 bylo schváleno vytvoření bibliografické pracovní skupiny pod vedením prof. Pavla Paláta, prom. ped. Náplní této skupiny bude práce na české heraldické bibliografii od roku 1900.
Členská základna Heraldického klubu má ke dni 1. ledna 1977 toto složení:

z řad ČNS vstoupilo do HK ČNS 68 členů,
z řad ČNS se do HK ČNS přihlásilo 21 institucí,
o odběr tiskovin HK projevil zájem 28 poboček ČNS a 5 poboček SNS,
od založení HK ČNS vstoupilo do ČNS 89 heraldiků.
Dne 25. ledna 1977 byla konána výroční schůze Heraldického klubu, na níž byly provedeny řádné volby výboru na další období. Výbor byl zvolen v tomto složení:

předseda	JUDr. Zdeněk M. Zenger
místopředseda	PhDr. Milan Buben
jednatel	Petr Jedlička
hospodář	Rudolf Jukl
archivář	PhDr. Pavel R. Pokorný
herold	Zdirad J.K.Čech
členové výboru pro styk s ÚV ČNS	Ing. Eduard Polívka Václav Fiala

Redakční rada:

PhDr. Milan Buben
Pavel Palát, prom.ped.
PhDr. Pavel R. Pokorný

Přijímací komise:

JUDr. Zdeněk M. Zenger
PhDr. Stanislav Hostálek,
předseda
Miloslav Císař
Svatopluk Šnajdr

In memoriam

MIROSLAV ČERNÝ

/nar. v Praze 25. ledna 1930, zemř. v Praze 20. září 1976/.

jednatel Heraldického klubu ČNS. Byl to člověk přímý, čestný a mimořádně obětavý. Vystudoval obchodní akademii a pracoval jako technický úředník v Pražské stavební obnově. Jeho zájmy byly neobyčejně široké. Sepsal dějiny studentské legie, jež sledoval od dob Jiřího Plachého v roce 1648 přes bouřlivý rok 1648, dále vypracoval rozsáhlé studie ikonografické a sebral cenné poznatky k dějinám stavebních památek světských i církevních a doprovodil je vlastním fotografickým materiálem. Ani genealogie mu nebyla cizí, sám si krůček po krůčku sestavil rozrod svých předků až do roku 1640, kde došel k zajímavým zjištěním příbuznosti s pány ze Švábenic. Jeho celé životní vyznání i nenáročná ušlechtilost promlouvá slovy jednoho z jeho posledních dopisů:

... setkal jsem se s příčinami událostí, které potvrzují, že duchovní hodnoty a zásluhy z dobře splněného poslání v životě na tomto světě jsou věčné, i když to nelze na první pohled ihned pozorovat. Heraldika a její duchovní smysl symbolů ho zavazovaly k povinnosti a věrnosti, ač sám stál někdy osamocen a nechápan.

JOSEF BENEŠ

/narozen v Konicích 27. listopadu 1907, zemř. v Praze 25. listopadu 1976/

předseda přijímací komise HK ČNS, který po svém předchůdci v této funkci zavedl řád a systém. Jako člověk vynikal neobyčejnou dobrotou, pracovitostí a ušlechtilostí.

Vystudoval Obchodní akademii v Kolíně a převážnou část života působil jako úředník ve Státní pojišťovně. V důchodu se cele věnoval svým zájmům, především starým českým památkám a heraldice. Sepsal dějiny vlastníků rodných Kounic a doprovodil je kresbami jejich erbů. Návštěvníci Kounic dnes mohou v tamním zámku spatřit jeho informativní panel se seznamem držitelů a s jejich znaky.

Rodné Kounice u Českého Brodu snad teprve nyní docení jeho aktivitu památkáře, který neustále burcoval k ochraně a záchráně historických a uměleckých hodnot, k nimž jeho okolí a veřejnost zůstávaly lhostejné.

Ing. VÁCLAV ŠTĚCH

/nar. v Praze 19. srpna 1910, zemř. v Třebotově 1. ledna 1977/

zakládající člen Heraldické sekce KVH při VHM v Praze, HK ČNS a GHS v Praze. Vystudoval obchodní akademii v Praze a poté Vysokou školu obchodní, kde získal titul komerčního inženýra. Po studiích byl zaměstnán u firmy Selier-Bellot, v roce 1943 se osamostatnil a byl výhradním dovozcem silic a pigmentů do barev. V roce 1950 po znárodnění svého podniku pracoval u různých zaměstnavatelů a začal se věnovat heraldice.

Své heraldické krédo publikoval v časopise Heraldika, bulletin pro základní vědy historické /vyd. MTZZ v Jilovém u Prahy, č. 2, roč. III., březen 1970, str. 18 - 20/ v článku o heraldické kresbě. S jeho pracemi jsme se setkávali nejen v Erbovních sešitech, ale i v GHlistech a v jílovské Heraldice.

Jeho jasná kresebná linka natolik charakterizovala jeho tvorbu, že znalci heraldiky ji dovedli poznat na první pohled. V poslední době se věnoval i plastickému vyjádření heraldických tvarů; přenášel je do podoby mělkého reliéfu, podporovaného svěží barevností heraldických tinktur.

Jeho význam spočívá i v tom, že v dobách, kdy heraldika byla vykazována za okraj kultury, patřil mezi ty, pro něž její krása a její zákony byly silnější než opovržení, jímž byla od nevědomců častována.

ČEST JEJICH PAMÁTKCE !

o

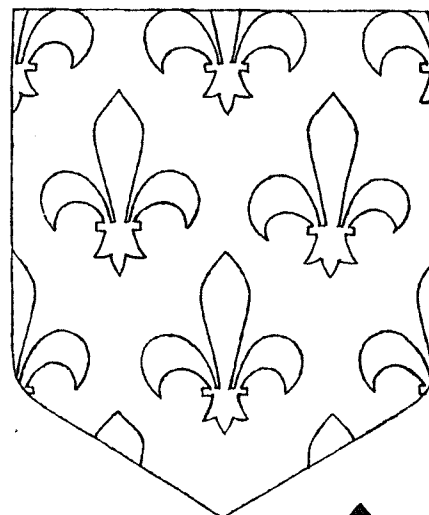
UPOZORNĚNÍ:

Na dotazy a připomínky některých členů k náplni Heraldických ročenek sděluje redakční rada své stanovisko:

Návrhy, aby náplň Heraldických ročenek byla věnována jenom české heraldice, redakční rada odmítá. Česká heraldika nevytváří žádnou specifickou enklávu, ale vznikala a po celou dobu

vývoje byla ovlivňována celoevropským kontextem a proto není důvodu ji izolovat. Cizí vlivy na našem území jsou ve všech dějinných epochách natolik výrazné, že je není třeba dokládat. Proto se redakční rada domnívá, že český heraldik by měl vidět i trochu dále než na hranice českého teritoria.

V neposlední řadě je třeba si uvědomit, že jde o Heraldickou ročenku České numismatické společnosti, která se zaměřuje jak na české mincovnictví, tak se neuzavírá před ostatním světem, neboť bez srovnávání není růstu a pokroku, ale jen stagnace a sebeklam.

francouzská heraldika

V z n i k z n a k ů

Je to právě Francie, která je kolébkou evropské heraldiky od dob křížáckých válek. Pro toto tvrzení mluví několik skutečností. Je pravda, že muslimané již v oné době užívali znaků, ale to byly znaky osobní a nejčastěji znaky funkční, které se měnily se změnou funkce. Byla to jednoduchá znamení, malovaná buď na okrouhlých štítech nebo na štítech mandlových tvarů nebo na praporecích. Po stránce figurální se u nich setkáváme s kosočtverci, hracími kostkami, dýkami, půlměsícem, damascenkami, vázami, také s orly, lvy i stylizovanou lilií, kterýžto motiv přešel zejména do heraldiky francouzské a evropské.

Představíme-li si tehdy křížáckou armádu kolem 150.000 mužů, rytířů i pěších, spojenou ve skupiny pod svými veliteli, pak to byla vojenská potřeba, protože tehdy nebylo uniform, aby tyto skupiny často bojující odděleně měly nějaké orientační znamení a to jak v boji samotném tak i při

přemisťování. Tu jsme u zrodu heraldiky, vznikající ze zcela praktických důvodů. Vůdce každé z těchto skupin dal namalovat na štít, praporec, i zobrazit na oděvu svých spolubojovníků svůj emblém. Takový emblém se stal znakem a součástí velitelovy osobnosti právě tak jako jeho jméno. Znamení osvědčená v tolika bitvách stala se vývojem doby znamením i velitelových potomků.

Důkazem pro vznik znaků v dobách křížáckých válek, zejména za druhé křížácké výpravy je v první řadě znak kříže jako čestné figury; je dělitelný mnoha způsoby a poskytuje rozmanitost figur a obrazců, muslimanským bojovníkům zcela cizích. Bylo užíváno jednoduchých dělení geometrických snad germánského původu, která se snadno lišila od znamení muslimanských.

Dalším důkazem jsou i názvy některých heraldických barev dosud užívané ve francouzském jazyku při blasonování znaků a to výraz pro barvu červenou - gueules, zelenou - sinople a modrou - azur, kteréžto výrazy jsou zcela arabského původu.

Š t í t

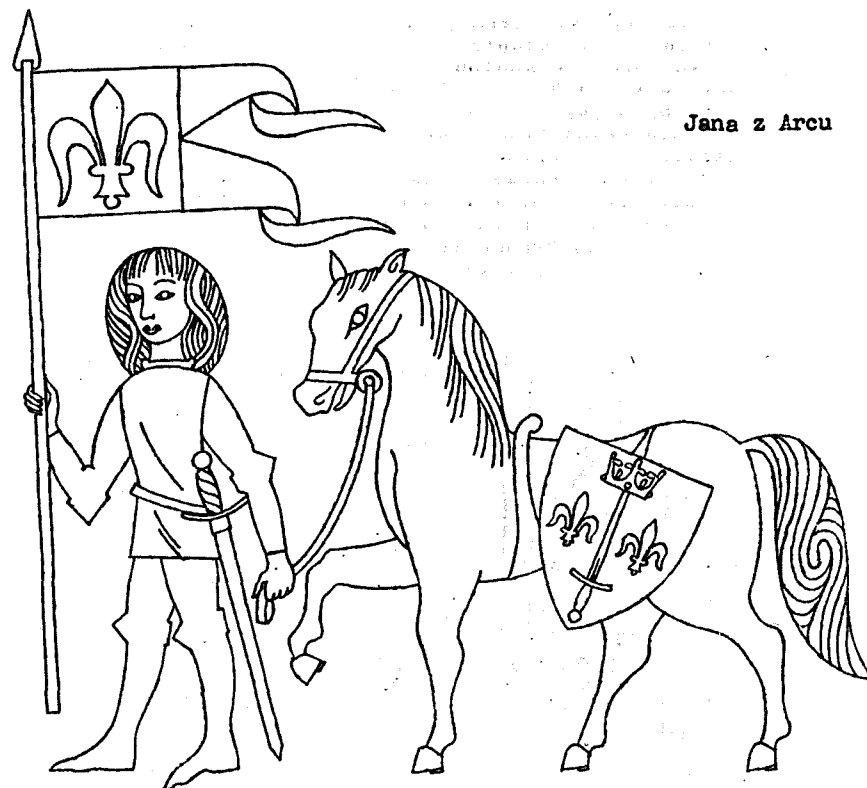
Štít oválný, nahoře polokruhový a dole zahrocený, tzv. normanský, se udržel do 13. století. V 13. století vzniká trojhranný štít, z něhož se vyvinul štít francouzský, nahoře rovný, dole půlkruhový, vybiňující v hrot. Známe i štíty čtvercové, někdy po stranách obloukovitě vybrané, jichž užívali korunní páni z Poitou a Guienne.

Slohový vývoj štítů ve Francii je možno časově zařadit přibližně takto:

Doba:	Sloh:
1200 - 1530	gotický
1530 - 1650	renesance Ludvík XIII./1610-1643/
1650 - 1720	baroko Ludvík XIV./1643-1715/
1730 - 1790	rokoko regentství /1715-1723/
1790 - 1820	empire Ludvík XV. /1715-1774/
- 1830	biedermaier Ludvík XVI./1774-1793/
1808 - 1814 a 1852 - 1870	deformace napoleonská
po 1870	návrat k lepším formám

Ve francouzské heraldice se zásadně užívá pro ženy a dívky routového štítu. Jeho vznik se klade do 13. století. Ponechává takový štít není válečného původu a vyvinul se jako štít dekorativní, nemůže být zdoben válečnými emblémy, tj. přílbou a přikrývadly, pouze korunou, pokud tato majitelce náleží. Výjimkou je znak Jany z Arcu, které Karel VII. udělil 11. června 1429 znak se všemi válečnickými náležitostmi, tedy s přílbou, přikrývadly a s klenotem, protože se, ač žena, přímo účastnila boje.

Právě tak znaky žen postrádaly štítonoše kromě znaků panovníků. U vdáných žen byl slučován znak manželův v pravé půli štítu a znak manželčina otce v levé půli routového štítu. U svobodných byl v routovém štítu umístěn otcův znak obklopený guirlandou. Vlámským vlivem bývaly někdy dívčí routové štíty půleny tak, že pravá polovina zůstávala volná pro znak

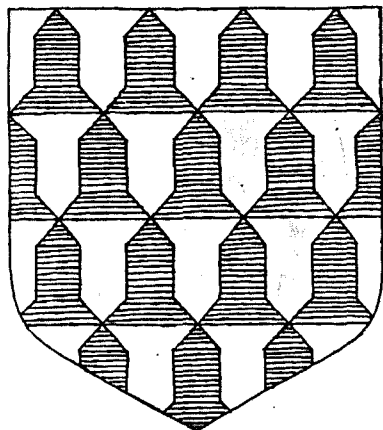
Jana z Arcu

příštího manžela a levou půli vyplňoval znak dívčina otce. U znovu provdaných vdov býval znak nového manžela na pravé straně a zemřelého na straně levé a otcovský znak vdovin v srdečním štítku. U vdov již podruhé neprovdaných býval štít ovinut provazcem někdy s devisou, jako je tomu u Louisy de la Tour d'Auvergne, vdovy po Claude de Montagu z domu vévodů bretaňských v kostele karmelitek v Chalons sur Saone: "J'ai le corps délié" /Vyprostila jsem tělo/. Často bývá podobný provazec obtočen kolem štítu prelátů řádu františkánského jako symbol jejich příslušnosti.

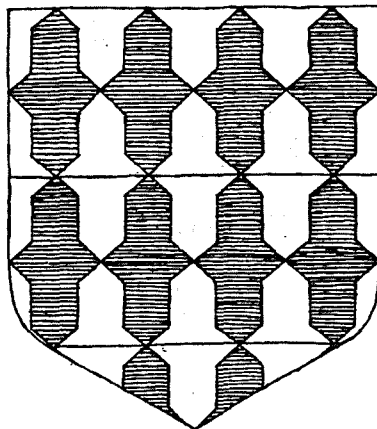
K o v y , b a r v y , k o ž e š i n y

Francouzská heraldika užívá týchž kovů i barev a zásad jejich kladení jako ostatní heraldika evropská. Více je třeba se zmínit o kožešinách, které jsou pro západoevropskou a zejména francouzskou heraldiku typické. Opomínáme-li sobolí ko-

žešinu, která se pro svou čern počítá mezi barvy, neboť francouzský výraz le sable /sobol/ je současně i heraldickým výrazem pro barvu černou a kuninu /la Fouine/, počítanou rovněž mezi barvy a to jako barvu červenou, je to kožešina hranostaj /hermelin/ a popeličina z bříšek a zad šedé veverky, které jsou heraldickými kožešinovými tinkturami. Hermelin je na bílém /stříbrném/ podkladě pokryt trojicemi černých puntíků, z nichž vybíhají černé ocásky. Je-li podklad černý a ocásky bílé /stříbrné/, mluvíme o opačném hermelínu /la contre-hermine/; podobně je tomu i u popeličiny, která se kreslí ve tvaru zvonkového ornamentu, kde modrý zvonek rozvržený ve vodorovné řadě taškovitě zapadá do obrácených zvonků

popeličina

opačná popeličina

stříbrné barvy a spodní hranou se dotýká spodní hrany obráceného bílého /stříbrného/ zvonku. Je-li popeličina jiné barvy, je třeba ji blasonovat: popeličina takového a takového kovu a takové barvy. Jestliže jsou zvonky k sobě obráceny zády a nikoli sestaveny taškovitě, mluvíme o opačné popeličině /le contre-vair/. Obvykle se uvádí počet řad.

U nás jsou znaky s kožešinou poměrně vzácné. Najdeme je zejména u cizích u nás usídlených rodů např. znak hr. Buquoye de longueval nese na červeném štítě 3 kosmé pruhy potažené popeličinou v řadách za sebou. Znak knížecí rodiny Rohanů

je polcený. vpravo s devíti prázdnými zlatými routami v červeném poli, vlevo pole pokryté hermelínem; na přílbě s červenými a zlatými přikryvadly mezi dvěma rohy potaženými hranostajem rostoucí zlatý lev; štítonoši dva zlatí lvi.

Z francouzské heraldiky je příklad zlaté a černé popeličiny ve znaku Gourvinec v Bretani nebo u vévodů bretonsých, kteří mají štít posetý hermelínem. Znak Roux v Languedoc je příkladem opačného hermelínu /la contre-hermine/: v černém poli šest stříbrných ocásků hranostaje, řazených ve třech řadách /3, 2, 1/.

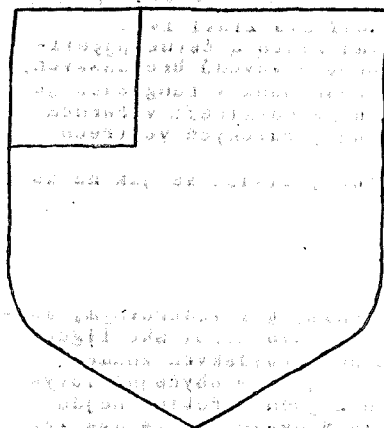
Kožešiny jsou obojetného charakteru, kladou se jak na kov, tak na barvu.

Č l e n ě n í š t í t u

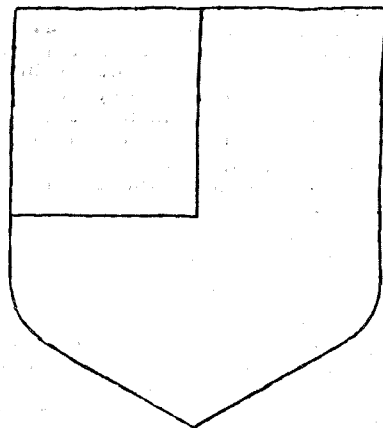
Heroldská znamení

Členěním štítu, jak svislým polcením, tak vodorovným, kosmým nebo šikmým dělením vznikají jak známo heroldské figury. Francouzská heraldika rozeznává na 30 heroldských znamení /les pièces honorables/; to jsou ta, jež se obvykle dotýkají obruby štítu a pokrývají aspoň z jedné třetiny nejdůležitější pole. Victor Bouton v díle Nouveau Traité des Armoiries uznává pouze 8 kusů heroldských znamení mezi les pièces honorables.

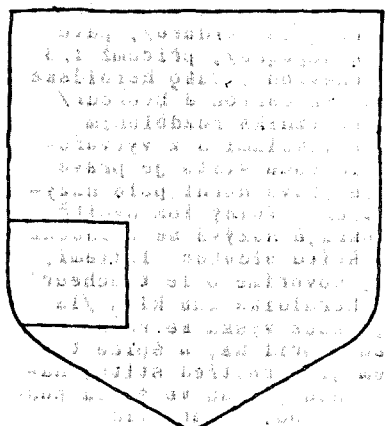
Heroldská znamení mají samostatné a ustálené názvy, zmenšením jejich šířky o třetinu či čtvrtinu mění své názvy, podobně zkracuje-li se jejich délka. Heroldská znamení mohou být také přerušena nebo rozdělena. Heraldik C.F. Menestrier rozeznává heroldská znamení /čestná/ prvořadá a druhořadá. Mezi prvořadá počítá hlavu štítu /le chef/, jež obnáší 2/6 výšky štítu, břevno /le fasce/, kůl /le pal/, kosmý pruh /la bande/, šikmý pruh /la barre/, kříž /la croix/, ondřejský kříž /le sautoir/, lem nebo obrubu /la bordure/, patu štítu, tvořící 2/6 výšky štítu /la champagne/, přičemž 1/6 je trávník /la plaine/, krokev /le chevron/. Jako heroldská znamení druhořadá uvádí čestné pole /le canton d'honneur/ nebo volné pole /franc canton/, které vzniká rozdělením štítu dvěma horizontálami a dvěma vertikálami a z vytvořených devíti polí pole v pravém horním rohu štítu je právě pole čestné. Čtvrcením štítu vzniklé pravé horní pole nazývá se volnou čtvrtí /le franc quartier/. Volný lem uvnitř štítu v jisté vzdálenosti od jeho okrajů nazývá se francouzsky l'orle. Je-li tento lem uvnitř štítu ozdoben lillemi, jetelovým listem či jinou květinou, hovoříme o le trecheur nebo l'essonier. Jinak francouzská heraldika zná klín /la pile/, klín ve tvaru trojúhelníku, jehož výška se rovná polovině štítu, na který jedním ramenem přiléhá, a špice tvořená jeho přeponou a druhým ramenem je uprostřed štítu, nazývá se le giron. Může zaujímat i jinou polohu ve štítu podle stran štítu, které jsou jeho základnou. Figura vidlice /le pairle/ je odvozena patrně z arcibiskupského pallia. Chodník je pole při okraji štítu, které má vnější stranu za-

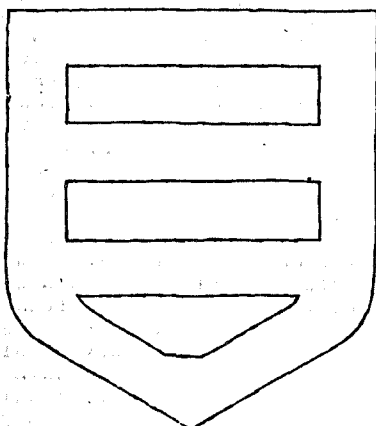
čestné pole

volná čtvrt

chodník

kantýř

křivenu. Jiné uváděné heraldské znamení pocházející z Flander je kantýř /les hameydes/; jsou to zkrácená břevna, takže se nedotýkají stran štítu. Jejich krácení děje se sešikmeně ke středu štítu. Vlastně to jsou sklepní kantýře, na které se ukládaly sudy a které se vlámsky nazývají hames.

Belgická heraldika uvádí na 26 heraldských figur mezi tzv. čestnými kusy - les pièces honorables. Pro mnoho heraldských figur chybí české názvosloví vzhledem k daleko pestřejšímu užívání figur ve Francii.

Kromě lemu /obruby/, který může být pokryt nebo poset lilemi, křížky, koulemi či tinkturován kovem, barvou i kožesinou, může být vroubkovaný, zoubkovaný, oblakový apod., je třeba uvést i turnajský límec - vodorovný pruh se třemi či více kapkovitými laloky /jsou známy případy i s méně než třemi laloky/, položený v hlavě štítu nebo volný, takže se nedotýká hran štítu a má rovněž obojetný charakter, neboť se klade na štít bez ohledu na kov nebo na barvu.

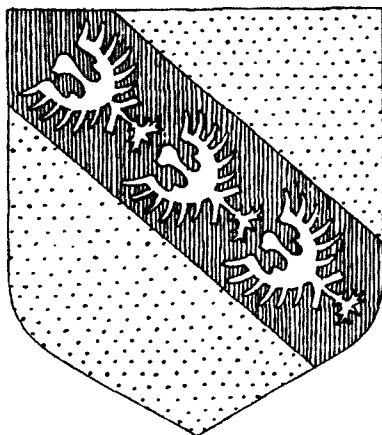
Zmenší-li se šikmý pruh na třetinu, vzniká pružec /le baton/, který může být volný a v moderní heraldice zcela krátký /le baton péri/. O lemu, turnajském límci a pružci bude ještě hovořeno v odstavci o brizurě, která byla ve Francii prováděna v daleko větší míře a odlišnými způsoby, než tomu bývalo u nás.

Znamení obecná

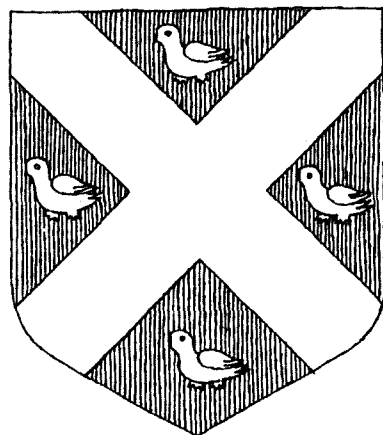
Jsou-li heraldské figury ve francouzské heraldice mnohem různotvárnější a zmínil-li jsem se o nich nevyčerpávajícím způsobem, pak použití obecných znamení /les pièces moins-honorables nebo též les meubles/ je také rozhodně pestřejší než u nás. Byly to jednak bohaté reminiscence na křížácké výpravy, při nichž se románsko-gotická Evropa setkávala nejen s přejemnělou kulturou byzantskou, ale i s novým světem mohamedánské Asie. Tak řada předmětů, s nimiž se křížáci setkali a jež zaujaly jejich pozornost, stala se erbovním znamením; z oblasti zvířeny to byl především lev, který byl pro orientálce od dob Ferdusiho symbolem dobyvatele a s jehož rytinami nebo plastickým zpodobněním se všude setkávali, dále pak leopard nebo tygr, či v oblasti ptactva, kde měl svou předlohu orel, na hettitských skulpturách dokonce dvojhlavý, který se objevuje v heraldice muslimské i v Byzanci. Velmi časté obecné znamení je tzv. alerion - orel bez zobáku a pařátů, či merletty - kosice bez zobáku a nožek, tinkturované obvykle černě, či kachna buď bez zobáku a nožek nebo i s nimi, zvaná canette. Kohout se většinou zobrazuje kokrhající a se zdviženou nohou. Let sám jako pohyb se zobrazuje pouhými křídly. Bohatý je svět ryb; je to zejména hlaváč /le chabot/, delfín, který sice není rybou, ale má i význam mluvčího znaku pro korunní prince - daufény. Delfín /le dauphin/ na rozdíl od hlaváče se zobrazuje s otevřenou tlamou a jazykem a často s korunou; častou rybou je parma /le bar/ nebo /le barbeau/, rak poustevník, mušle - hřebenatka jakubská, aj. Z hmyzu se hlavně v ú-

dobí napoleonské heraldiky setkáváme se včelou, která byla již ve znaku rodu Barberini, nebo s motýly ve znaku Michala Barrina, markýze de la Galissonière /štít modrý s třemi zlatými motýly/, nebo s cikádou apod. Že se francouzská heraldika nevyhýbá ani všem nestvůrám, je na bíledni. Témata nebeských těles, zejména slunce, měsíce, půlměsíce a hvězd, jsou častá, stejně tak živlů jako ohně a vody, nebo neživých útvarů jako vrchu, skály apod. či hradních donjonů, věží, hradů, fontán apod.

U rostlin třeba se zmínit o velmi častém motivu této heraldiky, totiž o lilii, která se od doby Karla VI. stala definitivním znakem Francie /tři zlaté lilie v modrém poli/.

alerion /Vaudemont-Lorraine/

merletta /de Sarcus/

Původ tohoto heraldického znamení, užívaného ve Francii již ve 12. století, je dosud nevyřešen; je tu řada hypotéz, jedna klade lilii mezi ona znamení, která převzali křižáci z heraldiky muslimanské, zejména z Damašku ze štítů atabeka a z ornamentiky arabského rádobí, jiná tvrdí, že nejde o květinu, nýbrž o stylizaci hrotu oštěpu nebo o stylizovanou špičku krátkého oštěpu Franků, zvaného angon, nebo o stylizovanou ropuchu, která byla totemem Franků. Naproti tomu Paul Lecour vidí ve stylizované lilii trojzub Neptunův, jehož zobrazení se vyskytuje už na Krétě, v Řecku i v Římě a také na

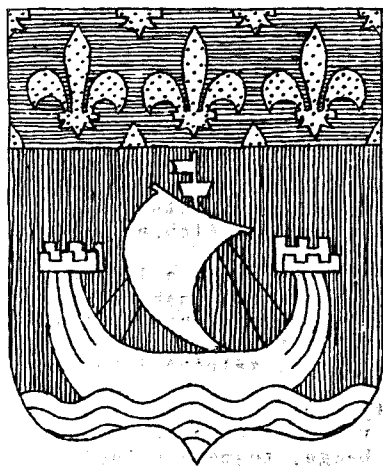
mincích syrských a muslimských v 11. století. Majestátní pečeť Merovingů z 5. století ukazuje přechod špičky kopí v žezlo květem ozdobené za Jindřicha I. nebo ve květ převzatý z pečeti krále sv. Ludvíka až k dnešní heraldické podobě. Je možné, že na jeho tvar působily jak vzory orientální, tak i tvary špiček původních francouzských kopí a oštěpů. Z ostatních rostlin se nejvíce vyskytuje jetelový list, třilistý až pětistý, květ růže, z plodů granátové jablko, pomeranč, žaludy, ze stromů divoká švestka /le créquier/, která se stala znamením pro mluvčí znak města Créquy /na zlatém poli červená švestka/. Nezmínuji se o stromech a keřích, ani o květinách, běžných i v naší heraldice.

Z lidských údů se často vyskytuje hlava Maura a lidské oko, kreslené vždy en face. Zajímavý je mluvčí znak rodiny de Santeuil, kde štít je poset lidskýma očima; skrývá slovní hříčku cent oeil - sto očí. Z lidských výrobků to jsou lodě, kotvy, lana, části oděvů a pokrývek hlavy, válečné i turnajské zbraně, přičemž mnohá znamení vděčí za své heraldické použití křížáckým výpravám např. zlatý nebo stříbrný besant /peníz byzantského původu/, tak častý v rané francouzské heraldice. Besant se uplatňuje též jako badge, zejména v Anglii při brizufě znaku.

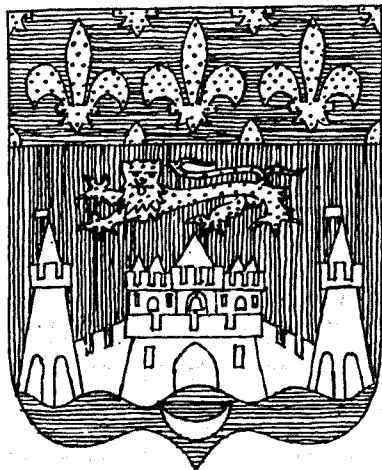
Z n a k y m ě s t s k é

Některé znaky měst jsou mluvčími. Uvedl jsem již město Créquy. Lyon má ve znaku lva, Tours věže. Jiná města používají počátečního písmene svého jména: Soissons má dvě SS psané antikou, Rion v Auverni R, Brignole v Provenzi B. Mnoho přímořských měst užívá jako znamení bran, mostů, věží, přístavů, hradů a citadel; tak Carcassone má jednu ze svých bran, Villefranche v Beaujolais bránu s věží, Bordeaux přístav, Trévoux svou věž, Dieppe loď, Dunkerque delfína. Město Chartres tři ze svých starých mincí, Nîmes revers své staré medaile, krokodýla řetězem připoutaného k palmě s heslem: Col.Nem. tj. Colonia Nemancensis. Známý je znak Paříže: v červeném poli stříbrná loď s napjatými plachtami a v modré hlavě štítu tři zlaté lilie /za království/; pod štítem heslo Fluctuat nec mergitur /zmítána vlnami přece neztroskotá/.

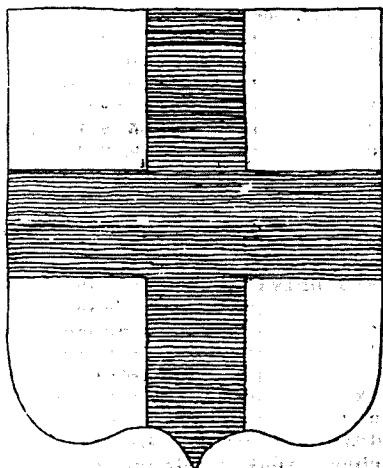
Mnoho měst již od 13. století používalo znakové pečeti se štítem, často pokrytým přílbou a příkrývadly. Francouzští králové odměňovali svá věrná města privilegii, že mohla znak Francie vkládat do hlavy štítu a zúčastnit se slavnostní korunovace králů v remešské katedrále. Podobným vyznaméním byl znak města Pesenas v Languedocu, které obdrželo za svou věrnost Karlu V. čtvrtinu znaku Dauphiné. Jiná města dávala do znaku to, čím oplývala. Tak Bourges v Berry tři berany, Oullonles v Provenzi u Toulonu olivu, město Vienne v Dauphiné velký jilm, který byl jedním z těch na náměstí, pod nimiž se podávala hostie s kalichem, znak je doprovázen heslem Vienna Civitas Sancta. Chatillon na Seině má v červeném štítě zámek se čtyřmi stříbrnými věžemi s cimbuřím, vy-

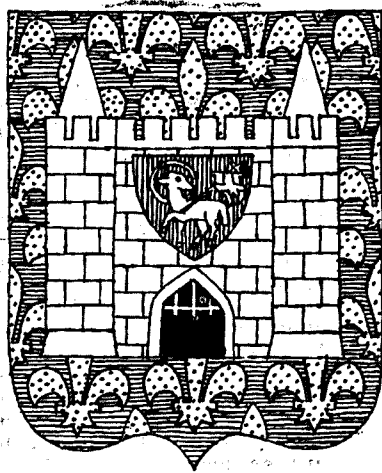
Paris

Bordeaux

Marseille

Carcassonne

zdění černé. Město Havre má salamandra, badge to krále Františka I., stříbrného ve zlatém štítě, obklopeného červeným plamenem, v hlavě štítu tři zlaté lilie v modré barvě. Města, jež nesou jméno některého světce, mají ve znaku atributy těchto světců. Tak S. Quentin v Pikardii má ve znaku bustu tohoto mučedníka se dvěma velkými klíči na ramenech jako nástroji jeho mučení; busta je stříbrná se zlatou svatozáří v modrém poli, klíče stříbrné obklopené třemi zlatými lilie-mi. Saint-Denis má modré pole poseté zlatými lilie-mi a v hlavě štítu stříbrné barvy válečný pokřik francouzských králů: Montjoie-Saint-Denis. Marseille má stříbrný kříž v modrém poli, Toulon kříž zlatý.

Zvláštní kapitolu by vyžadovala zmínka o znacích Pařížské university Sorbony, Francouzské akademie, o znacích cechů, jakož i o znacích katedrálních, kologiatních a farních kostelů a církevních řádů, což se vymyká charakteru tohoto článku, který má za úkol pouze nastínit hlavní odlišnosti francouzské heraldiky.

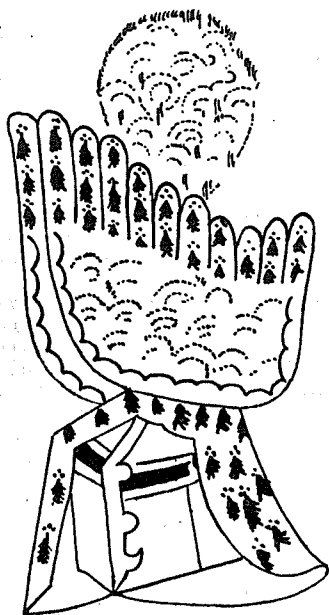
Rovněž se nezmiňuji o městské heraldice napoleonské, o níž již bylo hovořeno v článku Heraldické ročenky 1975.

H e l m /přilbice/

Také ve Francii se přilba vyvíjela z hrncovitěho tvaru, hermeticky uzavřené s postranními průzory v 12. století, k železné kukle s plochým vrchem a jednoduchým otvíráním, případně opatřené čtvercovým mřížovím pro ústa a nos. Později v 13. a 14. století nabývá cylindrového kbelíkového tvaru a stává se členitou, lehčí a lépe přizpůsobenou tvaru hlavy a to ve formě kolčí přilby, užívané v zápasech s kopím. Pro zápas mečem sloužila otevřená turnajská přilba, u níž oční otvory byly opatřeny železnými obloukovitými mřížkami. V 15. století rozmnožením mřížkových oblouků vzniká přilba mřížková.

Máme několik příkladů, že znak byl někdy zpočátku malován přímo na helm. Pokud jde o užívání helmu na štítě, jsou ve Francii určité pravidla. Přilba může být uzavřena a pak označuje nově povýšeného šlechtice. Doleva hledící přilba na štítě je znamením bastardství, nejde-li ovšem o více přilbic, kde obrácení jedné doleva je dáno důvody symetrie. Užívání více přilbic na štítě však není ve Francii obvyklé.

Králové užívali přilby zlaté, otevřené, bez mříže nebo s mřížováním o 11 mřížkách; princové královské krve mají přilbu zlatou polootevřenou, ostatní princové a nesuverénní vévodové stříbrnou s devíti mřížkami, markýzové tutéž se sedmi mřížkami. Všechny uvedené helmy hledí en face. Hraběcí a vikomtské helmy jsou natočeny do 3/4 se sedmi mřížkami, baroni a šlechtici dávné krve mají přilbu z leštěného stříbra s pěti mřížkami rovněž natočenu do 3/4. Ostatní šlechtici mají přilbu z profilu z lesklé oceli se třemi mřížkami. Novošlechtici mají přilbu z profilu, železnou, bez lesku, s hledím spuštěným a hledící doprava. U bastardů tatáž přilba, ale hledí doleva.

P ř i k r ý v a d l a

U nás na přilbě obvyklá přikrývadla /fafrnochy/ se ve Francii vyvinula koncem 12. věku. Zpočátku to byl kus látky nebo kožešiny, který měl chránit přilbu proti slunečnímu záru, prachu a nepohodě, pak zbarven barvami feudála byl v bitvě jakýmsi zdaleka viditelným praporcem a když koncem 12. století přibyl klenot, stal se tento kus látky zvaný lambrekin spolu s někdy upevněnou podložkou z kůže nebo rovněž z látky příp. s helmovní korunou základnou pro klenot.

Ve Francii se přikrývadla nerozvinula vždy v té míře, jak nám je předvádí heraldika naše nebo německá. Někde zakrněla jako kukla /la capeline/ nebo jako plášťík /le camail/, položený přes přilbu, někde dokonce tratí se i helm, takže zůstává pouze štít bez přilby, obklopený jen přikrývadly. Ve století osmnáctém stávají se přikrývadla pouze dekorativní složkou a někde se rozvinula v bohaté závitky v základních tinkturách znaku.

K l e n o t

Klenoty vznikají ve Francii poměrně brzo po štítovém znamení. Jeden z prvních klenotů se objevuje na znaku Balduina z Flander roku 1197. Největšího rozšíření dosáhl za doby turnajů, jsa umístěn na podušce /le Bourrelet/, zvané též "přízen dam", poněvadž ji dámy samy vázaly a upravovaly rytíři

před vjezdem na kolbiště, mnohdy stočenou v točenici a spoučivající na přikrývadlech a na helmové koruně. Jako u nás klenot často opakoval některé znakové figury s týmiž tinkturami, často to byla znamení zcela odlišná. Zásadou bylo, že jen rytíř mohl používat klenotu, i když jeho význam ve Francii později velmi upadl; jsou však případy, že nejen rytíř, ale i jeho kůň býval opatřen klenotem svého pána.

K o r u n y

Kromě helmovní koruny setkáváme se v pozdější francouzské heraldice s heraldickými korunami podle šlechtických hodností, které se ve Francii vyskytují v tomto pořadí: baron, vikomt, vidam, hrabě, markýz, vévoda a kníže /princ/. Také královští heroldi s výjimkou heroldů a persevantů užívali koruny.

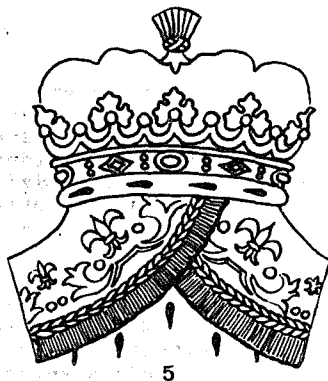
Původní královská koruna byla otevřená; byla zdobena čtyřmi listy miříku, druhu to celeru /apium graveolens/, z nichž tři byly viditelné, oddělené perlou. Když byla královská koruna uzavřena, stala se původní korunou helmovní. Král František I., jeden z kandidátů na titul císařský, uzavřel po vzoru císařské koruny korunu francouzskou. Skvosty liliemi zdobené objevily se na koruně Francie, stylizovány podle pečeti z roku 997 Roberta Zbožného. Francouzská koruna má pět viditelných lilií, čtyři oblouky a na nich po lilií a je modře podšita. Koruna je ukončena dvojí lilií.

Hodnostní koruny, které ve Francii zatlačily klenot, mají u baronů zlatou obroučku zdobenou drahokamy, kterou kosmo obtáčí trojí šňůra perel. Vikomtům náleží koruna zdobená třemi velkými perlami, mezi nimiž jsou nad zlatou obroučkou rovněž zdobenou drahokamy dvě malé perly. Vidamům /vojenským obráncům církevních velmožů/ patří koruna se zlatou drahokamy zdobenou obroučkou, ukončenou třemi tlapatými křížky. Odznakem hrabat je zlatá obroučka vykládaná drahokamy a do kruhu devíti perlami na stopkách, koruna markýzů je zlatá obroučka rovněž vykládaná drahokamy, na níž jsou tři listy miříku zdobené květy, jeden uprostřed a dva po stranách, a třemi perlami sestavenými jetelovitě mezi nimi. Vévodské koruny tvoří zlaté obroučky s drahokamy otevřené koruny, s pěti listy miříku nebo divoké petržele s vypouklou květinovou výzdobou, korunu knížecí /princů/ tvořila červená čepice zasazená do zlatého drahokamy posázeného obroučku se třemi listy miříku, mezi sebou oddělenými velkou perlou; čepici uzavírají tři oblouky, nesoucí květ lilie.

Princové královské krve nosili korunu s pěti liliovými květy a dauphin, korunní princ, rovněž korunu o pěti lilích, uzavřenou třemi delfíny, opírajícími své tlamy o lilie ve středu a na krajích koruny a majícími ocasy spojené tak, že nesou jeden liliový květ. Kromě krále nosili skutečné koruny o slavnostních příležitostech pouze princové královské krve a páirové Francie. Rytíři neměli koruny, pouze helm. Koruna královských heroldů byla tatáž jako u vidamů. Ovšem stávalo se ve Francii velmi často, že suveréni udíleli tyto

1

5

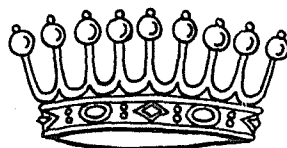
8

2

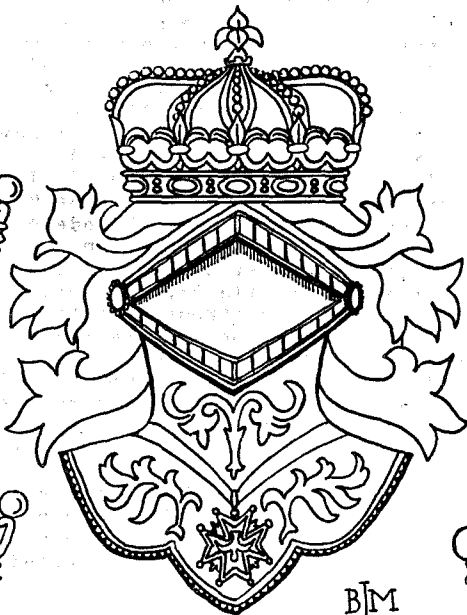
6

9

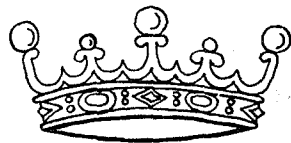
3

7

10

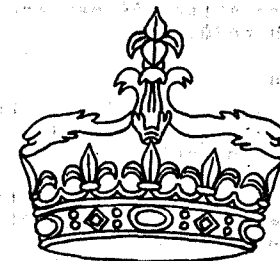

4

11

- 1/ Koruna markýzů - starší forma
- 2/ Koruna markýzů - novější forma
- 3/ Koruna vikomtů - starší forma
- 4/ Koruna vikomtů - novější forma
- 5/ Koruna vévody a francouzského pára
- 6/ Koruna princů nekrálovské krve
- 7/ Přílba a koruna užívaná králem
- 8/ Koruna hrabat - starší forma
- 9/ Koruna hrabat - novější forma
- 10/ Koruna baronů - starší forma
- 11/ Koruna baronů - novější forma
- 12/ Koruna dědice trůnu /Dauphin/
- 13/ Koruna královských princů a princezen
- 14/ Koruna užívaná královskými nelegitimními dětmi
- 15/ Koruna vévodů

12

13

14

15

hodnostní koruny rodinám nižšího šlechtického stupně. U nešlechticů byl znak zdoben pouze kloboukem, odvozeným od zvláštní čepice z 15. století. V krátkém údobí napoleonské heraldiky byly koruny nahrazeny barety /toques/ s určitým počtem pštrosích pér podle hodností, jak o tom a o napoleonské heraldice vůbec hovoří vyčerpávajícím způsobem článek Jiřího Kovaříka v Heraldické ročence 1975.

J i n é v e d l e j š í č á s t i z n a k u

Štitonoši

Francouzská heraldika zná trojí druh štitonošů podle toho, zdali jde o bytosti vyhájené nebo lidské - to jsou nosiči /les tenants/, či zdali jde o zvířata, třebaš bájná - to jsou podpěry /les Supports/ a konečně jsou to věci /strom, sloup apod. - les Soutiens/, což je významově rovněž podpěra. U ženských znaků se štitonošů neužívalo, pokud snad nešlo o znaky panujících rodů.

Válečný pokřik a heslo

O válečném pokřiku netřeba se šířit. Izo jen poznamenat, že válečný pokřik a heslo je ve Francii vlivem historických událostí mnohem obvyklejší než u nás. Uvádím pouze pokřik francouzských králů: "Montjoie-Saint-Denis", který se kladl nad štít modré barvy, původně posetý zlatými liliemi a v roce 1350 upravený králem Janem na modrý štít se třemi zlatými liliemi, jak jej známe jako znak království, a pokřik vévodů Bretanských: "Saint-Maloau-riche-duc". Velmi sporadicky se vyskytuje rebusevité heslo, někdy jen určité zvíře nebo věta složená pouze z počátečních písmen jednotlivých slov, a tento způsob, zvaný bage, je rozšířen více v Anglii pod jménem badge. Karel VIII. a Ludvík XII. volili jako bage dikobraza, Karel VI. brouka roháče a František I. salamandra.

Pokud jde o hesla v pravém slova smyslu, která se umísťovala pod štítem a jsou ve Francii velmi běžná a zajímavá, uvádím heslo pod znakem vévodů de la Vauguyon, knížat de Carency se třemi zelenými listy cesmíny ve zlatém štítě: "En peb amser quelen" v bretonštině, což značí: cesmína je vždy zelená. Pod mluvicím znakem barona de Créqui, ve zlatém štítě červená divoká švastka /Créque/, je heslo: "Créqui! Créqui, nul ne sy frotte" - Créqui, Créqui, velký baron; špatně pochodí, kdo se o něj otře! Heslo Jana de Villiers de l'Isle Adam, otce maltského velmistra zní: "Va outre" nebo heslo Francie: "lilia non laborant neque nent". Některá hesla obsahovala slovní hříčky; de Morlaix: "S ils te mordent, mords les" /Když tě vraždí, vraždí je/, rod Vienne v Burgundsku: "Tot ou tard Vienne" /Brzo nebo pozdě přicházím/, heslo rodu Vaudrey: "J'ai Valu, Vaux et Vaudray" /Měl jsem, mám a budu mít cenu/.

Pláště a stany

Oba honosné kusy vděčí za svůj vznik 17. století a stan zvláště Ludvíku XIV. jako zvýšení lesku jeho majestátu. Byl modrý, posetý zlatými liliemi a do něj byl vložen královský znak. Stan se stal výhradním honosným kusem suverénů, vládnoucích Dei gratia.

Plášť byl ve Francii vyhrazen princům, vévodům, pairům, maršálům a kancléřům. Princové nosili plášť posetý znaky Francie a podšitý hermelínem, vévodové a pairové obklopili svůj znak modrým pláštěm rovněž podšitým hermelínem a v záhybech figurami svých znaků. Kancléř mívál plášť šarlatový ozdobený ke krku zlatými paprsky a podšitý hermelínem. Prezident soudu mívál červený plášť, podšitý šedou kožešinou.

Hodnostní odznaky

Ve Francii královské i císařské byl vysoký úřad nositelem vyznačen v blasonu určitými vnějšími odznaky. Tak kancléř Francie kladl za štít dvě zlatá zkřížená žezla, jež za království byla poseta liliemi a za Napoleona včelami. Maršálské hole modré zkřížené za znakem a pokryté liliemi, za císařství včelami, byly odznakem maršálů Francie. Dvě děla pod štítem byla znamením nejvyššího velitele dělostřelctva, dva meče po straně znaku byly odznakem koretáblů, jízdní praporec nebo příslušný prapor pěchoty kolem helmu nebo koruny vyznačovaly generála jízdy nebo plukovníka francouzské pěchoty. Dvě zkřížené kotvy byly určeny admirálu, vrchní podkoní měl dva meče v pochvě, pokryté liliemi, s opaskem. Žezlo vyložené hermelínem bylo vyhrazeno strážci pečeti. Velký komoří měl dva zlaté klíče zkřížené za štítem. Dvě zkřížené hole, pokryté sametem a umístěné za štítem, vyznačovaly hodnost nejvyššího ceremoniáře apod. Je zajímavé, že manželky francouzských maršálů a kancléřů užívaly u aliančních znaků také honosné kusy svých manželů.

Řádové dekorace

O rytířských řádech královské Francie hovoří samostatný článek. Řetězy /kolany/ a velkostihy ovíjeli členové řádů kolem svých štítů. Velmistři kladli řádový znak do l. a 4. pole svých čtvercých štítů a ostatní komtuři a rytíři po právu do hlavy svých štítů.

B r i s u r a

Původně byl znak znamením čistě osobním, znamením pána bojové skupiny, která toto znamení nosila na svých šatech, korouhvi, praporci apod. Nebylo přenosným a dědičným jako vlastní jméno. Synové často měnili znakové figury nebo volili znaky zcela odlišné. Teprve požadavek právní jistoty, kterou vyžadovaly listiny ke sklonku 12. století opatrované pečeti, a vznikající spory mezi uživateli stejných znaků a nakonec intervence suverénů přímým prostřednictvím kancléřů nebo nepřímým působením zřizovaných institucí krá-

lovských heroldů a pak zejména novou oblibou turnajů, při nichž docházelo k prověřování a k registraci znaků ustanovenými heroldy, vede pozvolna k jejich stabilizaci. Znak se stává znakovým rodinným a dědičným.

K neměnitelnosti znaku či alespoň jeho podstatných částí přispěla i ta okolnost, že suverén sám zlepšoval znak tím, že ve Francii uděloval královskou lilii, což nositele znaku zavazovalo k podržení tak významného vyznamenání i pro potomky. Pro individuální odlišení používala šlechta již zmíněných "badges", jako např. medvěda nebo labutě Jana, vévody z Berry, které se nikdy nestaly součástí znaku a objevovaly se nanejvýše jako štítonoši apod. Ovšem v Anglii došlo k přesné hierarchii těchto badge formou půlměsíců, hvězd apod. v ustaveném pořadí.

Pro odlišení primogenitury, sekundogenitury a terciogenitury příp. dalších rozrodů nebo odlišení bastardského znaku od znaku otcova bylo třeba brizury.

Známe tedy brizuru pro odlišení mladších větví rodu a brizuru levobočků /bastardů/.

Brizura mladších větví rodu se prováděla ve Francii několika způsoby:

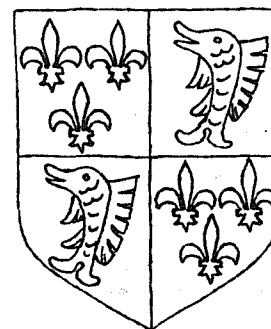
- 1/ Vložením turnajského límce v hlavě štítu,
- 2/ Zvýšením počtu figur ve štítě,
- 3/ Přidáním nové figury /kosmý pruh nebo lem/,
- 4/ Záměnou figur za nové,
- 5/ přemístěním figur na štítě,
- 6/ Zcela nový znak,
- 7/ Změnou tinctur ve štítě,
- 8/ Zmenšením figur nebo zmenšením tvaru jedné z figur,
- 9/ Čtvrcením štítu otcova se štítem matčiny, což se blížilo aliančnímu znaku,
- 10/ Změnou klonotu.

Obyčejně se ve Francii brizura mladších omezovala na turnajský límec, lom nebo kosmý pruh či kosmý pružec nebo zkrácený pružec /le baton péri/. Kosmý pruh mohl být buď nezkrácený, dosahující od pravé horní hrany štítu k protilehlé straně u paty štítu, nebo volný nedosahující vůbec hran štítu, což platí i pro pružec.

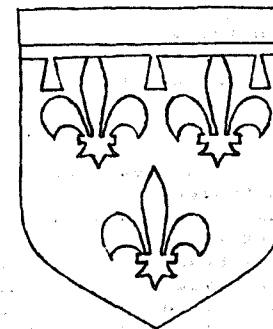
Jako příklad uvádím brizury ve znacích rodu Bourbonů: tak nejstarší syn jako korunní princ zvaný dauphin užíval čtvrceného znaku Francie se znakem Dauphiné tj. v 1. a 4. poli modrém tři zlaté lilie a ve 2. a 3. poli zlatém modrého delфина s červenými ploutvemi. Druhorozený princ jako vévoda Orleánský měl v modrém poli tři zlaté lilie a v hlavě štítu stříbrný turnajský límec o třech lalocích.

Větev z Anjou měla znak Francie s červeným lem, větev Alençon znak Francie s červeným lem, posázeným osmi stříbrnými besanty /stříbrné byzantské mince/.

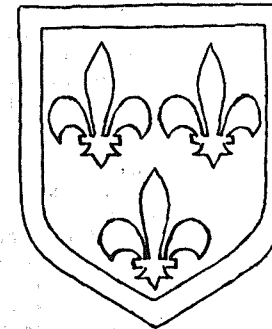
Větev de Berry měla znak Francie s červeným vykrajovaným lem, větev Bourbon má znak Francie s červeným kosmým pružcem; vévoda z Bourbonu nyní užívá kosmo položený krátký pružec /le baton péri/.

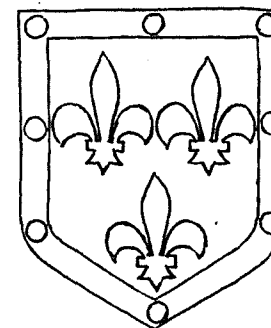
Dauphiné

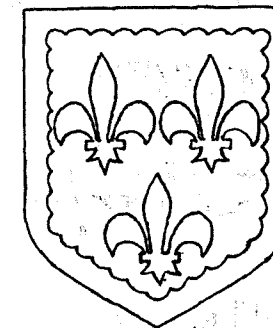
vévoda Orleánský

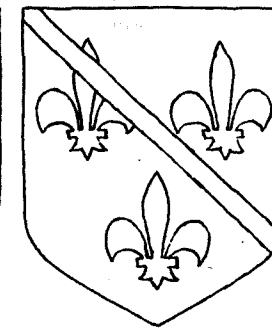
z Anjou

Alençon

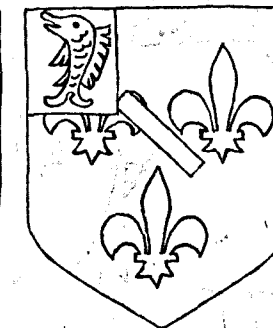
de Berry

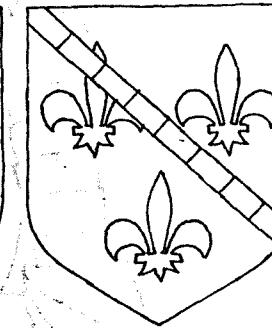
Bourbon

vévoda z Bourbonu

Montpensier

d'Evreux

Větev Montpensier užívá téhož znaku jako vévodové de Bourbon, ale s protibrizurou tj. v čestném poli /le premier canton/ modrého delfína s otevřenou tlamou bez jazyka. Proti-brizura znamená položení brizury na brizuru.

Znak větve d'Artois: znak Francie s červeným turnajským límcem o třech lalocích, z nichž každý je opatřen třemi zlatými zámky.

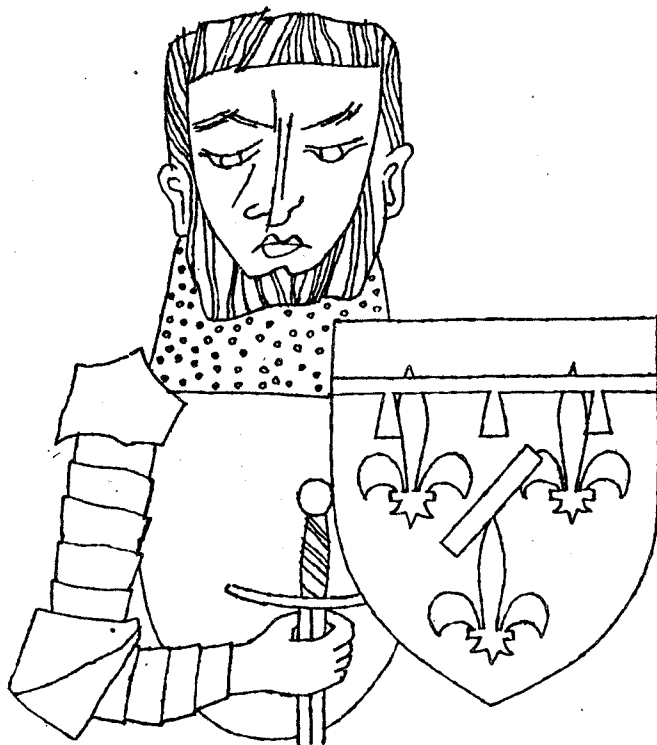
Větev Bourbon-Condé nosila před nedávnem znak Francie s červeným krátkým kosmým pružcem.

Větev Bourbon-Vendôme brizovala kosmým krátkým pružcem /le baton péri/ opatřeným třemi stříbrnými lvíčky.

Větev d'Evreux má znak Francie přetátý kosmým pružcem střídavě stříbrným a červeným, a konečně hrabata d'Etampes měli znak Francie s lemem střídavě červeným a hermelínovým, a vévoda de Touraine nosil znak Francie s lemem vykrajovaným stříbrným a červeným.

Druhý způsob brizury je brizura levobočků /bastardů/.

Ve Francii byl běžným označením bastardství šikmý pruh nebo pružec popř. zkrácený šikmý pružec /le baton péri en barre/.

Někdy jsou oba druhy brisáže provedeny u téhož znaku, tak např. Dunois, bastard z Orléanu, jeden z druhů Jeanne d'Arc, provedl dvakrát brisáž svého znaku, který byl znákem Francie, a to turnajským límcem, který je orleánský, a šikmým pružcem, značícím jeho nemanželský původ.

Dnešní právní stav ve Francii

Pohled na dnešní stav francouzské heraldiky není radostný. V porovnání se stavem, kdy heraldika plnila funkci válečnou, je patrný značný úpadek. Jednou z jeho hlavních příčin je slabá pozice francouzských heroldů. Ti totiž neměli právo udělovat znaky z vlastní iniciativy; toto právo měl, alespoň od počátku 16. století, výlučně král. Z nedostatku heraldické jurisdikce poklesla autorita francouzských heroldů natolik, že již nebyli schopni střežit heraldickou správnost a čistotu znaků.

Dalším důvodem byl i nešťastný edikt Ludvíka XIV. z roku 1696, který nařídil registraci všech užívaných znaků za dosti vysoké poplatky. Zdá se, že edikt nesledoval regulaci v užívání znaků, ale získání peněz na válečná tažení a na nákladný život dvora. Tento edikt se stal všeobecně neoblíbeným, vyskytly se i případy, kdy zchudlá šlechta se pokoušela své erby zapřít, s druhé strany pak byl zámožným neerbovním rodinám znak prostě vnucen. Výsledkem byl Armorial Général, obsahující zhruba 110 000 znaků, z nichž asi dvě třetiny byly vytvořeny za účelem získání poplatků. Když se pak roku 1760 král Ludvík XV. pokusil prosadit zásadu, že jen aristokracie je oprávněna nosit znak, setkal se s nepochopením a s nezdarem.

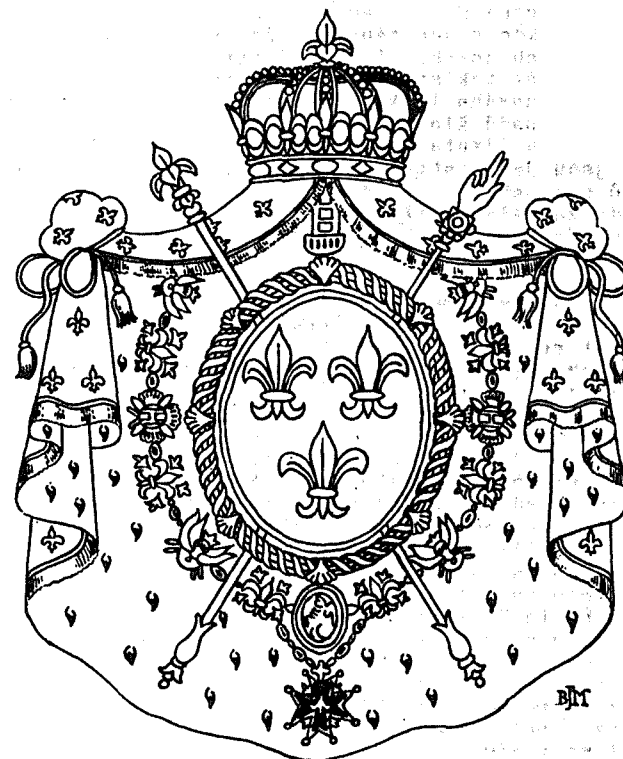
Neposledním důvodem úpadku francouzské heraldiky pak byla Revoluce a hlavně porevoluční zmatky.

Jak je obecně známo byly dekretem /roku 1790/ zrušeny všechny známky feudálního režimu a tedy i šlechtické znaky.

Napoleon napodobuje staré řády nebo cizí a nepohrdá žádným psychologickým prostředkem získávat lidi zřídil roku 1802 Čestnou legii, připomínající antiku. Stav se císařem zřídil novou šlechtu, která obdržela statut roku 1808. Novošlechtici obdrželi zároveň s diplomy i znaky. Také města a instituce mohly obdržet znak; tak byla heraldika úředně obnovena. Od předešlé se lišila figurami, které nyní přesně odpovídaly funkcím a hodnostem na způsob staré muslimské šlechty. Část staré šlechty, připoutaná k novému císařství, restituovala své znaky opatřené rozlišovacími kusy. Bourbonská restaurace pak obnovila tituly staré šlechty a nové ponechala; to se též týkalo znaků jak staré šlechty, tak i nové napoleonské.

Revoluce roku 1830 potvrdila výslovně toto právo, ale navíc zrušila trestní čin usurpace titulů a znaků, což znamenalo návrat ke společnému právu minulých staletí, kdy bylo každému dovoleno volit si znak podle svého výběru za podmínky, že nenaruší právo druhého a nevyvolá tím civilní žalobu postiženého.

francouzský královský znak

Druhá republika zrušila šlechtu, ale nevydala žádné analogické opatření proti znakům, jichž užívání tedy zůstalo přípustné. Čtyři roky poté uvedlo druhé císařství v platnost uspořádání prvního císařství. Rada pečeti /Le Conseil du Sceau/ byla znovu ustanovena, aby upravovala znaky.

Třetí republika radu zrušila, nikoli však její funkce. Ty byly přiděleny řadě úředníků, závislých na ministerstvu spravedlnosti. Tato rada však zřídka kdy své pověření vykonávala.

Nyní podle práva platného ve Francii je užívání znaků přípustné a volné a opírá se o právo soukromé, to znamená, že znak není oficiálně jako za císařství známkou hodnosti nebo šlechtictví. Každý si tedy může sestavit znak a dát si jej vyřít např. na pečetní prsten. Znak je tedy vázán na jméno a kryt týmiž zákonnými ustanoveními. Je proto zakázáno přisvojit si cizí znak stejně jako cizí jméno a protistra-
na se může právně domáhat zákonného vlastnictví.

Takové případy však nejsou časté, neboť znaky velkých rodů jsou dobře známé a nikdo je tedy bez rozvahy nenapodobí. Ostatně je snadné s ohledem na nekonečné možnosti, které heraldika nabízí, vytvořit si osobní znak, aniž by tím byl kdokoli dotčen.

JUDr. Jiří Suchánek

L i t e r a t u r a :

Král z Dobré Vody, Vojtěch: Heraldika, Praha 1900,
Schwarzenberg, Karel: Heraldika, Praha 1941,
Zenger, Zdeněk M.: Heraldika, Praha 1971.
Menestrier, P.C.F.: La nouvelle méthode raisonnée du blason,
1761.
D'Haucourt, Geneviève et Durivault, Georges: Le blason, 1956.
Fourez, Lucien: L'Héraldique, 1942.
Bouton, Victor: Nouveau traité des armoiries, Paris 1887.

užívaný za vlády Ludvíka XVIII. /1814/15 - 1824/. Štít je obtočen
kolanami řádů sv. Michaela a sv. Ducha.

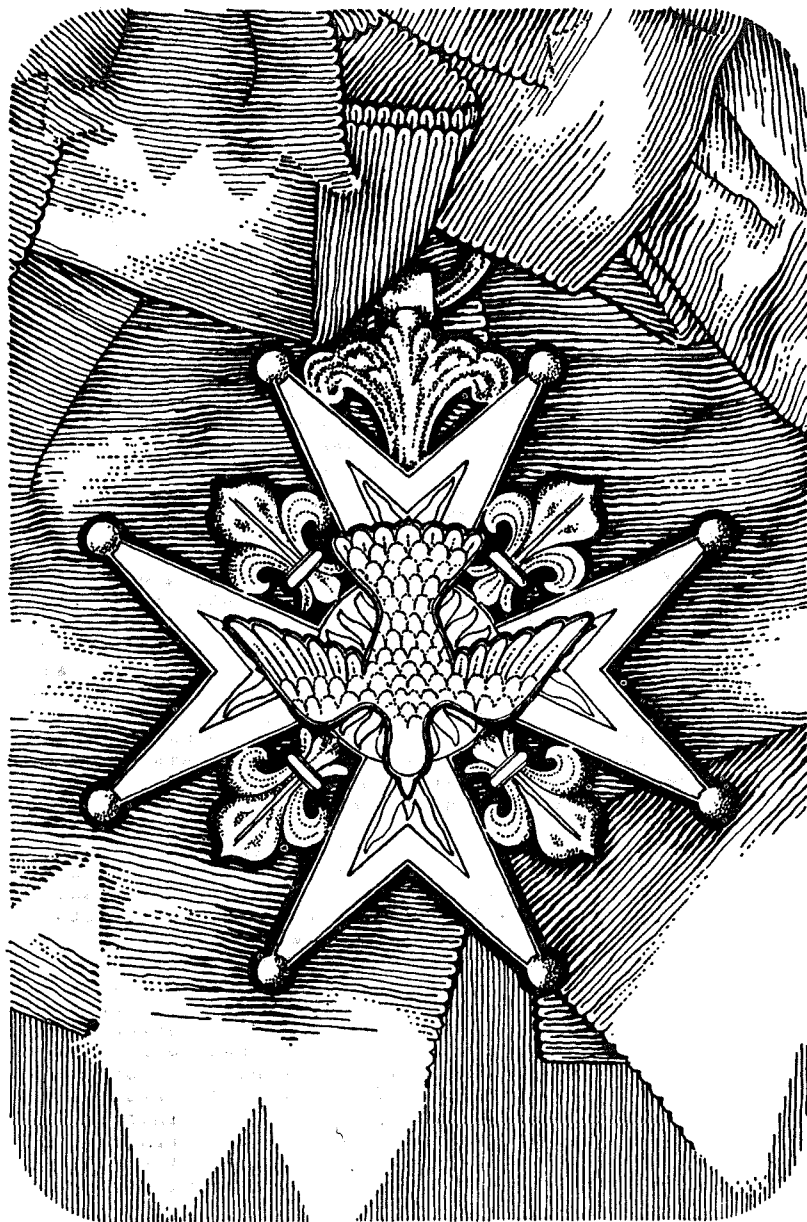
Královské řády Francie

Vypráví se u některých autorů, jako byl Favin, la Colombiere, aj., že prvním francouzským řádem byl řád de la Sainte Ampoule /svaté olejničky, tj. nádoby na svěcený olej k pomazání francouzských králů při korunovaci v Remeši/, založený prý Chlodvíkem; po bitvě u Toursu roku 732 prý Karel Martel zřídil Ordre de la Genette /řád kuny/ na paměť této vítězné bitvy, kde v saracénském táboře ukofistil množství vydělaných kuních kožek, jimiž podaroval svých 16 předních bojovníků. Rovněž tak se hovoří o Ordre de la Cosse de Genest /řád janovcového lusku/, zřízeného za krále sv. Ludvíka; v tomto případě šlo o pouhé zbožné bratrstvo, které existovalo jen za života svého zakladatele. Všechny tyto domnělé řády jsou jen historickou bajkou, neboť ke vzniku světských řádů evropských suverénů daly podnět teprve bojové duchovní řády za válek křížáckých.

Za první francouzský královský řád možno považovat Ordre de Notre Dame de la Noble Maison /řád Naší Paní ze vznešeného domu/. Tímto domem se rozuměl královský palác v St. Quen, jinak Clichy mezi Paříží a St. Denis. Řád zakládá král Jan II. dne 6. listopadu 1351 a počet rytířských členů byl stanoven na 500. Tito rytíři byli povinni shromáždit se vždy na svátek Nanebevzetí Panny Marie dne 15. srpna v St. Quen. Řád byl také nazýván řádem Hvězdy, poněvadž rytíři nosili na svých kuklách a pláštích bílou hvězdu, mající ve svém středu na azurovém podkladu zlaté slunce. Každý člen byl povinen nosit červený plášť a pod ním bílou tuniku a zlaté střevíce. Vyznamenání byli zavázáni radou, zbraní nebo jinými prostředky sloužit králi, a bez jeho souhlasu nesměli se vydávat na delší cestu. Dobrovolně nesměli ani řád opustit. Heslo řádu znělo: "Monstrant Regibus Astra viam" a vztahovalo se na hvězdu, ukazující cestu sv. Třem králům k Betlému. Řád Hvězdy se uděloval za Karla V., Karla VI. a ještě za Karla VII., po roce 1448 pomalu pozbyval svého významu zastíněn novým řádem Ordre de St. Michel /řád sv. Michala/, který 1. srpna 1469 založil Ludvík XI. na zámku Amboise. Jeho založení mělo politické pozadí. Sv. Michael byl ochráncem Francie a měl podporovat myšlenku jednotné politické moci proti vnitřním odstředivým silám šlechtické ligy a proti vnějšímu nepříteli, který ohrožoval zemi zejména od moře, kde stojí klášter Mont Saint Michel, a proto ona devisa řádu: "Immensi Tremor Oceani". Původní počet 36 členů nebyl pozdějšími panovníky dodržován, neboť řád byl udělován kdekomu, takže se říkalo, že jej může nosit každé tažné zvíře. Teprve po zřízení řádu Ordre de St. Esprit /řádu sv. Ducha/ byl udělován společně s tímto novým řádem a po provedené revizi oprávněnosti roku 1661 byl počet jeho členů zvýšen na 100. Původně byl nošen na řetězu ze zlatých mušlí, později stříbrných, střídavě se zlatou šnúrou, nebo zavěšen na černé stuze. Tvořil jej zlatý bíle smaltovaný osmihrotý kříž, mezi jehož rameny byla vložena zlatá lilie. V oválném středním štítě na aversu byl v živých barvách reliéf archanděla Michaela, který kopím zabíjí pod ním ležící san. Řád měl pouze jednu třídu rytířů.

Nejvyšším řádem království byl řád sv. Duha, zřízený 30. prosince 1578 králem Jindřichem III. na paměť jeho zvolení za krále polského o svatodušních svátcích roku 1573 a nastoupení na trůn francouzský o letnicích roku 1574. Tato připomínka však nebyla jediným motivem jeho založení. Jindřich III. sledoval i jisté připoutání vyznamenaných členů vysoké šlechty k trůnu. Řád má třídu velkodůstojníků - komandérů a třídu rytířů. Řetěz řádu tvoří jednotlivé články z lilí v plápolajících plamenech, iniciály H rovněž v plamenech a rytířská trofej rovněž obklopená plameny. Stuha řádu je modrá, kříž zlatý, typu maltézského kříže se zlatými koncovými kuličkami; ve svém středu nese hořící plamen a symbol sv. Ducha v podobě holubice obrácené hlavou dolů. Mezi rameny kříže jsou opět lilie. Na reversu kříže je ve středu obraz archanděla Michaela zabíjejícího san; tím je naznačeno vnitřní spojení s řádem sv. Michaela. Řádové heslo znělo: "Duce et auspice".

Řády též svědčí o historických a politických událostech a někdy poodhrnují clonu životních osudů svých zakladatelů. Tak je tomu s řetězem řádu sv. Ducha. Původně tvořilo jeho články řecké písmeno lambda a dvě proti sobě položené písmena delta, která vytvářela písmeno fi a tím řecké slovo fidelta /věrnost/ v hořících plamenech, a v modrých a bílých barvách písmeno H a v zelené a oranžové barvě písmeno M. Ihned po této úpravě řetězu počali královští nepřátelé ze strany Guisů rozšiřovat o králi hanlivé pomluvy a letáky, že iniciála M je jméno královny sestry Markéty z Valois, k níž prý král zahořel incestní vášní, což dosvědčují i hořící plameny kolem iniciály, a slovo fidelta jen dokazuje slib věrnosti, který si oba sourozenci dali. Barva modrá a bílá je prý barvou princezny. Aby se zabránilo nechutným pověstem, byly roku 1597 odstraněny řecké šifry a písmeno M nahrazeno trofejemi a lillemi. Pravdou je, že Markéta z Valois po smrti krále Karla IX. byla v úzkém styku s vévodou z Alençonu a tudíž účastna všech jeho piklů proti králi. Jindřich III. ji nenáviděl a konečně ji vzdálil z Paříže, a v době, kdy zřídil řád sv. Ducha, žila právě v Gaskonsku. Možná však, že M značilo Kateřinu Medicejskou, a H a lambda iniciály H a L, tj. Henri a Louise de Vaude-mont, jeho ženu, a fidelta jejich vzájemnou věrnost. Ostatně bílá a modrá byla barvou dynastie, zelená barvou nových rytířů při turnajích. Ize také prozradit, že Jindřich III. vášnivě miloval jednu ženu, Marii de Cleves, princeznu z Condé a za svého pobytu v Polsku jí psával dopisy vlastní krví. Když se vrátil do Francie, aby se ujal vlády po Kar-

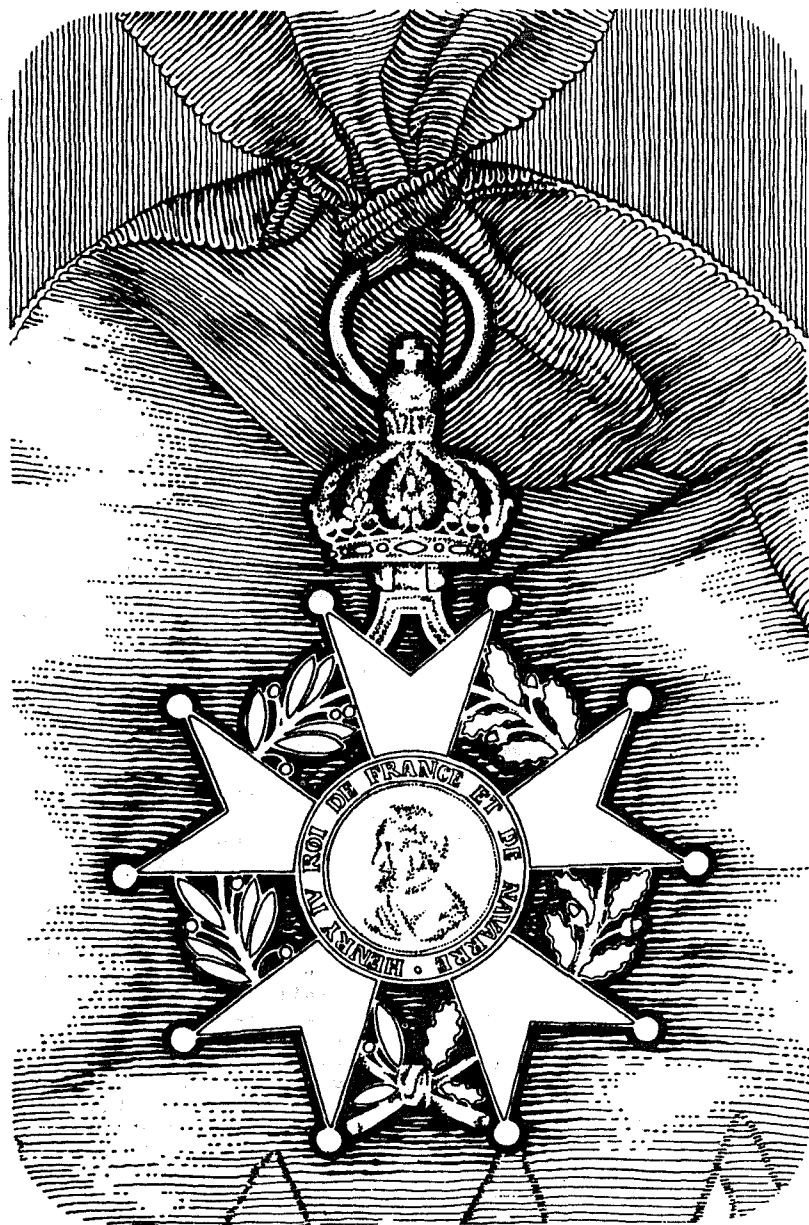

lu IX., chystal se k sňatku s ní. Její násilná smrt po požití jedu uvedla krále v zoufalství a na všech částech jeho oděvu se pak objevovala černá barva /i barva pláště řádu sv. Duchu je černá/; oranžová barva na původním řetězu byla barvou oné nešťastné princezny. Kdoví, zdali také iniciála M nebyla iniciálou nebohé Marie de Cleves.

Zřízení vojenského řádu sv. Ludvíka /O r d r e d e S t . L o u i s / předcházel pokus Jindřicha III. založit pro zasloužilé vojáky viditelný odznak jejich statečnosti. Založil pro ně řád křesťanské lásky a špitál. Odznak řádu tvořil kotvový kříž vyšílý z bílého hedvábí s modrým lemováním, v jehož středu byla z modrého taftu routa se zlatou lilíí a okolo nápis: "Pour bien servi". Teprve Ludvík XIV. zakládá v Paříži Dům Invalidů a roku 1693 řád sv. Ludvíka. Předpokladem udělení tohoto řádu ve třech stupních /velkokřížníci, komandéři a rytíři/, jichž počet byl přesně stanoven, byla příslušnost ke katolické víře, hájení cti a práv panovníků, věrná služba a statečné chování, příp. 25 let služby jako důstojník. Dekoraci řádu tvořil osmihratý kříž zlaté barvy, mezi jeho rameny byly zlaté lilie. Uprostřed kříže byl oválný emajlový kříž s obrazem sv. Ludvíka v královském plášti, držícího v pravé ruce vavřínový věnec a v levé trnovou korunu a hřeby ukřižování. Na obvodu v modrém kruhu byl zlatý nápis: "Lud. Magn. Instit. 1693" Na reversu pak v červeném štítu zlatý planoucí meč, kterým byl provlečen zelený vavřínový věnec, a v modrém kruhovém nápisu slova: "Bellicae virtutis praemium". Velkokřížníci a komandéři nosili kříž na široké ohnivě červené stuze; velkokřížníci měli ještě zlatý kříž vyšílý na levé straně kabátu, rytíři pak nosili kříž v levé knoflíkové dírci.

Pro nekatolíky zřídil Ludvík XV. I n s t i t u t i o n d u M é r i t e M i l i t a i r e /Záslužný vojenský řád/. Stalo se tak v březnu 1759. Tento řád odpovídal svou strukturou řádu sv. Ludvíka, pouze v aversu v oválném štítě byl pouhý meč s legendou "Pro virtute bellica" a na reversu písmena: "Lud.XV.Instit.1759". Původně byl nošen na blankyt-ně modré stuze a od 25.11.1814 také na ohnivě červené stuze. Rozdělení tříd bylo totožné jako u řádu sv. Ludvíka.

Po restauraci Bourbonů vyžadovaly politické ohledy, aby Napoleonem zřízený řád Č e s t n é l e g i e byl ponechán a přeměněn v řád královský. Tak se také stalo nařízením ze dne 17. února 1815 a 27. března 1816. Řád byl rozdělen do pěti tříd na velkokřížníky, velkodůstojníky, komandéry, důstojníky a rytíře. Dekoraci tvořil zlatý bíle smaltovaný pátiramenný kříž, každé rameno kříže bylo rozděleno ve dvě špičky ukončené malými zlatými kuličkami. Kříž spočíval na zelené vavřínové a dubové snítce tvořící věnec. V kulatém zlatém středním štítě byla na aversu hlava krále Jindřicha IV. s okrouhlým nápisem na tmavězeleném podkladu: "Henri IV., Roi de France et de Navarre" na místo původní hlavy Bonapartovy, a na reversu byly umístěny 3 lilie obklopené nápisem: "Honneur et Patrie" místo francouzského orla s

rozpjatými křídly za doby císařské.

Velkokřížníci nosili kříž na jasně červené stuze od levého ramene k pravé kyčli a na levé straně prsou ve stříbře provedený kříž s obrazem Jindřicha IV.; mezi jeho pěti rameny byly stříbrné lilie. Reliéf Jindřicha IV. byl provázen kruhovým nápisem: "Honneur et Patrie". Velkodůstojníci nosili kříž menší v knoflíkové dírce na levé straně a náprsní kříž rovněž menšího tvaru než u velkokřížníků, komandéři nosili kříž na stuze kolem krku, důstojníci v levé knoflíkové dírce so stužkou a rytíři týmž způsobem, avšak stříbrný kříž bez stužky.

U všech uvedených francouzských řádů byl velmistrem sám král a všechny tyto řády - samozřejmě kromě Čestné legie - byly jako pozůstatky bývalého režimu zrušeny za francouzské revoluce a obnoveny teprve po návratu Ludvíka XVIII. na trůn.

Pro úplnost je třeba se zmínit i o spojených řádech Naší Paní Karmelské a sv. Lazara /Ordre de Notre Dame de Mont Carmel et de Saint Lazare/, které sice nebyly řády královskými, ale král byl jejich protektorem. Jindřich IV. zřídil roku 1607 s papežskou úchvalou řád Naší Paní Karmelské a roku 1608 spojil jej se suverénním řádem sv. Lazara tak, že velmistr řádu sv. Lazara se současně stal i velmistrem nově založeného řádu Naší Paní Karmelské. Sloučené řády měly nadále pečovat o špitály a lazarety a věnovat se ošetřování nemocných nakažlivými chorobami. I když si řád sv. Lazara při tomto spojení zachoval svou paralelní existenci, došlo k úpravě dekorací, vyhovující novému spojení. Odznakem spojených řádů se stal osmihrotý kříž zlaté barvy, jehož ramena byla střídavě zelená a purpurová se zlatými liliiemi mezi rameny. Na aversu byla ve středu kříže v kruhovém štítě zobrazena ve svatozáří na bílém podkladě Matka Boží a na reversu na zeleném podkladě ve středu kříže sv. Lazar vystupující z hrobu. Kříž byl nošen na široké zelené stuze kolem krku a na oděvu nebo na purpurově červeném pláští byl vyšit avers kříže v zeleni a ve zlatě. Poněvadž nešlo o královský řád, nebyl tento formálně zrušen ani za francouzské revoluce a spojení řádu sv. Lazara s řádem Naší Paní Karmelské trvalo až do roku 1830.

JUDr. Jiří Suchánek

L i t e r a t u r a :

Saintfoix, M. de: Histoire de l'Ordre de St.Esprit, 1775
Gottschalk, Friedrich: Almanach der Ritterorden, 1818
Něrička, Václav: Orden und Auszeichnungen, Artia 1966

Elekční pečeť olomouckého biskupa Bruna

Olomoucký biskup Bruno patří nesporně k nejvýznamnějším církevním a politickým osobnostem 13. století nejen u nás, ale v celé Evropě. Narodil se kolem roku 1205 jako syn Adolfa II. hraběte ze Schauenburgu, příslušníka starého severoněmeckého rodu. Brzy získal řadu církevních obrocí, byl zprvu kanovníkem v Magdeburgu, proboštem v Lübecku, kanovníkem v Hamburgu a v roce 1238 byl zvolen proboštem magdeburské kapituly. Za příprav lyonského koncilu byl jmenován papežským kaplanem. Jeho ustanovení olomouckým biskupem bylo východiskem ze zmatků po smrti biskupa Roberta. Po počátečních těžkostech získal Bruno brzo přední postavení na královském dvoře. V letech 1262 - 1270 je správcem Štýrska a ve službách Přemysla Otakara II. zůstává až do roku 1277, kdy se přidržel stanoviska papežova vůči králi a ustoupil do soukromí. V době bezvlády se stal správcem Moravy, jímž zůstal až do své smrti dne 17. února 1281. Významná je jeho činnost organizační na poli církevním, rozsáhlá kolonizace zejména severní Moravy i propracování a praktické zavedení lenního zřízení na biskupských statcích.⁴⁾

Elekční pečeť Brunova není v odborné literatuře neznáma. Pozornost jí věnoval ve své souhrnné studii o sfragistice pražských a olomouckých biskupů přemyslovského období především Rostislav Nový a popis a fotografickou reprodukci přinesl J. Šebánek a S. Dušková ve čtvrtém díle "Kodexu"⁵⁾ V

obou případech však unikl dle mého soudu základní moment v interpretaci jejího obrazu.

Pečeť je z přirozeného vosku, oválně zašpičatělého tvaru o rozměrech 68 x 40 mm. V dvojím drobném perlovci nese opis: + BRVNO: DI GRA OLMVCEN ECCLESIE MINISTER. V pečetním poli vidíme postavu oděnou ve splývavé roucho s infulí na hlavě a s knihou v sepnutých rukou. Podle R. Nového portrétní výplň pečetního pole obklopují parabolicky vyklenuté paprsky směrem od postavy. Zdá se tedy, jakoby postava vycházela z obklopujících jí paprsků.⁶⁾ Rovněž popis "Kodexu" hovoří o záři.

Pečeť se zachovala ve dvou exemplářích. První - vidimační formule jedenácti listin pro klášter sv. Vavřince u Magdeburgu, již je možno datovat mezi září 1245 a konec roku následujícího, je nyní jen obtížně dostupná.⁷⁾ Druhá je na listině pro pražské křižovníky, datovaná 10. června 1247.⁸⁾ Oba popisy i reprodukce vycházejí z tohoto otisku a nemůže jít o rozdíly způsobené variantami jednotlivých dokladů.

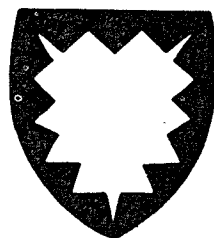
Dříve než se pokusím o vysvětlení obrazu pečetního pole, považuji za nezbytné připomenout několik základních skutečností. Bruno byl jmenován biskupem přímo papežem listinami datovanými 20. resp. 19. září 1245, jimiž se oznamuje olomoucké kapitule, králi Václavu I. a dalším osobám papežské rozhodnutí.⁹⁾ Přestože Schauenburg dosud nepřijal biskupské svěcení, dovolil mu papež Innocenc IV. již 3. října téhož roku užívat mitru a prsten.¹⁰⁾ Český král Václav I. však nechtěl upustit od svého kandidáta Konráda z Friedburga, někdejšího kanovníka hildesheimského, a tak mohl nově jmenovaný biskup vstoupit na půdu své diecéze až na přelomu let 1246/1247. Ještě 6. července tohoto roku je nazýván elektem¹¹⁾ a tedy nebyl dosud vysvěcen. Z bezprostředně následujících měsíců chybí listinný materiál a další listina z 30. prosince pro klášter Rajhrad je již vydána z moci biskupa a opatřena pečetí odlišnou od elekční.¹²⁾ Jak již vysvětlil J. Šebánek, nemohly listiny pro herburský klášter v Brně, hlásící se do ledna a února 1247 a vydané Brunem již jako biskupem, vzniknout v této době, a je nutno je posunout o řadu měsíců, ne-li o více než rok.¹³⁾ Z toho vyplývá, že k svěcení došlo v druhé polovině roku, a dobu užívání elekční pečeti lze tak vymezit koncem září 1245 a právě zmíněnou konsekrací.

Zobrazení figury se zcela shoduje s usem elekčních pečeti, daným právním a hierarchickým postavením elekta, který ještě nesmí užít ornátu a pontifikálií svého úřadu a je proto zobrazován v hábitu klerika pouze s knihou případně s ratolestí.¹⁴⁾ Mitra na hlavě je dána výsadou citovaného papežského privilegia. Skutečnost, že se jedná o elekta, bývá výslovně konstatována v titulatuře resp. v pečetním opise.¹⁵⁾ V našem případě však podobné označení chybí a Bruno je na pečeti /nikoli v listinách/ nazýván "minister". Tento titul a z něho odvozený další typ pečeti byl charakteristický pro 12. a 13. století. Užívali jej však výlučně arcibiskupové v další fázi uvedení v úřad, totiž od potvrzení volby do převzetí pallia.¹⁶⁾ Vzhledem k tomu, že u říšských arcibiskupů nacházíme jak e-

lekční, tak i ministerské pečeti u jedné a téže osoby v časovém sledu, a nositel je na druhé z nich oděn již v ornátu a pontifikálních nového hierarchického stupně, je snad možné upřesnit jejich užití na období od konsekrace do převzetí pallia a tím i plné vládní moci. Protože pallium biskupům nepřísluší a Brunova pečeť nese všechny ostatní znaky pečeti elekčních /a elektem je ostatně nazýván i v textu příslušných listin/, jsme zde svědky jistého významového posunu, pro který je snad možné hledat vysvětlení v privilegiu mitry a prstenu.

Nevysvětlena dosud zůstala vlastní výplň pečetního pole, popisovaná citovanými autory jako záře či paprsky. Taková interpretace však neobstojí z několika zásadních důvodů. Vzhledem k tomu, že postava zobrazuje nesporně samotného Bruna, je záře jako atribut, vyhrazený výlučně světcům, nejen neopodstatněná, ale, přihlédneme-li k právnímu charakteru pečeti jako takové, dokonce nepřipustná. Kromě toho je elipsovitá záře kolem celé postavy zvaná mandorla či aureola určena pouze Kristu a Madoně, oproti kruhovitě či elipsovitě září kolem hlavy u světců zvané nimbus.

Vysvětlení však přináší rodový původ samotného Bruna. Jak již řečeno, pocházel z rodiny severoněmeckých hrabat von Schauenburg, kteří nosili v erbu červeně pilovitě lemovaný stříbrný štít. Původní lem se časovou stylizací ustálil v heraldickou figuru, zvanou kopřivový list. Na znakových pečetích je možné vysledovat skutečnost, že kovové heraldické figury nebo části pole jsou provedeny plasticky pro odlišení od ploch barevných. Červený pilovitý lem byl snižen a stříbrná plocha vlastního pole zdůrazněna reliéfem. Na první pohled pak takto ztvárněná figura působí jako negativ a výkroje vzniklé špicemi v prázdné ploše štítu působí dojmem paprsků. Jsme tedy svědky ojedinělé kombinace rodového štítu s pečetním obrazem hodnosti, kdy postava biskupa, tolik typická pro pečeti vyššího duchovenstva,

je vložena do erbu nositele. Na biskupské pečeti znakový prvek zatím mizí.

Jako elekt vystupuje Bruno ještě částečně v roli světského feudála. Obdobný příklad bytí ne na sfragistické rovině máme u pražského biskupa Tobiáše, který na cestu ke svěcení pořídil pro svůj doprovod výstroj opatřenou jeho rodovým znakem. Po stránce formy má Brunova elekční pečeť řadu shodných rysů s pečetěmi německých elektů, jmenovitě s elekční pečeti tehdejšího moravského arcibiskupa Siegfrieda III.,⁴⁵ ale spojení erbu je zcela samostatné a je nutno považovat je za první heraldický prvek na sfragistickém materiálu olomouckých biskupů.

PhDr. Pavel R. Pokorný

P o z n á m k y :

1/ Obšírně popisuje situaci Brunova příchodu do země V. Novot-

ný: České dějiny I. 3, Praha 1928, s. 776 a dále. Jednotlivým stránkám jeho činnosti věnovali v poslední době pozornost: Medek, V.: Osudy moravské církve do konce 14. věku. Praha 1971, s. 89 - 106. Sovadina, J.: Lenní listiny biskupa Bruna. Sborník archivních prací. XXIV/2 1974, s. 426 až 460. Jiřík, K.: Závěť olomouckého biskupa Bruna z roku 1267. Ostrava, Městský archiv 1967. 31 s.

- 2/ Nový, R.: Pečeti pražských a olomouckých biskupů. Sborník archivních prací. X/1 1960, s. 181 - 214.
- Šebánek, J. - Dušková, S.: Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae. Tomus IV. Fasciculus alter. Pragae 1965, pag. 11, n. 10.
- 3/ Nový: s. 194.
- 4/ CDB IV 96.
- 5/ SUA Praha: fond křižovníci č. 145 sig. 9/1/1.CDB IV 112.
- 6/ CDB IV 72 - 77.
- 7/ CDB IV 78.
- 8/ CDB IV 114.
- 9/ Tuto pečeť reprodukuje CDB IV/2 pod číslem 12. R. Nový ji označuje jako II. typ. - CDB IV 124.
- 10/ Šebánek, J. - Dušková, S.: Panovníká a biskupská listina v českém státě doby Václava I. Rozpravy ČSAV. Spol. vědy. Koč. 71, seš. 4. Praha 1961, s. 112 - 119. Jde o listiny CDB IV 98 - 1247 leden 9. Modřice a CDB IV 102 - 1247 únor 12. Olomouc. Na základě této datace uvádí mylné závěry ještě V. Medek: Osudy ..., s. 90.
- 11/ Ewald, W.: Die Siegel der Erzbischöfe von Köln /948 - 1795/. Rheinische Siegel I., Bonn 1906, s. 7.
- 12/ Ewald W.: dtto.
Týž: Die Siegel der Erzbischöfe von Trier /956 - 1795/. Rheinische Siegel II, Bonn 1910, 26 S. 21. Taf.
Posse, O.: Die Siegel der Erzbischöfe und Kurfürsten von Mainz. Dresden 1914.
- 13/ viz pozn. 11/ a Kittel, E.: Siegel. Würzburg 1970, S. 396.
- 14/ Künstle, K.: Ikonographie der christlichen Kunst. Bd. I. Freiburg 1928, S. 29.
- 15/ Posse: Mainz..., S. 47. Taf 6/2.

Schlessinovské erby na Hradišti u Znojma

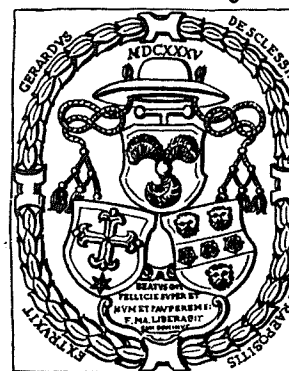
Barokní přestavba proboštství u sv. Hypolita na Hradišti u Znojma je spjata se jmény proboštů Gerharda a Tomáše de Schlessin. Jejich působení je zde dokumentováno i dvěma zachovanými znaky. Protože jde o celkem ojedinělý výskyt erbu této rodiny v českomoravském prostředí, který zůstal domácí literatuře zcela neznám, považujeme za vhodné pověsť si této památky právě po stránce heraldické.

Po obnovení pražského arcibiskupství roku 1561 byl fakticky jeho hmotnou základnou rytířský řád křižovníků s červenou hvězdou, jehož velmistři po řadu let byli současní arcibiskupové. Za kardinála Harracha /1623 - 1667/ byli většími obročími řádu odměňováni jeho bývalí osobní kaplani a vůbec cizinci, zasloužili v jeho službách a bezprostředním okolí, kteří se stávali takřka formálně křižovníky.

Tak přišel do země i řádu také belgický šlechtic Gerhard de Schlessin, kněz z Lutychu, papežský komoří a apoštolský protonotář, který složil řádové sliby 26. června 1628 v arcibiskupské kapli v Praze. Stal se proboštem na Hradišti, tehdy nejvýznamnějším mimopražským řádovým sídlem. Již do roku 1635 vystavěl část nového proboštství a zahájil přestavbu kostela. Protože upadl do dluhů, získal prostřednictvím Harrachových dispens, že smí přijmout i jiná obročí a roku 1645 stal se proboštem u sv. Petra a Pavla v Brně, kde také roku 1652 zemřel.

Nástupcem se stal jeho synovec Tomáš Cornelius, kterému již jako probošt brněnský svěřil faktickou správu Hradiště a jenž se také 10. června 1653 ujal i podle práva svého úřadu. Během let se stal císařským radou, apoštolským protonotářem a postupně získával přední postavení i v samotném řádu. Po smrti Harrachové se snažil i o hodnost nejvyšší. Když se však stal velmistrem Jan Bedřich z Waldsteina, Schlessin sice postulaci podepsal, ale k nastolení se nedostavil a posléze odmítl i vizitaci nového velmistra na Hradišti, která se uskutečnila až po zákroku císaře. V letech 1673 - 1674 vedl otevřený spor u papeže Klementa X. Zprvu zvítězil a měl se sám stát velmistrem, ale nakonec po spletné kanonické při byla jeho žaloba zamítnuta a původní papežská bulla zrušena. Probošt Tomáš sjednal 3. března 1675 se zástupcem velmistra narovnání, dle něhož měl zaplatit všechny dluhy sporem vzniklé a zůstat ve svém úřadě. Výsledek se však nelíbil hlavně dvěma jeho chamtivým příbuzným, které na Hradišti vydržoval. Ti ho pobízeli k novému procesu a nakonec ho 21. března téhož roku zavraždili, oloupili a zmizeli ze země.

V kameni tesaný znak Gerhardův, připomínající datem 1635 ukončení první fáze přestavby, je zasazen na budově bývalého špitálu. Je to trojice štítů v postavení jeden a dva. Za horním vyrůstá latinský kříž, převýšený kloboukem. U paty tohoto štítu stojí dvojice štítů k sobě nakloněných, opřená dole o jednoduchou kartuši s nápisem.

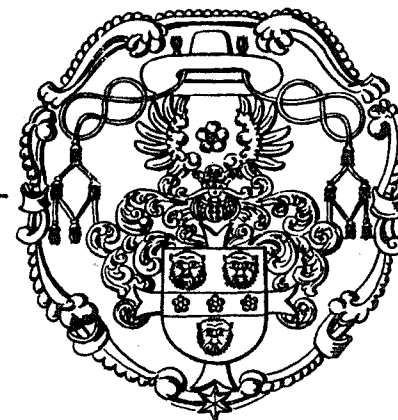
Celek je vložen do vavřínového věnce. Vrchní štít nese rodový erb harrachovský, pravý znak řádu křižovníků s červenou hvězdou a levý rodový erb Schlessinův. Znak probošta Tomáše datovaný rokem 1660 připomíná dokončení stavby místního vodovodu a je vsazen nad portál severního křídla. V plasticky profilované kartuši vidíme úplný Schlessinův erb podložený řádovým křížem s hvězdou a převýšený kloboukem.

Rodový schlessinovský erb nesl v černém štítě stříbrné břevno se třemi červenými růžemi, provázené třemi /2, 1/ zlatými hlavami lvů. Nad štítem turnajský korunovaný helm s pokryvadly černo zlatými a v klenotu dvě

otevřená černá křídla, mezi nimiž červená růže.¹⁾

V obou případech shledáváme několik zásadních odlišností ve vyjádření příslušnosti k řádu a hodnosti. Skupina znaků probošta Gerharda je vlastně obrazem řádové hierarchie, kde nejvýše je postaven štít velmistra, na čestnějším pravém místě znak řádu a jako třetí rodový erb proboštův. Velmistrem v té době byl, jak již řečeno, Arnošt Vojtěch kardinál Harrach, arcibiskup pražský.

Proto je pouze za tímto štítem latinský kříž a klobouk. Že je klobouk určen pouze tomuto štítu, je dáno logickou souvislostí s celkovým řešením základní kompozice. Po výtvarné stránce je zajímavý tím, že je v něm použito staré formy, kde střapce jsou provedeny pouze ve spodní řadě a vyšší jsou nahrazeny uzly. Kříž v řádovém znaku má charakter kotvicový, který je u křižovníků typický pro pokročilejší 17. a začátek 18. století. Teprve v průběhu tohoto věku se stala obecnou osmihrotá forma, jak ji známe i v nové době.

Znak probošta Tomáše dokresluje jeho osobnost a vlastní ambice v řádu. Upouští od vyjádření posloupnosti, jaké jsme

konstatovali u jeho strýce, a je tu prezentován pouze svým rodným erbem, doplněným odznaky hodnosti. Štít je podložen řádovým křížem.³⁾ Tento způsob najdeme o něco málo později u Waldsteina jako velmistra řádu a arcibiskupa pražského. Nad erbem se vznáší klobouk apoštolského protonotáře. Je tu použito již novější formy, kdy uzly jsou plně nahrazeny střapci.

Dr. Pavel R. Pokorný
Ing. Mojmír Chremý

P o z n á m k y :

- 1/ Rietstap, J.B.: Armorial Général, Vo. II. Berlin 1934, s. 707.
- 2/ Harrach sám užíval často pouze rodový štít, za ním prostý latinský kříž a nad tím klobouk. Znovu připomínáme, že v této době ještě v našich poměrech neexistuje odlišení počtem střapců u jednotlivých hierarchických stupňů, běžně tradované literaturou. I kardinálové užívali ve svých znacích klobouků pouze se šesti střapci po každé straně, což je dnes typické pro znak biskupský.
- 3/ Mýlí se tedy řádový historik, když tvrdí, že Tomáš Schlessin nikdy nepoužíval řádového znaku /Dějiny českých křižovníků, s. 307/. Na malé pečeti Tomášově, kterou jsme našli, nebylo možno rozeznat, zda je štít křížem podložen či nikoli. I zde však byl patrný úplný rodový erb a nad ním klobouk.

L i t e r a t u r a :

- Bělohlávek, V.: Co straší na Hradišti? Od Karlova mostu. Roč. I. 1928, s. 163 - 168.
Bělohlávek, V., Hradec, J.: Dějiny českých křižovníků s červenou hvězdou. Díl I. Praha 1930, s. 233.
Peřinka, F.V.: Znojemský okres. Vlastivěda moravská. Brno 1904, s. 222.

Erby z dvorské kanceláře frýdlantského vévodství

Neznámou kapitolou české heraldiky 17. století jsou znaky, vzešlé z dvorské kanceláře Frýdlantského vévodství Albrechta Václava Eusebia z Valdštejna jako z nejvyššího správního úřadu území, jež v letech 1624 - 1634 zaujímalo v Čechách zcela nezávislé a samostatné postavení.⁴⁾ Dvorská kancelář mající své sídlo v Jičíně, hlavním městě vévodství, vydávala různé druhy písemností, listiny a listy jimiž byly: privilegia, otevřené listy /patenty/, uzavřené listy /missivy, posilací listy/ a dekrety. Mezi privilegii /mocné listy, osvobozovací listy, legitimační privilegia, privilegia pro židy, privilegia pro města a zakládací listiny církevních ústavů/ zaujímaly význačné místo erbovní listy.⁴⁾ Právo vydávat erbovní listy a legitimační privilegia dostal Albrecht z Valdštejna 15. září 1622, když mu císař Ferdinand II. udělil kromě znaku také palatinát.

Erbovní listy /Wappenbriefe/ vydávala dvorská kancelář pro zasloužilé jednotlivce z vévodova okolí, pro důstojníky císařské armády a zejména pro úředníky vévodských úřadů. Udělovala jim v nich znaky nebo jejich dosavadní erby polepšovala a rozmnožovala. Erby navrhovala kancelář a byl to zejména kancléř Štěpán Ilgen z Ilgenau, zkušený právník, rodem z Lipska, k jehož služebním úkolům patřila rovněž tato heraldická činnost. Jako zástupce zemského hejtmana frýdlantského knížectví /od roku 1627 vévodství/ a jako představený kancelářské expedice opravoval, doplňoval a měnil koncepty erbovních listů, připravovaných kanceláří.

Když se však Albrecht z Valdštejna rozhodl udělit znak sekretáři vévodské komory /úřad pečující o hospodářské záležitosti Frýdlantska/ Janu Graffovi staršímu, a to za obětavé služby, jež členové Graffovy rodiny /děd Řehoř Graff, otec Jiří Graff a samotný Jan Graff/ prokazovali po čtyřicet letů dědovi a otci Albrechta z Valdštejna a jiným příslušníkům Valdštejnova rodu, souhlasil, aby si zasloužilý úředník stanovil znak sám. Ten v německém listě z 31. srpna 1624 předložil kancléři Ilgenovi svůj návrh: v modrém štítě palma, na jejíž pravé straně dolů visící větev a na ní /navlečena/ zlatá koruna. V klenotu orlí křídlo. Predikát: von Ehrenfeld.

Závěrem dopisu požádal pisatel kancléře Ilgena, aby ve své pravomoci jeho návrh uvážil /kancléř totiž měl moc znak měnit nebo zmenšovat/ a dal vyhotovit erbovní list.³⁾

Kromě komorního sekretáře Jana Graffa dostali z dvorské kanceláře erbovní listy důstojník Jiří Discan z Carlstattu

dne 25. ledna 1624, důstojník jízdy Jan Gantin /jemuž byl znak rozmnožen a polepšen 3. února 1627/, hejtman libereckého panství Jáchym Jung roku 1628, hejtman panství Skály a Dub Adam Richter a jeho bratr Matyáš Richter, hejtman panství Doksy Jan Finger roku 1628, kancelista dvorské kanceláře Baltazar Thiel se svými bratry Davidem, Kašparem a Zikmundem Thiely 25. března 1630, rentmistr komory kryštof Stránský a jeho bratr Michael Stránský 5. dubna 1630, úředník komorní kanceláře Jan Šalamoun s bratrem Danielem Šalamounem, důstojník Děřich Robert /jemuž znak polepšen 23. prosince 1630/, hejtman na panství Maxmiliána hraběte Valdštejna Jiří Kapelský, sekretář téhož hraběte Mikuláš Trophim roku 1631 a komorní rada Baltazar Leopold Khünel. Erbovní listy, psané německy na pergamenu, se nedochovaly v originálech, ale jejich vnější a vnitřní znaky jsou dobře známy především z knihy opisů privilegií, obsahujících plné a nezkrácené znění listin, tedy i německy psaných erbovních listů,⁵⁾ případně z jiných spisů dvorské kanceláře.

Zmíněné osoby dostaly tyto znaky: Jiřímu Discanovi z Carlstatu byl udělen za jeho zásluhy při tažení císařské armády do Uher erb:

v modrém štítu červený vpravo obrácený medvěd ve skoku. Kolčí helm s točenicí a pokryvadly modro-červenými nese medvěda jako ve štítě.

Jan Gantin, který konal osm let službu jako jezdecký důstojník v různých plucích císařské armády a jenž se zúčastnil rovněž vojenské výpravy do Uher jako velitel jezdeckého oddílu v pluku Viléma von Wittenhorst, obdržel z vévodské kanceláře polepšení svého rodového znaku:

v červeném štítě modré břevno, v němž zlatý medvěd ve skoku, v horním i dolním poli po zlatém snopu. Kolčí helm s pokryvadly vpravo modro-zlatými, vlevo červeno-stříbrnými. V klenotu obrněnec s chocholem týchž barev, držící oštěp.

Gantinův znak byl rozmnožen a polepšen tak, že kolčí přilba byla nahrazena otevřenou turnajskou a ozdobena korunou.

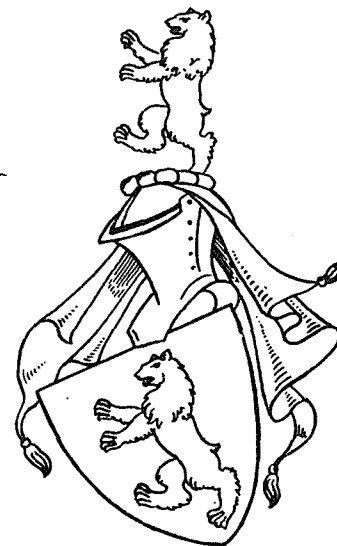
Vévodskému hejtmanu na panství Liberec Jáchymu Jungovi, který zastával tento úřad již po devatenáct let za minulého majitele libereckého panství Křištofa Rederna z Redern, byl zároveň se znakem udělen i predikát "von Jungenfels". Jung dostal tento znak:

čtvrcený štít; v 1. a 4. poli stříbrném rostoucí modrý medvěd, ve 2. a 3. modrém poli stříbrná růže. Kolčí helm s točenicí a pokryvadly modro-stříbrnými. V klenotu modrá /?/ orlí křídla s modrým břevnem, zdobeným třemi stříbrnými růžemi, provázeným stříbrnými růžemi.⁶⁾

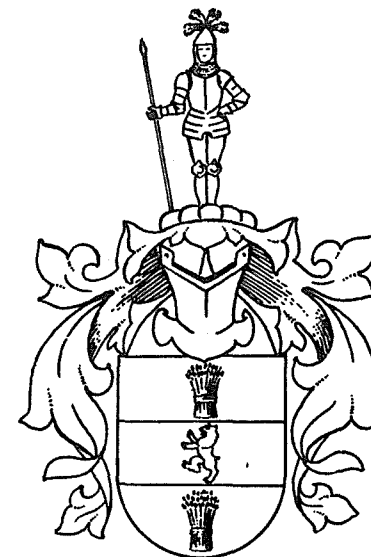
Znak Adama Richtera, hejtmana na panství Skály a Dub, který vedl správu těchto panství také již za minulého majitele z rodu Smiřických:

čtvrcený štít, v 1. a 4. poli dvouocasý korunovaný lev, ve 2. a 3. poli ze skály rostoucí dub. Korunovaný turnajský helm nese lva jako ve štítě.

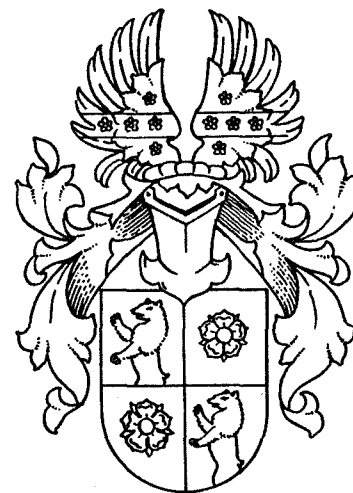
Týmž znakem byl obdařen i Adamův bratr Matyáš Richter a oba dostali predikát "von Aichenfels".⁷⁾

Jiří Discan z Carlstatu

Jan Gantin

Jáchym Jung

Baltazar Thiel

Erbovní listem dvorské kanceláře dostal hejtman frýdlantského panství Doksy Jan Finger, působící již ve službách vévodova otce, se znakem i predikát "von Freienfeld". Jeho znakem byl štít

modrý se zelenou patou, na níž /stříbrný/ kůň /se zlatou zbrojí/ ve skoku. Kolčí helm s točenicí a pokryvadly modro stříbrnými. V klenotu stříbrno-modře a modro-stříbrně dělená křídla, mezi nimi rostoucí kůň jako ve štítě.

Úředník dvorské kanceláře Baltazar Thiel, narozený v Lipsku, byl povýšen do šlechtického stavu za své věrné služby v kanceláři a dostal on i jeho bratři David, Kašpar a Zikmund se znakem i predikát "von Schwannental". Znak byl čtyřcenný; v 1. a 4. poli červeném stříbrná rozkřídlená labuť, ve 2. a 3. modrém poli pokosem zlaté břevno zdobené modrým křídlem a provázené zlatými křídly. Korunovaný kolčí helm s pokryvadly vpravo modro-zlatými a vlevo červeno-stříbrnými. V klenotu stříbrná labuť jako ve štítě.

Kryštof Stránský, zaměstnaný ve Valdštejnově rodu od mládí a působící ve vévodových službách zprvu jako důchodní písař na vlčickém panství, pak jako hejtman a konečně jako vévodský rentmistr, a jeho bratr Michael Stránský obdrželi z dvorské kanceláře predikát "von Greifenfels" a znak: v modrém štítě zlatý gryf stojící na stříbrné skále. Korunovaný kolčí helm s pokryvadly modro-zlatými. V klenotu /modré/ bývolí rohy a mezi nimi půl zlatého gryfa.

Turnovský rodák Jan Šalamoun, pracující nejprve v hejtmanské kanceláři ve Frýdlantě, pak zaměstnaný jako kancelista v komorní kanceláři, dostal z dvorské kanceláře společně se svým bratrem Danielem Šalamounem predikát "von Dornstein" a erb:

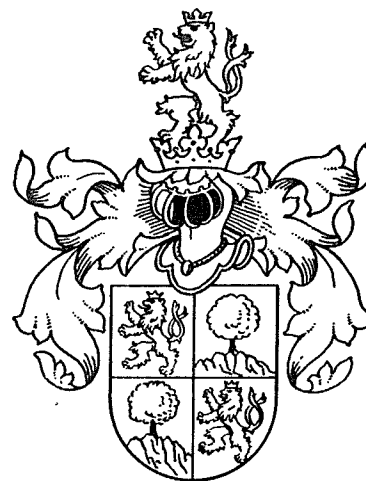
ve stříbrno modrém štítě, děleném černou krokví, na stříbrné skále zlatý medvěd ve skoku. V horních polích zelený keř s divokou červenou růží. Korunovaný helm s pokryvadly vpravo červeno-stříbrnými a vlevo modro-zlatými. V klenotu půl zlatého medvěda, držícího v tlapě růžový keř.

Děťichovi Robertovi, narozeném v Montreaux sur Sionne v Lotrinsku, který se zúčastnil sedmi válečných tažení, polepšila dvorská kancelář jeho rodový znak a zároveň mu udělila predikát "von Rosenherz". Robert měl v modrém štítě tři červená srdce, dotýkající se hroty, a mezi nimi stříbrné růže. Turnajský korunovaný helm s pokryvadly vpravo modro-červenými a vlevo červeno-stříbrnými. V klenotu bývolí rohy, mezi nimi pošikem modré břevno zdobené červeným srdcem a stříbrnými růžemi.

Jiří Kapelský, hejtman na panství Maxmiliána hraběte Valdštejna, působící předtím v různých službách např. u Rudolfa hraběte Trčky, dostal erbovní listem dvorské kanceláře predikát "von Kuchelný" /z Kuchelné/ a znak:

v modrém štítě na zeleném pahrbku stříbrný jeřáb držící v pravém pařátu stříbrný kámen. Korunovaný turnajský helm s pokryvadly vpravo zlato-černými a vlevo modro-červenými. V klenotu modro-červeně a zlato-černě dělená orlí křídla.⁹⁾

Erbovní list byl dvorskou kanceláří vydán i pro hejtmána na panství Nový Zámek a Lípa, komorního radu Baltazara Leo-

Adam Richler

Jan Finger

Kryštof Stránský

Jan Šalamoun

polda Khünela:

ve zlatém štítě sedící černá orlice na zeleném pahrbku. Korunovaný turnajský helm s pokryvadly vpravo černo-zlatými, vlevo červeno-modrými. V klenotu modro-červeně a zlato-černě dělená orlí křídla a mezi nimi zlatá šestihrotá hvězda.⁹⁾

O udělení znaku požádal sekretář Maxmiliána z Valdštejna Mikuláš Trophim. Vévoda jeho prosbě vyhověl a dvorská kancelář vydala Trophimovi erbovní list, kterým dostal predikát "von Heilberg" a znak:

štít polcený; v pravé stříbrné polovině skála přirozené barvy, z níž prýští pramen, rozlévající se v potok, v levém modrém poli na zeleném trojvrší zlatý dvouocasý zlatě korunovaný lev držící železnou kotvu obtočenou delfínem přirozené barvy. Turnajský helm korunovaný s pokryvadly vpravo modro-zlatými a vlevo modro-stříbrnými. V klenotu půl zlatého lva s kotvou jako ve štítě.⁴⁰⁾

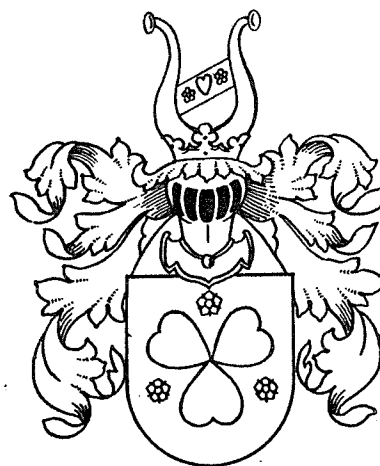
O udělení znaku požádal v roce 1633 vévodský zaměstnanec Jiří Kochijinský, který oznámil kancléři Ilgenovi, že se dověděl o vévodově úmyslu dát mnoha úředníkům a služebníkům různé výsady a udělit jim i znaky. Kochijinský uvedl, že je jedním z nejstarších úředníků a žádal kancléře Ilgena, aby jeho žádost vévodovi příznivě doporučil.⁴¹⁾ O udělení erbu a zároveň o propuštění z poddanství požádal v květnu roku 1633 David Chrastský, který působil zprvu u regenta /vedoucí komory/ Jeronýma Bukovského a pak v komoře a v účtárně.⁴²⁾ Jejich znaky však nejsou známe, i když víme, že žádost D.Chrastského byla vyřízena kladně.

Stejně zajímavé jako erbovní listy, vydané vévodskou dvorskou kanceláří, byly i mocné listy /Machtbriefe, Machtsbriefe/ vzešlé z téhož úřadu, udělované jednotlivým frýdlantským leníkům. Obsahovaly povolení, že tito leníci mohou volně nakládat se statky, které mají ve Frýdlantsku jako léno, odkazovat je, komu a kdy chtějí, svůj kšaft odvolat a zříditi jiný. Nejpozoruhodnější osobností mezi frýdlantskými leníky byl pan Jiří Sadovský ze Sloupna, který dostal mocný list dne 6. prosince 1624 na statek Trěmešnou na sadovském panství a na statek Velehrádek a Červené Poličany na poličanském panství.⁴³⁾ Byl to ochránce Jana Ámose Komenského, kterému poskytl nový domov a bezpečnou ochranu na svém záměčku v Bílé Trěmešné u Dvora Králové nad Labem. Odtud v lednu 1628 odešel se svou rodinou a s učitelem národů i s jeho doprovodem za hranice vlasti do exilu.

PhDr. Josef Svátek

P o z n á m k y :

- 1/ Srv. Svátek, J.: Dvorská kancelář Albrechta z Valdštejna a její privilegium pro město Hořice. Vlastivědná čítanka "Pod Zvičinou", roč. II., Hořice v Podkrkonoší 1947 - 1948, s. 58 - 61, 71 - 73, 95 - 96. Též zvláštní otisk v bibliofilské úpravě.
- 2/ Srv. Svátek, J.: Dvorská kancelář Valdštejnova frýdlantského vévodství. Strojopis, 191 str. textu a 12 fotografických příloh, Praha - Opava, 1949 - 1950, zde na str. 34 - 42, 151 - 153. Disertační práce na fil.fakultě University Pa-

Dětiřich Robert

Jiří Kapelský

Balthazar Leopold Khünel

Mikuláš Trophim

- lackého v Olomouci roku 1953.
- 3/ Srv. originál německé missivy J. Graffa kancléři Št. Ilgenovi, psaný v Jičíně. Fond VI F 67/30 v SÚA v Praze.
 - 4/ Maxmilián hrabě Valdštejn, Albrechtův strýc, byl 24. října 1632 pověřen vévodou, aby jako zástupce vedl v jeho nepřítomnosti veškeré správní, soudní a finanční záležitosti vévodství.
 - 5/ Kniha opisů /registra privilegií dvorské kanceláře, kopiář/ o 321 papírových listech, vázaná v zelené pergamenové desky, bývala uložena v zámeckém archivu ve Frýdlantě v Čechách sign. B 126. Vědomosti o znacích, vzešlých z jičínské dvorské kanceláře vhodně doplňuje písemný materiál v archivním fondu VI F 67/30.
 - 6/ Vévodovo rozhodnutí udělit Jungovi erb sdělil zemský hejtmán Gerhard Taxis jako představený dvorské kanceláře Jáchymu Jungovi listem, datovaným v Jičíně 1. ledna 1628. Na něj odpověděl J. Jung dopisem z Liberce 3. ledna téhož roku, v němž vyjádřil názor, že si takové milosti nezasloužil, ale že znak přijímá jako poctu pro sebe a pro svoje děti.
 - 7/ Opis erbovního listu pro Adama a Matyáše Richtery v kopiáři B 126 fol. 61 není dopsán a chybí zde také popis znaku. Znak popsán podle pečeti Adama Richtera na patentu z 24. května 1631 v Městském archivu v Jičíně.
 - 8/ Ke konceptu erbovního listu pro Jiřího Kapelského /srv. fond F 67/30/ je přilepen papír, na němž je v barvách proveden Kapelského znak. Jeřáb má černý zobák, červenou hlavu a černé nohy. Otevřená přilba má zlaté monile.
 - 9/ Srv. fond F 67/30. Koncept erbovního listu pro R. L. Khünela je zachován ve dvou textech. Text "A" je původní koncept opravený kancléřem, text "B" je jeho opisem /i ten byl kancléřem opravován, ale neobsahuje popis znaku/.
 - 10/ Nedatovaný originál missivy M. Trophima vévodovi. V záležitosti jeho znaku psal z Prahy 7. července 1631 kancléři Ilgenovi Dr. Jindřich Niemann, činný ve vojenské kanceláři frýdlantského vévody. Srv. originál jeho missivy v F 67/30. Zde rovněž nedatovaný koncept erbovního listu pro M. Trophima. Ke znaku Trophimovu nutno poznamenat, že z Valdštejnské dvorské kanceláře se mu dostalo polepšení v podobě korunované přilby. Stejný znak byl udělen palatinem Christianem Leopoldem Schlosserem Emiliánským z Fridhelmu, doktorem svobodných umění a medicíny, česky psaným erbovním listem, daným v Ústí nad Labem 28. května 1630, Mikuláši Trophimovi, Janu Preydarovi a Janu Špačkovi zvanému Sturnus z Klátov, aby se psali "z Heilberku" aneb Sváté Hory. Přilba byla věncem vavřínovým věncem. SÚA Praha: Praha - Staré Město, sv. Mikuláš, benediktini 445 /pozn. PRP/.
 - 11/ Srv. originál missivy J. Kochijinského kancléři Ilgenovi z 18. ledna 1633 ve fondu F 67/30.
 - 12/ Missiva ze 7. května 1633 ve fondu F 67/30.
 - 13/ Srv. kniha opisů /kopiář B 126 - srv. pozn. 5/ fol. 24 - 25.

Tři neznámé erbovní listiny

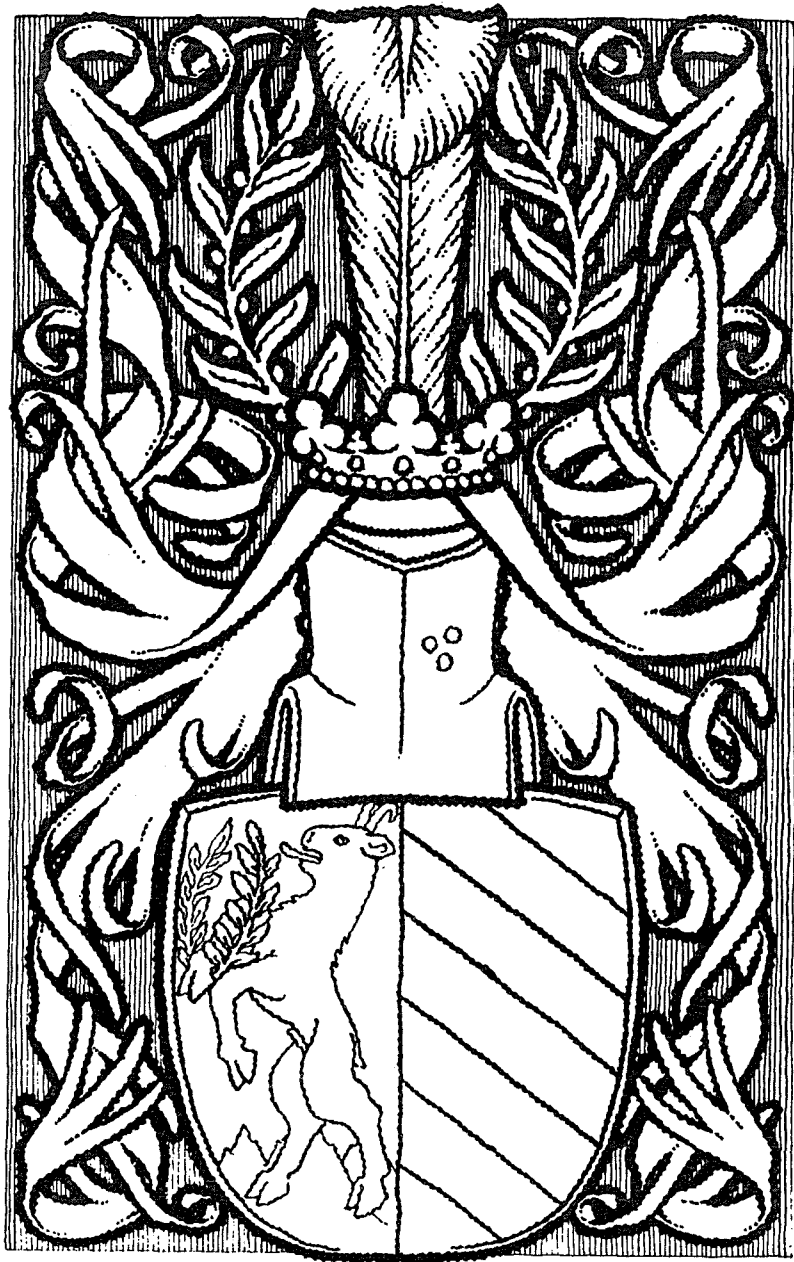
Mezi nobilitacemi dnes uloženými ve fondech Státního oblastního archivu v Brně jsou i erbovní listiny, které byly vydány různými palatiny pro české příjemce a zůstaly dosud nepovšimnuty odbornou literaturou.

Nejstarší z nich doplňuje řadu již známých nobilitací pro rod Jeníků Zásadských z Gemsendorfu.⁴⁾ Dne 18. ledna 1630 vydal v Praze Albrecht /z Waldsteina/, vévoda meklenburský, zahánský atd. na základě práv palatina, udělených mu císařem Ferdinandem II. dne 15. září 1623, listinu, v níž propouští z poddanství bratry Mikuláše, Jiřího, Matyáše a Václava Jeníky, narozené na panství Semily. První tři jsou v textu označeni jako důchodní na panství Kumburk, Skály a Kopidlnu, Václav je uveden jako purkrabí panství Hořice. Za jejich zásluhy jim a jejich potomkům udílí vévoda erb a povoluje, aby se psali z Gemsendorfu. Erb se v podrobnostech odlišuje od pozdějších udělení a lze jej popsat takto: štít polcený, v pravé stříbrné půli ve spodu skála o třech vrcholech, na ní stojí černý kamzík /něm. die Gemse/ s červeným jazykem, otočený doprava, držící v přední levé noze zelený routový věnec. V levé modré polovině štítu tři zlaté pruhy pokosem. Nad štítem uzavřená přilba se zlatou korunou, z níž vyrůstá stříbrné pštrosí péro obklopené zeleným věncem. Příkryvadla zprava černá a stříbrná, zleva modrá a zlatá.

Miniatura vymalovaná ve středu listiny je bezesporu dílem zručného a vyspělého malíře.⁵⁾

Další listina je datována 1. prosince 1631 a vydal ji na Pražském hradě sufragán pražského arcibiskupství Šimon Brosius z Horštejna. Bere k svému erbů Jiřího Vojtěcha Cotelicia, probošta rajhradského kláštera. Příjemce je zřejmě příbuzný s Ondřejem Kotelíkem, který dostal spolu s Šimonem Brosiem a jinými erb a predikát již 3. září 1606,⁶⁾ jenž byl popsán poměrně nedávno.⁷⁾ Štít nyní uděleného znaku je shodný s erbem vydavatele, jak dokládá i jeho přivěšená pečť, liší se však v klenotu: nad štítem korunovaná turnajská přilba, z níž vyrůstají rozvěvená orlí křídla, pravé je šikmo dělené, stříbrné a červené, levé kosmo zlaté a černé. Příkryvadla vpravo černá a zlatá, vlevo černá a stříbrná.⁸⁾

Poslední listinu vydal v Praze 4. března 1694 Jan Leopold hrabě z Walderode atd. na základě práv falckraběte, udělených císařem Leopoldem I. jeho otci dne 15. listopadu 1658.⁹⁾ V listině uděluje Jiřímu Ignáci Valentínovi, který se zasloužil o klášter sv. Kláry ve Znojme jako správce a úředník, právo nosit erb a psát se z Wallenburgu:

štít čtvercový se středním štítkem, v němž je ve stříbře majuskulní W. V 1. a 4. modrém poli je obrněná paže držící meč se zlatým jílcem; paže vyrůstá z levého okraje štítu. V 2. a 3. červeném poli je stříbrný korunovaný lev, dotýkající se předními tlapami zlatého oblaku, jenž vychází z pravého okraje pole. Nad štítem korunovaná turnajská přilba, z níž vyrůstají dvě rozevřená orlí křídla, pravé červené, levé modré; mezi nimi zlatá šestihrotá hvězda. Přikrývadla vpravo červeno-stříbrná, vlevo modro-zlatá.7)

Tomáš Krejčík

P o z n á m k y :

- 1/ Srov. Sedláček, August: Českomoravská heraldika II. Praha 1925, s. 457 - 8, a Taschenbuch der adeligen Häuser Oesterreichs. Jg.IV. 1910/1911, s. 199, kde je též genealogie rodu.
- 2/ StOA Brno: G 4, Listiny Františkova muzea sig. VI/2. - Orig. perg., text německý. Pečeť a část plíky chybí. Miniatura ve středu listiny 105 x 126 mm.
- 3/ Doerr, August von: Der Adel der böhmischen Kronländer. Prag 1900, s. 75. Sedláček, August: Heraldika II., s. 647.
- 4/ Přibyl, Alois: Znaky a pečete českých duchovních ze 17. a 18. stol., Erbovní sešit 2, Praha 1969, s. 11 - 12.
- 5/ StOA Brno: E 6, Benediktini v Rajhradě, sig. C a 10. - Orig. perg., text latinský. Pečeť přivěšena na šnůrách zlatých a černých. Miniatura ve středu listiny 90 x 120 mm.
- 6/ O Walderodech viz Ottův slovník naučný. Sv. 26. Praha 1907, s. 333.
- 7/ StOA Brno: A 12, Akta šlechtická, sig. XXXII 17/1. - Orig. perg., text německý. Listina vydána ve formě knihy, desky a pečeť chybí. Miniatura na 3. straně 104x152 mm.

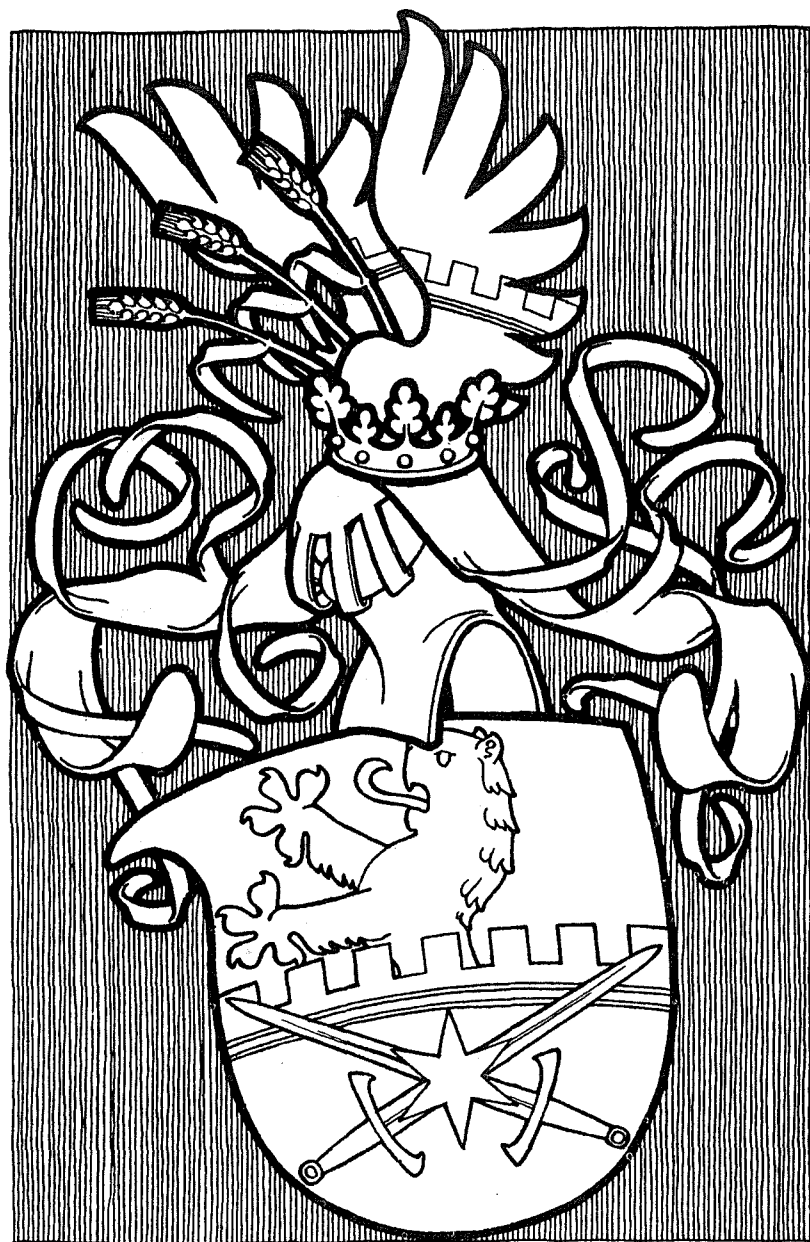
Ferdinand Antonín Čenský

Ze soukromého majetku jsem získal opis jednoho z posledních nobilitačních diplomů, určených osobám českého původu a v Čechách žijícím. Protože jde o bohemikum v literatuře z pochopitelných důvodů neznámé a zajímavé i osobou obdarováného, považuji za užitečné jej alespoň stručně připomenout.

Německy psaným listem, daným ve Vídni 21. října 1918, povyšuje císař a král Karel I. vdovu po majoru Adolfinu Čenskou a jejího syna Jaroslava na základě rozhodnutí ze 7. srpna téhož roku dědičně do šlechtického stavu s predikátem šlechtic z Činova /Edler von Cinov/. Děje se tak vlastně s ohledem na zásluhy zemřelého chotě žadatelky, majora Ferdinanda Čenského, rytíře řádu Františka Josefa I., nositele válečné medaile, pamětní mince tyrolské zeměbrany z roku 1866 a vojenského záslužného odznaku 3. třídy pro důstojníky. Pod touto ryze vojenskou charakteristikou se skrývá ve své době významná osobnost českého národního života, spisovatel, novinář a překladatel Ferdinand Antonín Čenský. Narodil se 29. května 1829 v Čechticích na Čáslavsku, studuje v Praze, Německém Brodě a poté filosofii opět v Praze. Od roku 1848 působí jako žurnalista v Pražském večerním listu. Přispívá i do Pražských novin a Včely.

Roku 1851 je po úředním zásahu proti Pražskému večernímu listu zařazen do 11. pěšího pluku a často překládán v řadě německých a italských posádek. Zde se účastnil i pověstné bitvy u Solferina. Roku 1869 byl povolán za profesora české řeči a literatury, jako kdysi Milota Zdirad Polák, na vojenskou akademii ve Vídeňském Novém Městě. O rok později byl povýšen na setníka, 1886 na majora a penzionován. V době svého pedagogického působení přispíval pilně do řady tehdejších českých periodik /Urbánkův Věstník bibliografický, Osvěta, Žižka, Vojenské listy ad./. Roku 1871 vydal v Praze Česko-německý a německo-český vojenský slovník a Vojenskou čítanku, později pak německy Gramatiku českého jazyka pro Němce. Kromě toho sám napsal, přeložil či upravil několik odborných učebnic a předpisů z oblasti vojenství. Stal se tak původcem nové české vojenské terminologie. Sbíral materiál k životopisům českých spisovatelů a celému kulturnímu dění. Zemřel krátce po odchodu do výslužby dne 30. ledna 1887 na Vinohradech.

Samotná nobilitace se týkala ovdovělé choti Adolfiny, rozené Wurmové /nar. 2. října 1844 v Červené Řečici, zemř.

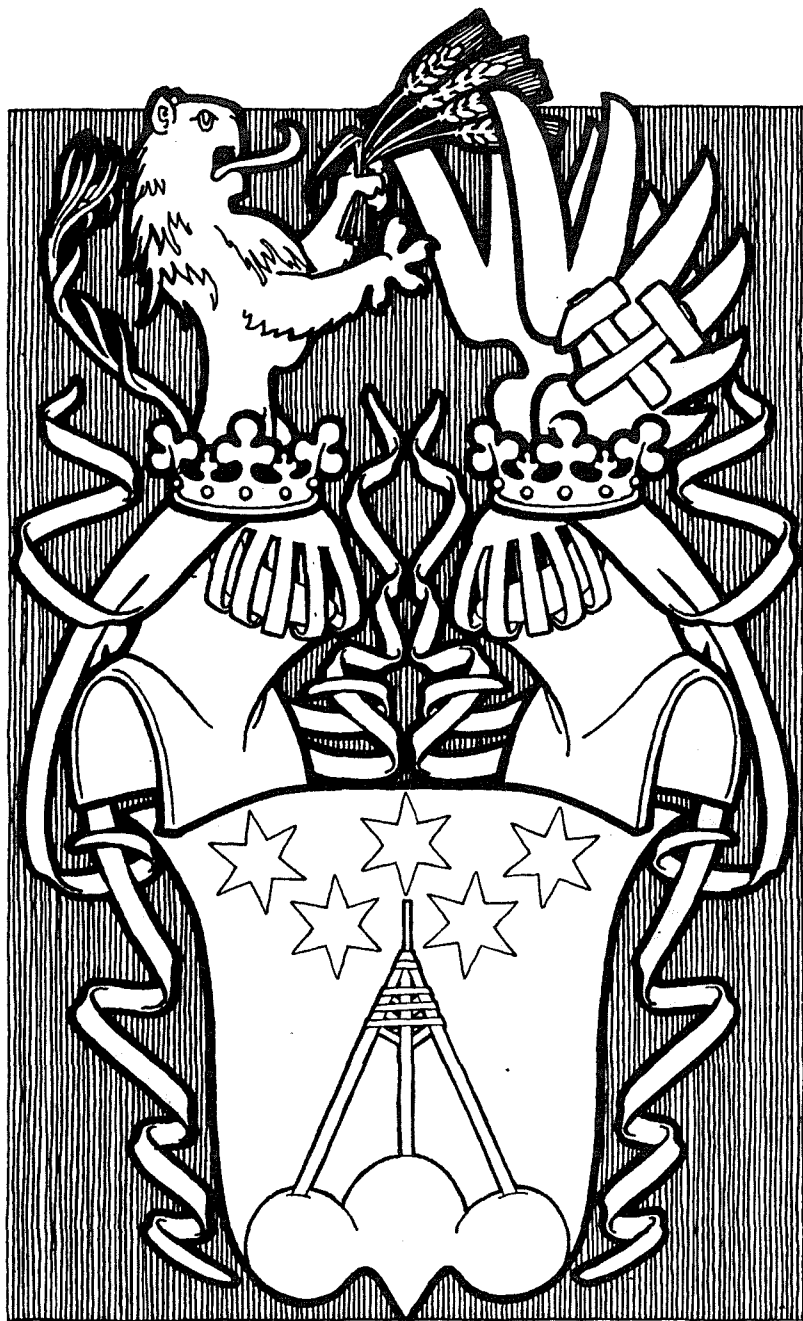
27. listopadu 1926 v Praze/ a jediného - další dvě děti zemřely v mladém věku - žijícího syna Jaroslava /nar. 25. srpna 1875 ve Wiener Neustadt, zemř. 6. června 1956 v Praze/. Diplom tvořil, jak to ostatně v novější době bylo obvyklé, knihu o čtyřech stranách. Na třetí je popsán a vyobrazen udělený znak: ve stříbrném štítě červená hradba, za níž vyrůstá lev téže barvy; na zdi leží dva zkřížené meče se stříbrnou čepelí a zlatým jílcem, přes ně stříbrná šestihrotá hvězda. Korunovaný turnajský helm s pokryvadly červeno-stříbrnými nese dvě složená křídla, dělená stejně jako štít; mezi nimi vyrůstají tři zlaté žitné klasy. Text diplomu, vcelku poměrně stručný, je zajímavý tím, že vedle jmen povýšených je uvedeno i místo a rok narození.

PhDr. Pavel R. Pokorný

Dr. Karel Kořistka

V posledních dvou letech jsme si připomínali dvojí výročí významného českého geografa Karla Františka Eduarda Kořistky, stopadesáté výročí narození a sedmdesát let od jeho smrti. Narodil se v Březové nad Svitavou 7. února 1825, po studiích v Jihlavě, Brně a ve Vídni vstoupil na báňskou akademii v Banské Štiavnici. Zde se stal po absolvování asistentem a krátce poté i nástupcem slavného fyzika Christiana Dopplera. Roku 1849 odešel na techniku do Brna a o tři leta později do Prahy. Zde působil více jak čtyřicet let a dvakrát /1864 - 1865 a 1867 - 1868/ byl i rektorem. Při rozdělení ústavu byl přes protesty a proti své vůli ponechán na jeho německé části. Mimo svou vědeckou a pedagogickou činnost byl po tři desetiletí aktivně činným v pražské samosprávě. Roku 1892 odešel do výslužby, ale ve své práci pokračoval až do smrti 19. ledna 1906.

Jeho široký geografický zájem se projevil především v hypsometrických pracech. V letech 1860 - 1880 zaměřil a výškově určil na 10 000 bodů. Tato měření vyústila v naše první tištěné výškopisné mapy barevných vrstev. Jako první provedl u nás fotogrametrické práce, je tvůrcem českého geodetického a kartografického názvosloví, a významně postavení má i v geomorfologii, hospodářské geografii a statistice.

Byl vynálezcem nových zeměměřických přístrojů /např. zrcadlového hypsometru/ a založil u Příbrami i první geofyzikální stanici v hlubinách země ve střední Evropě. Jako přednosta Statistické kanceláře provedl roku 1872 rozdělení Čech na zemědělské oblasti. Významným způsobem modernizoval i výuku a jeho reformy vysokého technického školství byly přijaty i v zahraničí.

Z jeho sedmdesáti vědeckých prací jmenuji jen "Studien über die Methoden und die Benützung hypsometrischer Arbeiten. Gotha 1858, Die Markgrafschaft Mähren und das Herzogtum Schlesien in ihren geographischen Verhältnissen, Wien 1861, a Seznam všech trigonometricky měřených bodů v Čechách. Je autorem první speciální mapy Tater /1864/, Krkonoš /1877/ a další práce věnuje Středohoří a Orlickým horám. Publikoval německy, česky a francouzsky. Byl členem mnoha domácích i zahraničních vědeckých institucí a dostalo se mu i řady poct a vyznamenání. Byl držitelem řádu Železné koruny a na základě toho také 22. května 1879 povýšen do rytířského stavu, ruských řádů sv. Anny a sv. Stanislava, francouzského řádu Zlaté palmy a konečně při odchodu do výslužby dostal rytířský kříž řádu Leopoldova. Erb i deviza jsou obrazem jeho celoživotního díla:

v modrém štítě na zlatém trojvrší zlatý triangl, v horní polovině štítu pět zlatých hvězd /3, 2/. Nad štítem dva turnajské korunované helmy s pokryvadly modro-zlatými, pravý nese zlatého rostoucího lva držícího v pravé tlapě čtyři obilné klasy téže barvy, levý dvě složené orlí křídla, přední modré se dvěma zkříženými zlatými kladivky, zadní zlaté. Deviza: PERSEVERANTIA OMNIS MONS VINCITUR /každá hora se vytrvalostí zdolá/.

PhDr. Pavel R. Pokorný

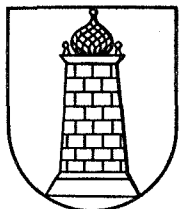
L i t e r a t u r a :

- Láska, Václav: Dr. Karel ryt. Kořistka. Sborník České společnosti zeměvědné. Roč. I. 1895, s. 31 - 40.
 Sobotka, J.: Karel ryt. Kořistka. Almanach České akademie. Roč. XVII. 1907, s. 100 - 117.
 Stěhule, Josef: Karel Kořistka. Zvl. ot. ze Sborníku Československé společnosti zeměpisné. Roč. XXXI. 1925. Praha 1925, s. 15.
 Nobilitační spisy jsou dnes uloženy ve Státním ústředním archivu v Praze, fond Šlechtický archiv.

Výročí našich měst

Blansko, okr. Blansko

700 let městečkem

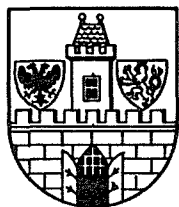

V listině z roku 1277 jmenuje se městečkem, když biskup Bruno dal svému maršálkovi Dětrichovi Stange lánem pozemek u "městečka Plancek". Na nejstarší pečetě z roku 1580 je v pečetním poli věž a kolem opis: Wiecez sekret miesteczky blanensky. V roce 1905 bylo Blansko povýšeno na město a vyzváno, aby si vyžádalo výsadní list na znak, leč neučinilo tak a užívalo ve svém znaku stříbrnou věž v červeném poli.

Někteří vidí v pečetním znamení věž místního kostela, jiní věž hradu Blanska a opět jiní vysokou pec železářskou. V přítomné době není znak užíván barevně. Místo štítu obklopuje věž černé ozubené kolo, znamení zdejšího průmyslu.

Český Brod, okr. Kolín

510 let od udělení městského znaku

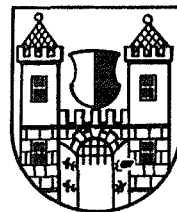
Dne 13. února 1437 povyšuje císař Zikmund Brod na město královské a zároveň uděluje městský znak:

"... incolis et successoribus ipsorum ac civitati Brode Bohemensis arma sive clonodia, videlicet clipeum sive scutum, cuius campus lazareus, habens in base sui murum cum muribus, turre ac valva aperta, supra quam mutum aquilla imperialis biceps in campo glauci sive aurei colloris, a parte dextra eiusdem turris, a sinistra vero parte arma regni Bohemiae, videlicet leo albus erectus in campo rubeo intuetur, dedimus et contulimus..."

Zároveň dává právo pečetiti zeleným voskem; dne 12. listopadu 1505 pak král Vladislav II. dává právo pečetiti voskem červeným.

Jičín, okres Jičín

675 let od povýšení na město

Na prosbu Beneše z Vartemberka povyšuje král Václav II. Jičín na město: "My Václav z boží milosti český a polský král známý činně všem, kteříž by v tento list nahledli, že My milého věrného Našeho Beneše z Vartemberka, kladského purkrabího, pro jeho věrné zásluhy, jimiž se před obličej Naší Velebnosti vzácným učinil, aby Židínaves, ves jeho, byla na další časy městem neb místem trhovým, aby v něm býval trh každý pondělí každého téhodne a aby též město v požívání řečeného trhu jednotejné právo mělo, jakž známo jest, že mají města jiných urozených království Našeho, kteréžto věci na vědomí tento nynější list napsati i pečetmi Velebnosti Naší rozkázali jsme ohraditi. Dán v Brně skrz důstojného Bazilejského biskupa Petra, vyšehradského probošta a království Našeho českého kanceláře, knížete Našeho milého, léta 1302, dvacátého pátého měsíce února..." Na rod Vartemberků připomíná též městský znak z pozdější doby:

modrý štít se stříbrnou zdí s otevřenou branou se zlatými věžemi a černou mříží vytaženou; po obou stranách této zdi jsou čtyřhranné věže, každá se dvěma okny pod sebou, cimbuřím, červenými špičatými střechami a se zlatými makovicemi. Mezi věžemi je rodový znak Vartemberků, zlatočerně polcený štít.

Jemnice, okr. Třebíč

750 let od založení a 650 let od udělení práv dle města Znojma

Jemnice založena v roce 1227 při zlatých těžbištích Petrem, vladařem Bítovským. Dne 4. února 1327 král Jan uděluje městu práva podle města Znojma. Nejstarší pečeť se vyskytuje v roce 1334 a má v pečetním poli volně bez štítu městskou zeď s cimbuřím a se dvěma věžemi, mezi nimiž je gotický štítek s orlicí, jiná pečeť /na listině 18.11.1578/ má v pečetním poli pouze štítek s orlicí, a opět jiná z roku 1666 má mezi věžemi orlici volně bez štítu. Městský znak vytesaný na radnici má dvojitou hradbu s cimbuřím, z níž vyrůstají dvě věže, mezi nimiž je opět volně umístěná orlice. Barvy znaku nejsou známy - pouze podle rukopisu W. R. Widimského je pole znaku modré, hradby a věže stříbrné a orlice zlatočerveně šachovaná se zlatou zbrojí a červeným vyplazitým jazykem.

na orlice. Barvy znaku nejsou známy - pouze podle rukopisu W. R. Widimského je pole znaku modré, hradby a věže stříbrné a orlice zlatočerveně šachovaná se zlatou zbrojí a červeným vyplazitým jazykem.

Liberec, okr. Liberec

400 let od udělení znaku

Na žádost Bedřicha z Ráderu uděluje císař Rudolf II. majestátem daným na Hradě pražském dne 12. dubna 1577 městečku libereci pečeť a znak:

"... Siegel und Kleinot mit nahmen ein weissen oder Silbertfarben Schildt, in welchem von Grundt bis in die Höhe desselben erscheint eine rote oder Rubinfarben Mauer mit Zinnen, daran zu beyden und jeden Seythen ein gantzer Grader mit zweyen gesimben gleich formirten rothen oder Rubinfarben Thürmen, und an jeder Thurm mit offenen Pforten oder Eingängen, und ob denselben ein

Schiessloch, auch lenglichts Kreutzweiss abegtheiltes Fenster, oben auff dem Krantz vier Zinnen sambt zugespitzter Dächlein, darauf in der Spitz zu Obrist des Daches gelbe oder Goldtfarben Knöpfe mit blauen Fähnlein, die Spitzen fürwerts kehrende, vollgents in Grundt des Schildts zwischen beyden Thurmen an der Mauer ein offenes Thor mit zweyen aufgethanen weysen und gelben Bander an jeder Theil beschiagenen Thorflügeln, am Schwiebogen des Thores ein gelbes oder Goldfarbes Unden mit Eysen gespitztes einwarths hangender Shossgatter, darüber an der Mauer ein blauer oder Lazurfarben Schildt, in welchen ein gantz weisser oder Silberfarbes Rad ist, nachmals auff der Mauer zwischen beiden Thurmen auff zweyen Zinnen ein gelber oder Goldfarben aufrecht fürwerths, den linken Fuss hinden sich, und den rechten für sich setzend, stehender Löw mit auffgeworfenem Schwantz, offenen Maul, rother ausgeschlagener Zungen, und auff seinem Hauht eine geldune Königlich Cron, mit seinen vordern Pranken zum Raub geschickt ..."

Zároveň udělil právo pečeti zeleným voskem. Ještě v listině císaře Leopolda I. ze dne 30. září 1700 jmenuje se Liberec městečkem /Städtlein/.

Mutěnice, okr. Domažlice

400 let od povýšení na městečko

Připomíná se poprvé v roce 1253 při dolech na měděnou rudu. V roce 1577 povýšil císař Rudolf II. ves na městečko a udělil městský znak: dělený štít, v jehož horní zlaté polovině je havíř, horní částí těla z dělicí linky vynikající a držící v pozdvižených rukou kladívko a železko; v spodní stříbrné polovině červená napravo běžící liška na zeleném trávníku.

Tak je i na pečeti, nesoucí opis: SIGILL. DES. MARCKTS. MUTERSDORF - 1577.

Jablunkov, okr. Frýdek-Místek

500 let od první zmínky

První zmínka je z roku 1477, kdy se připomíná farní kostel; městečkem se nazývá v roce 1532. Ve staré pečeti je v pečetním poli beránek se svatozář, nesoucí prapor s křížem. Podle Widimského byl štít modrý, bílý beránek na trávníku, prapor bílý s červeným křížem. Císař František Josef I. listinou, danou ve Vídni dne 29. listopadu 1894, polepšil a rozmnožil znak takto:

"Ein in der Länge und halbquer getheiltes Schild. Rechts in goldenem Felde ein schwarzer golden bewehrter und roth bezungter Adler mit einem silbernen in Kleeblättern ausgefandenen und mit einem Tatzekreuzlein von silber besetzten Halbmonde auf seiner Brust aus der Theilung her. Links in oberem blauen Felde schreit auf grünen Boden ein silberner Osterlamm einwärts dessen eingespitztes weisses Fähnlein ein rothes Kreutz durchzieht, und im unteren rothen Felde ein natürlicher reichlich befruchteter Apfelbaum aus dem Schildesfusse aufsteigenden Rasehoden".

Boru Tachova, okr. Tachov

375 let od udělení znaku

Majestátem daným na Hradě pražském ve středu po sv. Jiljí roku 1602 na prosbu purkmistra, konšelů a vši obce města Boru uděluje císař Rudolf II. pečeť se znakem:

"... štít všeckan modré neb lazaurové barvy a v témž štítu brána s mříží, po každé straně brány věž kamenná, dole v každé jedno okno, vprostřed druhé, s vrchu věže po dvou oknech křížových; nad týmiž okny krance nebo stínky, mezi týmiž věžemi nad branou a mříží erb neboližto štít červené neb rubínové barvy a v něm labuť s zlatými nebo žlutými nohama a pyskem k pravé straně obrácená stojí. Nad týmž

štítem kolčí helm a okolo něho přikrývadla neboližto fafrnochy bílé a červené barvy s obou stran potažené dolů visí. Nad helmem krk labutí až po prsy, zlatým pyskem k pravé straně obrácený se vidí ..."

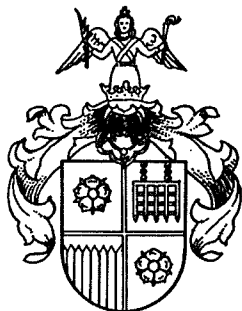
Zároveň uděleno právo pečeti červeným voskem.

N ý r s k o , okr. Klatovy
650 let od první písemné zprávy

Nejstarší písemná zpráva je z roku 1327, kdy Petr z Rožmberka dostává od krále Jana cło "in oppido dicta Nyrsko". Není známo, kdy bylo Nýrsko povýšeno na město a obdrželo znak: v červeném štítě šestihranná hradební zeď s otevřenou branou a s černou vytaženou mříží. Ze zdi vyniká čtyřhranná stříbrná věž s cimbuřím, dvěma okry, s černou špičatou střechou a zlatou makovicí.

S l a v o n i c e , okr. Jindřichův Hradec
700 let od udělení městských práv

Nejstarší písemná zpráva je z roku 1260, kdy byly Slavonice farní osadou; podle pověsti však byla osada založena již v 8. století. V roce 1277 král Přemysl Otakar II. udělil práva podle města Jemnice a nařídil opevnění města. Na nejstarší pečeti z roku 1369 je jako pečetní znamení pětistá růže /pánů z Hradce/, na jejichž listcích bylo po písmenu "M" pod třícípou korunkou. Dne 20. října 1651 císař Ferdinand III. udělil městu nový znak:

"... So haben Wir Ihnen ihr bishers gebrauchtes Stadtwappen verneuert, vermehrt und folgend gestalt zu führen bewilliget, mit nahmen einen ablanglichten ganz blauen oder lasurfarben Schildt, welcher durch zwey gelbe Kreutzweiss gezogene lini in Vier gleiche theil abgetheilet ist, in dem hinder Untern und vordern obern erscheint ain gelb- oder goldfarbe fünfblatterte rosen und in der mitte einer jedwedern derselben ein rothes bötzl, in dem hindern obern theil ain gelb oder goldfarber an einer vergultern Khetze hangender Schossgattern untern her mit eisern Spitzen. In dem untern Vordertheil aber gelb oder Goldfarbe oben zugespitzte palisaden. Ob dem Schildt stehet ein freier offener Adelicher Thurniers Helmb und in dessen Untertheil oder dem Halsring ein schwartzes "W", beiderseits mit gelb oder goldt und blau oder lasurfarben helmdeckchen, und einer Königl. goldenen Cron gezieht, auf welcher Ein weiss beklaitter Engel bis auf die Knie erscheint, Uber beude Achseln mit

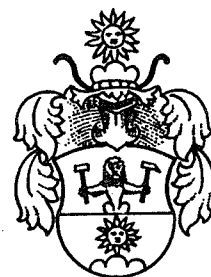
guldernen Stollen, welche auf der brust Creutzweiss gelegt, umgeben, seine Beuden mit einer rotten Binden umgürtet, deren extremiteten, wie auch seine Flügel sich beuderseits ausschwingen, auf dem Haupt ein guldener Creutz, in der Rechten ein grien Palm Zweig, in der linkhen aber eine brennende Fackl haltendt..."

guldernen Stollen, welche auf der brust Creutzweiss gelegt, umgeben, seine Beuden mit einer rotten Binden umgürtet, deren extremiteten, wie auch seine Flügel sich beuderseits ausschwingen, auf dem Haupt ein guldener Creutz, in der Rechten ein grien Palm Zweig, in der linkhen aber eine brennende Fackl haltendt..."

Karel Liška

Skutečný znak města Výsluní

K překvapivému nálezu může dojít nejen v heraldice rodové, ale také, i když méně často, u znaku městského. Příkladem je znak královského horního města Výsluní /dříve Suniperk, německy Sonneberg, latinsky Heliomontaneum/ v okrese Chomutov. Původní hornická osada vyrostla na náhorní planině Krušných hor v důsledku nálezů kovů. Již ve 14. století se zde dolovalo stříbro, měď, cín a olovo. Už roku 1547 jmenují se v městských knihách kadaňských perkmistr a rychtář suniperský, roku 1562 se výslovně mluví o městečku, patřícímu v té době k panství přísečnickému a o tři léta později udělil Bohuslav Felix z Lobkovic první horní výsady. Ty potvrdil 16.7.1584 Waldemar z Lobkowicz a jmenoval Suniperk horním městem. Celé panství přísečnické se roku 1587 dostalo do majetku císaře Rudolfa II., který o deset let později 2.6.1597 potvrdil dosavadní výsady a povýšil Suniperk na královské horní město.

tem. Celé panství přísečnické se roku 1587 dostalo do majetku císaře Rudolfa II., který o deset let později 2.6.1597 potvrdil dosavadní výsady a povýšil Suniperk na královské horní město.

Znak uvedl do literatury již Widimský, který jej popisuje jako dělený štít, v jehož dolní modré polovině se vznášejí nad zeleným pahrbkem zlaté slunce a v horní stříbrné vyrůstá horník držící kladívko v pravé a mlátek v levé ruce. Nad štítem kolčí helm a modro zlatou točenici a pokrývkami, nesoucí zelené trojvrší a nad ním zlaté slunce.¹⁾ Dále dodává, že znak byl udělen před rokem 1565 Ferdinandem I. Tyto údaje více či méně doslovně přejímá i další literatura včetně nejnovější.²⁾

Ve fondech Státního ústředního archivu v Praze jsem našel dosud neznámé znakové privilegium, přesněji jeho opis, který staví dosavadní tvrzení do zcela jiného světla. Jde o privilegium císaře Matyáše z 22. října 1615, jímž uděluje tento znak:

dělený štít, v jehož dolní modré polovině je nad stříbrným trojvrším zlaté slunce a v horní stříbrné polovině červený rostoucí, vpřed obrácený lev, který drží v pravé tlapě kladivo a v levé mlátek. Nad štítem kolčí helm s točenicí a pokrývkami vpravo modro-zlatými a vlevo červeno-stříbrnými. Na něm stříbrné trojvrší převýšené sluncem jako ve štítě.

Tomuto znaku odpovídá i městská pečeť, užívaná v 17. století, kde jsou u figury v horním poli štítu zřetelné náznaky hřívy a srsti.³⁾

Skutečný znak se tedy podstatně liší od údajů tradovaných literaturou. Je to nejenom barva trojvrší, ale především figura horního pole. Červený lev en face je nesporně odvozen od středního klenotu hraběcího znaku schlikovského. Město samo patřilo Schlikům pouze v letech 1533 - 1545 a tak se lze domnívat, že se jedná o reminiscenci na první leta dolování či vznik města samotného.

Karel Liška

P o z n á m k y :

- 1/ Widimsky, Vincenz Robert: Städtewappen... Königreich Böhmen. Wien 1864. S. 123.
- 2/ Ruda, Vladimír: Znaky severočeských měst. Most, Dialog 1970. S. 123. Schenk, Jiří: Znaky horních měst vzniklých do 17. století a jejich obrazová znamení. Studie z dějin hornictví 7. Praha, Národní technické muzeum 1976. S. 129.
- 3/ Opis privilegia je SÚA Praha: Stará manipulace P/106 S/80 Suniperk. Otisk pečeti je na listině z 13.5.1654. Tamtéž: Stará manipulace P/106 P/48 Přísečnice.

Václav Hollar

Rodina Hollarů původně pocházela z pošumavských Horažďovic, kde je doložena již od třicátých let 16. století. V nejstarší městské knize se roku 1537 připomíná mezi konšely Martin Hollar; byl cechmistrem sladovníků a v cechovních písemnostech je uváděn ještě v šedesátých letech. V roce 1577 je cechmistrem téhož řemesla Jan Hollar a konečně v letech 1581 až 1582 je horažďovickým purkmistrem Mikuláš Hollar. Poměrně lépe jsme informováni o bratrech Janovi a Jakubovi, jímž se spolu s Danielem a Janem Kalousy dostalo 10. listopadu 1600 erbu a predikátu "z Práchné" podle hradu nedaleko Horažďovic: v modrém štítu hora přirozené barvy provázená dvěma zlatými liliení; korunovaný kolčí helm s pokrývadly modro-zlatými nesoucí zlaté a modré křídlo, na kterém je zlatá lilie.¹⁾ Do jisté míry je nejasné postavení klenotu. V originálním textu se totiž říká: ...dvě křídla vorličí vedle sebe postavená, pravé žluté a levé modré, a na téměř modrém křídle jedno lilium zlaté. Označení pravé a levé evokuje předpoklad, že křídla jsou rozložená, ale prvotní výpověď - vedle sebe postavená - a umístění další figury pouze na levém, tedy vrchním, ukazuje, že jsou míněna křídla složená. To také potvrzují výtvarná provedení erbu z té doby.²⁾

Jakub Hollar se narodil roku 1565 a víme o něm, že byl třikrát ženat. Větší část života prožil v Horažďovicích, kde byl i primasem. Nechal si zde zhotovit už i náhrobní kámen z červeného mramoru, opatřený erbem. Později však přesídlil do Prahy, dne 21. ledna 1620 koupil dům "U modrého orla" /čp. 675/II/ na Novém Městě a stal se novoměstským měšťanem. Dne 13. února 1621 sepsal kšaft, jímž odkazuje většinu majetku svému synovi Janu Jiřímu. Zemřel 1. dubna 1626 a byl pohřben při kostele sv. Štěpána.

Jan Hollar byl úředníkem desk zemských, zprvu komorníkem, pak registrátorem a posléze depozitorem. Byl ženat s Markétou, dcerou Daniela Löwa z Löwengrünü a Bareytu. Vlastnil dům v Soukenické ulici /čp. 1194/II/, kde se mu 23. července 1607 narodil syn Václav.³⁾

O mládí tohoto nemáme příliš zpráv. S ryteckým uměním se seznámil patrně v dílně Aegidia Sadelera, jedné z posledních velkých osobností uměleckého světa, žijících v Praze i po smrti císaře Rudolfa II. Ve dvaceti letech veden touhou uplatnit svůj talent odchází na dlouhou pouť světem, ze které se měl vrátit do Prahy už jen na několik dní. V dílně slavného Meriana ve Frankfurtu se zdokonalil v kartografických metodách a ve všem, čím mohl obohatit svůj talent. Po osamostatnění se zdržuje hlavně ve Strassburgu a v Kolíně nad Rýnem. V dubnu 1636 vstoupil do služeb lorda Thomase Howarda Earl of Arundel and Surrey, mimořádného anglického vyslance. Za pobytu v Řezně žádal s doporučením svého nového mecenáše císaře Ferdinanda II. o polepšení rodinné-

ho erbu s tím, aby znak děda a matky nevyhynul. Císař jeho prosbě vyhověl s poukazem na věrné služby otcovy a 16. října 1636 bratrům Václavovi, Mikuláši a Janovi Hollarům erb polepšil o vymřelý znak Löwovský, přenesl na ně šlechtictví a spojil jména obou rodů, takže se nadále měli psát "Trachen-

berger z Löwengrünü a Bareytu".

Löwové obdrželi říšské šlechtictví 16. června 1594 a s ním tento znak:

Bodlák v české heraldice

v prvním a čtvrtém červeném poli čtvrceného štítu zlatý dovnitř obrácený lev, ve druhém a třetím modrém poli z poloviny zlaté šestihroté hvězdy vyrůstá půl dovnitř hledícího jelena přirozené barvy; korunovaný turnajský helm s pokryvadly, vpravo modro a vlevo červeno-zlatými nesl rostoucího zlatého lva se stříbrným taseným mečem v pravé tlapě. Po spojení obou erbů byl původní hollarovský kladen jako střední štítek, jak to vidíme např. na Václavových portrétech z roku 1647.⁵⁾

Devět měsíců cestoval Hollar v průvodu anglického vyslan-
ce Evropou. Již dříve navštívil v tomto průvodu naposled Pra-
hu, kde setrval pouze týden. Kreslil pohled na město z Petřín-
na, kterému se definitivního grafického zpracování dostalo te-
prve po letech. V lednu 1637 vstoupil na anglickou půdu, která
se stala rozhodující pro jeho další osud. Po čtyřech letech
pobytu se Hollar oženil s komornou hraběnky z Arundelu. Z man-
želství se kromě dcery narodil dne 8. dubna 1643 syn Jakub, jenž
prý zdědil po otci výtvarné nadání, ale zemřel již roku 1665.
Hollar nenalezl trvalého klidu ani v Anglii. Celý život prchal
před chaosem doby, nemohla uniknout válečným bouřím, politic-
kým zvratům a povstáním, vždy býval událostmi dostižen. Po
osmiletém pobytu v Antverpách, kde dosáhl vrcholu svého umění,
se opět vrací do Anglie. Zde byl jmenován královským scéno-
grafem a roku 1669 podnikl cestu do severní Afriky, kde kres-
lil pevnost Tanger. O čtyři leta později cestuje po severu
své druhé vlasti a kreslí tamní města. Přes veškerou svou sna-
hu a nesmírnou pílí je mnohdy odkázán na laskavost a podporu
přátel a nakonec umírá v úplné bídě 4. dubna 1677, právě před
třemi sty lety. Z jeho díla nutno považovat za nejvýznamnější
krajiny i když obdivujeme i jeho strhující zručnost kopisty,
grafického tlumočníka malířských předloh, kartografa a gra-
fika architektury.

PhDr. Pavel R. Pokorný

P o z n á m k y :

- 1/ SUA Praha: Saalbuch 12 b fol. 634 v.
- 2/ Znak je doložen na zmíněném náhrobním kameni Jakuba Holla-
ra a pečetech závěti jeho syna Jana Jiřího. Reprodukuje
Š.K.Vydra: Hollarové z Práchně. Památky archeologické a
místopisné. R. XXVII 1906/1908, s. 483 - 495.
- 3/ Životní data známe prostřednictvím anglických pramenů, kde
v té době platil dosud juliánský kalendář. Často uváděný
13. červenec jako den narození a 25. březen jako den skonu
jsou podle tohoto počítání.
- 4/ Starší tvrzení o odchodu ze země pro víru vyvrátil již An-
tonín Dolenský: Příspěvek k dějinám rodu Hollarů z Prách-
ně. ČCM 35, 1911, s. 159 - 164.
- 5/ Rybička, A. : O rodině Hollarů z Práchně. ČCM 29, 1855, s.
300 - 303. Parthey, G.: Wenzel Hollar. Beschreibendes Ver-
zeichniss seiner Kupferstiche. Berlin 1853. Nr. 1419 - 1420.

Skotský národní emblém,¹⁾ bodlák, se nevyskytuje výluč-
ně v této heraldické provenienci, jak by se na první pohled
zdálo, ale lze se s ním ojediněle setkat v celé Evropě, do-
konce i v české rodové heraldice.

V kopiáři královských majestátů existuje diplom,²⁾ vydaný
Rudolfem II. na Hradě pražském ve středu po sv. Petru v o-
kovech /dne 3. srpna/ léta Páně 1580, kterým byl Šimon Klatovský /Ssimon Klatowsky/ nadán predikátem "z Tulešince"
/z Tulesyncze/ a obdařen znkem:
v modrém poli ze zlatého trojvrší vyrůstá keřík bodláku o
čtyřech květech, na nejvyšším z nich stehlík, vše v přiro-
zených barvách; na kolčí přilbě s točenicí a modro-zlatými
přikryvadly stehlík jako ve štítu.

Tato nepřilíš známá erbovní rodina sídlila v době nobilitace na Moravě, ale příjmení ukazuje na jihočeský původ. Roku 1303 byl Jiří Klatovský z Tulešince, patrně Šimonův syn, spolu se svým synem Stanislavem přijat do rytířského stavu markrabství moravského. Týž Jiří Klatovský z Tulešince, zvaný Pindule, byl již roku 1590 ve službách olomouckého biskupa Stanislava Pavlovského z Pavlovic a roku 1605 biskupským vazalem lenního statku Stěchovice. O to překvapivější je zjištění, že se postavil na stranu odbojných stavů a podporoval Bedřicha Falckého na českém trůně. Proto po konečné porážce stavů bylo celé rodinné jmění konfiskováno a všechny stopy po Klatovských z Tulešince se ztrácejí ve víru třicetileté války.

Proto se asi již nikdy nezjistí, proč právě tak minimálně frekventované heraldické figury jako bodlák, navíc v kombinaci se stehlíkem, jemuž je bodlák nejvyhledávanější potravou, se dostaly do erbu Klatovských. O jak vzácný výskyt se jedná, najmě v české heraldice, svědčí i skutečnost, že tam, kde se toto znamení přímo vnucuje, tj. v případě rytířů Stehlíků z Čenkova a z Treustettu, nenajdeme ve znaku ani stehlíka ani bodlák.

A tak je jen nutno erb Klatovských z Tulešince přiřadit mezi zvláštnosti české heraldiky.

Podle originálu The Badge - Flower of Scotland in a Bohemian Coat of Arms, uveřejněného ve skotském The Armorial, Vol. VI, No 1, December 1970, volně přeložil a upravil PhDr. Milan Buben. Redakce Heraldické ročenky děkuje touto cestou redakci The Armorial za povolení k převzetí statí.

P o z n á m k y p ř e k l a d a t e l e :

- 1/ Každá ze zemí Spojeného království Velké Británie a Severního Irska má vedle znaku ještě oficiální symbol /tzv. badge/ z oblasti flóry. Anglie se honosí květem růže, Irsko jetelovým trojlístkem, Wales pórkem, zatímco Skotsko má bodlák.

O tom, jak se stal bodlák symbolem státu, se vypráví pověst zasazená k roku 1012 do doby, kdy Dánové podnikali nájezdy na britské ostrovy. Skotové jim kladli odpor, ale ten byl takřka zlomen, až zbýval již jen hrad Slainscastle, jako poslední bašta nezávislého Skotska. Sem se uchýlil i král Malcolm II. /1005 - 1034/. Dánové hrad oblehli a v noci jej hodlali dobýt; přistavili žebřík a zuti se potichu kradli ke hradbám, aniž jejich obránci o něčem věděli. Tu kterýsi voják šlápl na bodlák a bolestí vykřikl, útok byl prozrazen a po boji i odražen. Dánové nakonec museli pro nedostatek potravin od táhnout nejen od Slainscastlu, ale i z celého Skotska. Nejstarší zmínka o bodláku jako národním symbolu najdeme však až u Jakuba III. /1460 - 1488/, který snad v

souladu s pověstí chtěl vyjádřit i královské motto IN DEFENCE /v obraně/. Bodláky se pak vyskytují na mincích Jakuba IV. /1488 - 1513/, Jakuba V. /1513 - 1542/, Marie /1542 - 1567/, Jakuba VI. - na anglickém trůně jako Jakuba I. /1567 - 1625/ a Jakuba VII. - v Anglii jako Jakuba II. /1685 - 1688/, který navíc založil roku 1687 Bodlákový řád, vydal jeho stanovy a jmenoval osm rytířů. Řád však Jakubovým sesazením následujícího roku zanikl a byl obnoven až poslední Stuartovnou na anglickém trůně královnou Annou roku 1703.

Dnes je The Most Ancient and Most Noble Order of the Thistle nejvyšším skotským vyznamenáním a jeho řádová pravidla připomínají Podvazkový řád, za který se hned v hierarchii britských řádů řadí. Řádová kaple je v kostele sv. Jiljí /St. Giles's Church/ v Edinburghu. Řád se též někdy nazývá řádem sv. Ondřeje /Order of St. Andrew/ podle národního skotského patrona, jehož postava a kříž jsou součástí řádu. Heslo: "NEMO ME IMPUNE LACESSIT" /Nikdo mne bez trestu nepodráždí/.

- 2/ Saalbuch 12 a, folio 13, SÚAr Praha.

- 3/ Erb Stehlíků z Čenkova, získaný Stehlíky erbovním strýcovstvím plzenského arciděkana Bartoloměje Flavia z Čenkova a potvrzený Rudolfem II. dne 29. května 1598, se popisuje takto: ve stříbrném štítě na zeleném trojvrší červená, zlatě korunovaná orlice se snítkou tří modrých lněných květů v zobáku; na korunované turnajské přilbě s příkryvadly červeně-stříbrnými mezi červeně-stříbrně a stříbrně-červeně dělenými křídly táž snítka se třemi modrými lněnými květy. Při povýšení do rytířského stavu dne 3. září 1640 Ferdinandem III. se rodině dostalo druhého predikátu "z Treustattu" a byl pozměněn i erb; v klenotu byly lněné květy nahrazeny ohnutou obrněnou pravicí s obnaženým mečem. /Viz Pokorný, Zdeněk: Vypůjčený predikát, In: Acta Genealogica ac Heraldica, Listy GHSP, číslo 15, str. 3 - 16, prosinec 1971/

Opravy a doplňky

Heraldická ročenka na rok 1975

Napoleonská heraldika a šlechta císařství

Ke stránkám 22 - 23 poznamenávám s určitostí, že správné slovo je "kniže" a nikoli "princ". Princové napoleonského imperialismu byli toliko Napoleonovi bratři! Právě-li se na str. 23: "... Princové měli někdy štít obtočen kollanou České legie ...", nutno říci, že princové v tomto smyslu, tj. členové dynastie, jej tak obtočený mají, ale kníže Wagramský nebo Esslingův ovšem ne! Jde tedy o připomínku terminologickou.

Karel Schwarzenberg

Heraldická ročenka na rok 1976

Americká heraldika

Na stránky 37 /text/ a 38 /kresba/ se vloudila chyba: Orel má být vpravo hledící, za hlavou orla, tedy vlevo pod stuhou, jsou čtyři hvězdy.

PhDr. Milan Buben

Potence

V popisu znaků na Potenci je znak č. 47 označován jako erb řádového rytíře, jména Alonzo d'Arragon, Duque de Segorbe y Cardona Conde d'Ayala, promováného roku 1555. Dotyčný znak však nelze přesně označit. Podle několika různých pramenů dotyčná osoba takovýto čtvrcený znak se štítkem středním "Ayala" /Osorio/ neužívala /např. v heraldických dílech o Zlatém rounu J.B.Maurice "Le Blason des armoiries de tous les chevaliers de l'ordre de la Toison d'or", Haag 1665, J.J.Chiffletia "Insignia gentilitia equitum ordinis Velleris aurei ...", Antverpy 1632, genealogických dílech J.W.Imhoffa, atd./.. Znak tohoto řádového rytíře je dle těchto a podobných pramenů "třikrát polcený, první pole jsou kůly aragonského znaku, druhé pole je děleno, v horní části je kastilská věž, v dolní znak Léonu, červený lev ve stříbrné zlatě vyzbrojený, třetí pole je kosmo čtvrcený znak obojí Sicílie, čtvrté pole je erb Cardona, tři zlaté bodláky /2, 1/ v červeném poli. Někde bývá zadní čtvrté pole vypuštěno a znak Cardona je pak jako střední štítek na dvakrát polceném štítu. Konečně i studie Hartmanna-Franzen-

schulda v Jahrbuch "Adleru" 1883, kterou autor cituje a dle níž popisuje znaky toisonistů, uvádí tento znak jako blíže neurčený. Podle titulatur řádových rytířů v různých "liste nominale" rytířů Zlatého rouna i v dílech J.J.Chiffletia, J.B.Maurice, ve studii Th.Frimmela a J.Klemme, kterou autor na závěr svého článku rovněž uvádí jako literaturu, dotyčná osoba, kterou autor článku pod číslem 47 uvádí, neužívala titul "Conde d'Ayala". V jednom německém průvodci po vídeňské dvorní klenotnici z roku 1915, kde jsou také uvedeny seznamy všech znaků na Potenci, je tento znak, označovaný číslem 47, označován zase jako znak "Luise Reymonda d'Aragon de Cardona y Cordoba, Marquise de Comares", jmenovaného roku 1651. I toto je údaj nespolehlivý. Dle armoriálů a španělských heraldických pramenů dotyčný užíval rovněž znak jiný. Takže tato otázka se nedá jednoznačně u nás zodpovědět.

Znak č. 45 "Philippe de Croÿ-Ligne, Prince de Chimay et d'Aremberg" má mít na místě středního štítku, čtvrceného Aremberg-von der Marck, se srdečním štítkem Ligne-Barbançon, jen prostý střední štítek Aremberg, tři zlaté květy v červeném poli /na vyobrazené kresbě znaku/.

Na detailních snímcích Potence je vidět, u této osoby Philippe de Croÿ-Ligne, Prince de Chimay et d'Aremberg opravdu jen znak s takovýmto prostým středním štítkem. Jiné armoriály zabývající se znaky toisonistů uvádějí také jen znak se štítkem Aremberg. Jinak ani v ostatní heraldické literatuře, zabývající se heraldikou rodin Ligne-Aremberg-Croÿ, není znám znak se středním štítkem takto složeným u této formy znaku.

Čtvrcený znak č. 13 "Charles-Philippe de Croÿ, Marquis de Hauré, Prince de S.R.I.", užívá na Potenci jako středního štítku celý složený znak vévodů lotrinských /viz čís. 3/ a ne jen pouhý kmenový znak lotrinský, jak malováno v Ročence. Znak dotyčného se štítkem kompletního lotrinského znaku je vidět i na Potenci, vyobrazené ve studii Hartmanna-Franzenschulda v Jahrbuch "Adleru".

Údaje o ostatních dekoracích nynějších řádových úředníků na konci článku o Potenci jsou poněkud nepřesné. Nejsou nošeny, jak autor uvádí, na stuze na pravém rameni, ale formou náhrdelní dekorace na červené stuze. V případě slavnostních okamžiků a řádového svátku, kdy rytíři řádu mají předepsány k nošení řádové kollany, nosí se tyto dekorace úředníků na dvojitě zlaté šňůře, dlouhé 118 cm. Dekorací greffiera a tresoriera /pokladníka/ je burgundský kříž se čtyřmi křesadly a plameny v úhlech. Funkční dekorací greffiera není tedy ten odznak, který má zavěšené zlaté rouno, ale odznak shodný s dekorací tresoriera. Odznak s burgundským křížem, který má dole zavěšeno zlaté rouno, je odznakem řádového preláta. Všechny tyto odznaky jsou nyní užívány řádovými úředníky a jsou kromě dekorace heraldického krále zvaného "Email" novějšího data. Byly ustanoveny za dočasného kancléře řádu Zlatého rouna Maxe vévody z Hohenbergu, rytíře řádu z roku 1957 a zhotoveny u vídeňské klenotnické firmy Rothe & Neffe /viz kniha Fortuné Koller "Au service de la Toison d'or /Les of-

ficiers/", Dison 1971, kde jsou vyobrazeni řádoví úředníci se svými dekoracemi. Dekorace zvaná "Email" pochází z doby španělského krále Filipa II. někdy po roce 1550.

Pro doplnění budiž ještě uvedeno, že kromě štítků na Potenci se mimo ni zachovalo ještě zvláště šest štítků se znaky a daty jmenování těchto řádových rytířů /štítky se nacházejí zároveň s Potencí ve vídeňské dvorní klenotnici/:

- 1/ Ferry de Croÿ, Seigneur de Roeulx, 1505,
- 2/ Charles de Longueval, Comte de Buquoy, 1613,
- 3/ Tiberio Caraffa, Prince de Bisignano, 1628,
- 4/ Jean Charles de Watteville, Marquis de Conflans, 1675,
- 5/ Ambrosio Spinola, Marquis de Sesto et Venafro, 1605,
- 6/ Cesare d'Avalos, Marquis de Pescara, 1700.

Otto Semrád

Obsah

PhDr. Pavel R. Pokorný: Kalendář 1977	str.1
Zpráva o činnosti Heraldického klubu ČNS	29
JUDr. Jiří Suchánek: Francouzská heraldika	33
JUDr. Jiří Suchánek: Královské řády Francie	56
PhDr. Pavel R. Pokorný: Elekční pečeť olomouckého biskupa Bruna	62
PhDr. Pavel R. Pokorný, Ing. Mojmír Chromý: Schlessinovské erby na Hradišti u Znojma	66
PhDr. Josef Svátek: Erby z dvorské kanceláře frýdlantského vévodství	69
Tomáš Krejčík: Tři neznámé erbovní listiny	77
PhDr. Pavel R. Pokorný: Ferdinand Antonín Čenský	81
PhDr. Pavel R. Pokorný: Dr. Karel Kořistka	83
Karel Liška: Výročí našich měst	86
Karel Liška: Skutečný znak města Výsluní	91
PhDr. Pavel R. Pokorný: Václav Hollar	93
PhDr. Milan Buben: Bodlák v české heraldice	97
Opavy a doplňky	100

K r e s b y

Julie Bubnová	str. 46, 47, 55
Miloslav Císař	94, 95
Zdirad K.J.Čech	obálka, 1 - 25, 58, 60, 78, 79
	82, 84, 104
Karel Liška	62, 64, 67, 71, 73, 75
	86 - 91
Zdeněk M. Zenger	29, 33, 35, 36, 38, 40
	42, 44, 51, 52
z archivu Heraldického klubu ČNS	97

Heraldická ročenka na rok 1977

Vydal Heraldický klub České numismatické společnosti pro
své členy /Praha 4 - Podolí, Levá ul. 11/
Tištěno jako rukopis, vydáno pro vlastní potřebu

Redakční rada: PhDr. Milan Buben, PhDr. Pavel R. Pokorný,
Pavel Palát, prom.ped.

Za věcnou správnost odpovídají autoři statí

Náklad 350 výtisků
Praha, květen 1977